

TRANSILVANIA

Anul LII.

Septembrie 1921

Nr. 9.

ÎNCHINARE
cu prilejul sexcentenarului morții sale (1921).

Lui Dante.

Dante e, poate, cea mai măreață figură a literaturii mondiale.

În cursul veacurilor el eternisează poezia și gândirea, expresiunile supreme ale valorii umane.

El a fost atotștiutor, geniu puternic, precursorul doctrinelor filosofice care trebuiau să dea viață umanismului (l'umanesimo), deschizând orizonturile cele mai vaste mișcării literare italiene, după ce a consacrat limba în admirabilul poem ce rămâne curat, neatins în ciuda timpului.

Trilogia lui Dante stă, alături de poemele homerice și de Biblie, ca o stâncă eternă.

Figura lui e deosebit de simpatică și cuceritoare, fiindcă e împodobită de aureola suferinței. El n'a trăit în Olimpul fericirii, ci în valea lacrimilor, suspinelor, miseriei și exilului. Cine să nu fie mișcat de o asemenea personalitate?

Pe el nu-l pot înțelege decât cei ce-l iubesc, și tot numai aceștia pot prețui și adevărata sa însemnătate ca cea mai curată glorie a Italiei.

Pentru Italieni, îndeosebi pentru cei din streinătate, el este simbolul întregii glorii a Italiei de veacuri.

Dante e însași Italia nemuritoare, care ne descopere, în operele sale, frumuseța unei țări care, chiar și cu defectele sale (și care țară nu le are?), se ridică în regiunea mării Mediterane ca farul luminei latine. Dante, poetul umanității, deși italian, trebuie să fie pentru toți latinii soarele spre care toți caută cu uimire.

Ca o mică insulă latină, aici în Răsărit, am cugetat, că e o datorie a noastră să închinăm aceste câteva pagini celui mai strălucit reprezentant al latinității.

„Transilvania“.

Dante Alighieri.

I. Infern

trad. de George Coșbuc.¹

Pe când e omu 'n miezul vieții lui
M'aflam într'o pădure 'ntunecată,
Căci dreapta mea cărare mi-o perdui
Amar mi-e să vorbesc, cât de 'nfundată.

Gândind la ea mi-e mintea 'ncrâncenată!
Un strop mai mult de-amar și m'ar răpune!
Dar până să v'arăt a mea scăpare,
Eu de-alte stări văzute 'n ea voi spune.
Intrați în ea și nu știu fel în care,
Atât de mult eram de somn pătruns,
Pe când eșiam din dreapta mea cărare.
Dar când sub o colină fui ajuns,
Sub care se 'nfundă și-această vale,
De-a cărei groază mă simții străpuns,
Privind văzut-am creșetele sale
Scăldate 'n focu-acelei dragi planete
Ce mână sigur pe ori și care-mi stete
O baltă 'n suflet cât putu să 'ncapă
Prin noaptea care-atâta spaimă-mi dete.
Și ca și acela ce din valuri scapă
Și abia răsuflă.

Așa și sufletu-mi, și acum fugând,
S'a întors pe-acel ponor
Ce n'a lăsat om viu prin el nici când.
Și astfel truditul trup mai întrămându-l

¹ Ținem să mulțumim, și la acest loc, doamnei Coșbuc și cumnaților poetului, domnilor C. și G. Sfetea, pentru amabilitatea și bunăvoința, cu care ne-au pus la dispoziție acest prim cânt al trilogiei lui Dante în traducerea românească congenială a în veci regretatului nostru poet. Precum suntem informați, în curând va apărea traducerea întreagă sub îngrijirea d-lui prof. de limba și literatura italiană dela universitatea din București, Ramiro Ortiz.

Plecai din nou pe coasta neumblată
Dar ferm picior tot cel de jos avându-l.
Și-abiă 'ncepui să urc pe ea, și iată,
Saltând o sprintenă panteră 'n drum
Și având o blană 'mpestrițată
Nu vrea să-mi lase cale nici decum
Și astfel de mult mă 'mpiedecă 'n suire
Că stetei să mă 'ntorc acum-acum,
Eră într'a zilei cea dintâi ivire,
Iar soarele ieșea cu-aceleași stele
Ce-au fost cu el când vecinica iubire
A pus mișcarea primă 'n el și 'n ele,
Și astfel făceau să sper de multe-ori
La blana fiarei cu pestriță piele
Și dulcele-annotimp și-ai zilei zori,
Nu îns'atât ca frică să nu-mi fie
De-un leu care-apărând îmi dă fiori
Părea că el asupra-mi vrea să vie
Cu botu 'n vânt și 'n foamea lui cea mare
Părea și zării-o spaimă ca și miș.
Și iată și-o lupoaică apoi că pare
In mii de poște 'n slabu-i trup răpus,
Căci multe lumii îi face zile amare
Prin multa piedecă ce 'n drum mi-a pus
Cu groaza ce-o stărnă a ei vedere
Perdai speranța de a merge 'n sus.
Și ca și acel ce vesel strânge-avere
Când vine-un timp care și-a perde-l face
E'n toate trist și-și plânge-a lui durere —
Așa-mi făcù și bestia făr' de pace
Ce 'ncet-încet venindu-mi mă'npingea
Acolo unde orișice lumină tace.
Pe când mă ruinam în noaptea grea,
De-odată-mi apăruse unul care
De lung ce-a fost tăcut ca mut părea,
Văzându-l deci aci 'n pustiul mare
Ori cine-ai fi ori umbră adevărată,
Ori om, am zis, te rog ai îndurare.
Nu-s om, a zis, ci-atare fui odată.

Strămoși, răspunse el, lombardi avui,
Din Mantua și mam'avui și tată.
Deși târziu, subț lului mă născui
Și Roma, subț August pe când domnise
Mințise zei ce mint, eu o văzui.
Poet fiind, cântai pe-a lui Anchise
Cucernic fiu care cu-ai Troei fii,
Când Ilion fu ars, la noi venise.
Dar tu 'ntr'acest amar de ce revii?
De ce nu sui pe dealul desfătării,
Că-i scop și cauz' ori cărei bucurii?
— Virgil ești tu? Fântâna ești, al cărui
Torrent, îi zisei cu rușine acum,
Bogat pornit-a fluviul cântării?—
Tu marea faclă 'n veci pe-al artei drum!
Deci fie-mi de-ajutor iubirea vie
Și studiul lung în dulcele-ți volum.
Părinte-mi ești, măeștru-mi ești tu mie
Tu singur ești acei ce-a dat o viață
Frumosului meu stil ce mi-e mândrie.
Vezi țara ce m'a 'ntors și-mi șade'n față,
Ajută-mi, înțeleptule vestit,
Căci inima de spaimă 'n mine 'nghiață!
— Pe alt drum ți-se cădeă să fi pornit,
Mi-a zis, văzând ce plânset mă doboară,
De vrei să scapi de locul ăst cumplit.
Căci bestia ce-asupra ta scoboară
Nu lasă'n drum pe nime fără de-osândă,
Ci-i stă de cap astfel, până-l omoară.
E rea din fire și mereu la pândă
Și 'n veci fără de saț cumplita-i vrere,
Căci dupăce-a mâncat, e mai flămândă.
Sunt multe fiare cari și-o fac muliere,
Și și mai multe-or fi pân'o să vie
Să-i dea Copoiul moarte 'ntru durere.
El nu averi cătă-va, nu moșie,
Ci minte și virtuțile și mila
Și țara sa 'ntre Feltre o să-i fie.
Prin el vom mântui de-amar umila

Italia, de-al cărei drag tu Nisă
Muriși și Turn și Evrial și Camilla.
Gonindu-ne-o de prin cetăți închisă
Din loc în loc, va 'npinge-o 'n iad de veci,
De unde 'ntăiu invidia ne-o trimise.
Spre-a ta scăpare cred și judec deci
Să-ți fiu conducător, și te voiu scoate
De-aici, făcând prin loc etern să treci,
S'auzi cum urlă desperate gloate
Să vezi și-antice duhuri osândite
Ce a doaua moarte-a lor și-o strigă toate.
Apoi să vezi și duhuri mulțumite
In foc, căci
Ori când va fi la neamuri fericite,
La cari de-ai vrea și tu a te urcă,
Mai bun ca mine-un suflet e ce vine
Și lui am să te laș când voiu plecă.
Acel stăpân ce-acel împériu-l ține,
Fiindcă fui rebel la sfânta-i lege,
Nu vrea să-i intri 'n țara Sa prin mine.
Tutindeni este domn, ci-aici e rege,
Aici cetatea sa și tronu-l are,
Fericii acei pe care aici îi alege!
Iar eu: «O, fă pe Dumnezeu care
Tu nu-l știaiși poate 'n lume sus,
Să fug și de-acest rău și alt rău mai mare.
Și du-mă ca să văd, unde mi-ai spus;
Și poarta lui Săn-Petru ca și plânsul
Celorce zici că 'n veci e neam răpus» —
Porni atunci, și urmând, eu după dânsul.

Cei mai cuminți dela natură au privilegiu față de ceilalți.

(*Dante Alighieri, De monarchia I, 3*).

*

Ați fi fericiți voi, muritorilor, dacă inimele voastre ar fi
stăpânite de iubirea, care stăpânește cerul.

(*Boëthius*).

Dante Alighieri.

Starea generală a timpului.

Secolul al 13-lea și 14-lea au fost dintre cele mai sbuciumate în istoria Italiei. Toată epoca aceasta clocotea de energii, unele creatoare, altele distrugătoare. Se trăia cu adevărată frenezie. Fiecare își da seama, că viața e așa de scurtă, clipele în adevăr senine așa de rare, iar cele întunecate de norii gândurilor grele și de umbrele suferințelor atât de dese, de aceea năzuiau să trăească intensiv.

Ce desfășurare de energii pe toate terenele!

Industria și comerțul, care a început să se desvoolte așa de bine în urma expedițiilor cruciate, luă un avânt din ce în ce mai îmbucurător. Bogatele și puternicile republici ale Italiei de sus și de mijloc (Genua, Veneția, Milano, Pisa și Firenze) înregistrau afaceri de bani și de tot soiul de schimburi din ce în ce mai fabuloase. Manufactura se desvooltă ca niciodată mai înainte. Ce mărfuri de lână, de mătase, de sticlă, de porțelan; ce oglinzi, ce obiecte artistice, lucrate în aur și argint!

Științele și artele nu puteau să rămână nici ele mai pe jos. Se știe, cu câtă râvnă se cultivă știința juridică la universitatea din Bologna și Padua. Ca să nu rămână în urma lor, Firenze și Lucca, Ferrara și Modena, Vercelli și Piacenza, Roma și Napoli și-au ridicat și ele asemenea școli, care s'au alăturat cu vrednicie la cele vechi. Arhitectura și artele frumoase înfloriră și mai înainte. Eră o adevărată plăcere să cercetezi un oraș italian, atâtea comori de tot soiul înfățișă ochiului dornic de ele.

Din marii negustori, financieri, bancheri, zarafi, industriași s'a desvooltat o aristocrație burgheză, o clasă de patricieni bogați, în fața căreia a început să se ridice, la început mai sfioasă, apoi din ce în ce mai cutezătoare și mai pretinzătoare de a împărți domnia cu cei dintâiu, ba în cele din urmă de a o avea chiar singură, burghezimea de rând, organizată în bresle. Locuințe întărite, cu bastioane și turnuri de apărare, adevărate castele și fortărețe, arătau mai bine decât orișice felul de a fi al acestor oameni, cari dau nu odată din mijlocul lor adevărate dinastii domnitoare. Locuințelor particulare, atât de întărite în afară și împodobite înlăuntru, le țineau isonul edificiile publice:

bisericile, primăriile, institutelor orășenești și de Stat, care de care mai pompoase și magnifice.

Antecesorii lui Dante.

Simțul pentru frumos se manifestă, firește, din bună vreme și în literatură și poezie, care tocmai de aceea nu avea să răsară dintr'odată, în toată strălucirea ei, din capul unui om genial, ca zeița frumuseței Afrodite din capul lui Zeus, ci avea să se desvoalte treptat-treptat, prin o serie întreagă de înaintași, până să ajungă la culmile de gândire și simțire ce le înfățișează Dante Alighieri.

Cine erau acești înaintași?

Erau trubadurii provensali, a căror cântece de iubire, de avânt și de vitejie resunau la strălucita curte regală din Palermo, apoi în castelele și palatele nobililor, patricienilor, marchizilor și celorlași seniori feudali din tot cuprinsul Italiei, ca și al Cataloniei ori Aragoniei spaniole sau al Provansei ori al văii minunate a Rinului.

Așa eră *Sordello*, trubadurul dela curtea lui Ezzelino da Romano, care a sfârșit așa de prost într'o aventură amoroasă cu sora lui Ezzelino ce l-a costat vieța. El cânta purgatorul în limba provensală, limba universală a timpului, care resună nu numai în Provansa însaș, ci și în Pirinei și Apenini, ba se poate zice că pretutindeni în jurul mării mediterane.

Insuș *Ciullo d'Alcamo*, pe care Italienii îl pun în locul dintâiu al cultivatorilor limbei naționale eră trubadur provensal, în ale cărui cântece se amestecau elementele diferitelor dialecte romanice.

Atât erau de amestecate aceste dialecte, încât *Brunetto Latini*, învățătorul lui Dante, Florentin și el, putea să-și scrie tesaurul său, o mare lucrare enciclopedică, și franțuzește «trésor» și italienește «tesoretto», numită cu un diminutiv fiindcă eră numai un excerpt al celei dintâiu.

Desvoltându-se însă Italia în privința economică, eră cu neputință să nu se desvolte și în cele naționale.

Poezia încă nu mai putea rămâne la rostul de măscăriciu, plin de atâtea ghidușii amuzante, ale vechilor trubaduri. O poezie nouă, luptătoare, moralizătoare, învățătoare, educatoare începea să se impună din ce în ce mai mult.

Deosebirea între un soi de poezie și celalalt se simte nu numai în cântecul XXIV al Purgatorului lui Dante, unde se pune față în față direcția nouă bazată pe spontaneitate, acel «dolce stil nuovo» al său, cu direcția mai veche și mai artificială a unui Buonagiunta, Letino, Fra Guittone d'Arezzo ș. a., ci și mai înainte la alții.

Astfel e *Guido Guinicelli*, a cărui cântece nu sunt ușuraticе ca ale celorlalți trubaduri, ci au caracter mai serios, o direcție morală, o năzuință de a împacă poezia cu religiunea. El, ca și «părintescul prieten», învățătorul lui Dante, Brunetto Latini, a avut mare influență asupra contemporanilor.

Avânt deosebit au dat literaturii naționale italiene și poeții florentini din copilăria lui Dante: Lapo Ganni, Cino di Pistoia, dar mai ales Guido Cavalcanti, un gentilom cult, cu pregătire filozofică și oratorică foarte frumoasă. Asemenea și Casella, despre care amintește Dante în Purgatorul său și care a avut o mare influență asupra sa în ce privește dezvoltarea muzicală.

Indeosebi *Guido Cavalcanti* a îmbogățit nu numai limba și formele poetice, ci și conținutul prin motive de inspirațiune nouă. A fost bun prieten, tovarăș nedespărțit al lui Dante, așa încât tatăl lui Guido îl întrebă pe Dante în infern, ce-i face băiatul? pentru ce nu l-a însoțit și acolo? Dar așa se vede, că nu era o fire echilibrată, un suflet armonic, fiindcă era considerat ca epicureu și liber cugetător, care merge pe căi nebătătorite de alții.

Paralel cu poeții au dezvoltat limba istoriografii italieni: Ricordano Malespini, Dino Compagni, frații Giovanni și Matteo Villani, Donato Velluti, Buoninsegni, Goro Dati, Morelli, Copo Stefani ș. a. Ar fi prea mult să stăruim asupra tuturor. Amintim numai că Giovanni Villani, care a scris cronica florentină cu informațiuni bogate asupra tuturor țărilor, până și a celor din Orient, îl descrie pe Dante «întru câtva presumțios, dârz și desprețuitor, cu chip de filosof neprietenos» (*alquanto presumtuoso, schifo et isdegnoso quasi a guisa di philosopho mal gratioso*), — descriere care nu e tocmai cea adevărată.

Vieța lui Dante.

Dante, sau cu numele mai vechiu și mai lung Durante, s'a născut în Firenze la 27 Maiu 1265. Unii biografi și admi-

ratori ai lui îi caută originea până în trecutul cel mai depărtat, pe timpul lui Carol cel Mare ș. a. El însă nu amintește între străbunii săi decât pe Cacciaguیدا, un luptător viteaz, născut pe la 1090 în Firenze, ridicat la rangul de cavaler de împăratul Conrad, distins în mai multe lupte și mort pe câmpul de onoare în 1147. Acest Cacciaguیدا s'a însurat cu o femeie Alighieri sau Aldighieri de pe valea râului Po, probabil din Ferrara, și s'a așezat în Firenze. Unul dintre copiii lui Cacciaguیدا a luat numele mamei sale Alighieri. Nepotul acestui Alighieri se numi Alighiero degli Aligieri și a fost tatăl poetului, jurisconsult și membru al partidului ghelf. El a fost însurat de două ori. Din prima căsătorie a avut un fiu cu numele Francesco; din a doua căsătorie cu Bella a avut pe Dante și probabil încă o fată.

Boccaccio povestește (în «Vita di Dante», 222) că pe timpul când eră Bella însărcinată cu fiul ei Dante ar fi visat că a născut la umbra unui maslin lângă un izvor și că copilul ei ar fi mâncat din fructele maslinului și ar fi beut din apa izvorului, apoi că ar fi ajuns păstor și când ar fi voit să culeagă niște frunze de maslin se făcea că ar fi căzut, dar prefăcându-se mai târziu într'un păun s'ar fi ridicat din nou.

Dante a perduț pe tatăl său la etate fragedă de cinci ani, a moștenit însă dela el o avere destul de însemnată, pentruca să poată fi împărțășit de o creștere din cele mai alese. Mamă-sa Bella i-a ales de învățator pe distinsul scriitor și om de Stat, Brunetto Latini, ministrul republicei florentine. Dela acesta a învățat aproape tot ce se putea învăța pe timpul acela. — Musica a învățat-o dela cântărețul și compositorul Casella, care a pus pe note mai multe dintre poeziile sale mai mici. S'a în-deletnicit și cu desemnul. Într'un loc al «Vieței Nouă» (Vita Nuova) spune că odată cugetându-se la Beatrice a desemnat un înger. Cunoștea dialectul provensal și poeziile trubadurilor din timpul său. Grecește însă nu știa, oricât ar voi unii bio-grafi ai săi să-l facă și știutor de carte grecească.

De timpuriu s'a deșteptat în inima sa iubirea, care a exaltat toate calitățile superioare ale sufletului său mare. Abia a fost de nouă (9) ani, când a văzut, cu ocaziunea unei ser-bări, pe fiica lui Folco Portinari, pe Beatrice, o copilă cam de aceeaș etate ca și el, care i-a făcut o impresiune atât de pu-ternică, încât i-a rămas pentru totdeauna în suflet. A mai văzut-o de câteva-ori, apoi a murit tânără în 1290.

În anul următor (1291) Dante s'a însurat cu Gemma Donati, o fată din familie foarte bună, totuș el a rămas credincios idealei sale Beatrice. Din împrejurarea aceasta unii conclud că Beatrice nici n'ar fi existat, ci ar fi o ficțiune poetică, personificarea idealului său de femeie.

Dante a cultivat însă nu numai iubirea, ci și amiciția. Unul din cei dintâi și cei mai buni amici ai săi a fost poetul Guido Cavalcanti, cu care s'a împrietenit de când a scris el întâiul sonet. Și acesta a murit în 1301. — Alt amic al său a fost profesorul de drept Cino di Pistoia, a cărui moarte încă o deplânge într'o cântonetă.

Unii călugări franciscani cred că Dante ar fi făcut și noviciatul în ceata călugărească al Sfântului Francisc de Assisi, ba că ar fi și murit ca «terțiar» (membru laic) al acestei cete. Fapt e, că Dante a fost mult influențat de spiritul evangelic, de o iubire atât de largă și generoasă, al Sfântului Francisc. Mai ales dragostea sa pentru natură se resimte de această influență, precum foarte bine arată dl *N. Iorga* în istoria literaturilor române vol. I, pag. 203 și următoarele.

La 11 Iunie 1289 s'a luptat în rândul dintâiu al cavaleriei la Campaldino sau Certomondo, unde Ghelfii din Firenze și Arezzo au bătut pe Ghibelini. În anul următor a luptat împotriva Pisei.

După aceea a studiat cu mare zel filosofia la universitățile din Padua și Bologna, după unii chiar și la Paris.

Pentru a putea intra în viața politică, era nevoie să se înscrie în vre-o breaslă («arti») de industriași. Dante s'a înscris în a farmaciștilor și medicilor, poate fiindcă această breaslă era a intelectualilor, ori, poate, fiindcă familia sa posedă o farmacie.

Luând în viața politică, a luat parte la mai multe misiuni diplomatice. Unii amintesc de vre o 14 misiuni. Luând în considerare ce bine cunoaște Dante întreaga Italie, nu e exclus să fie așa. Din documentele existente nu se poate constata însă decât misiunea sa în orașul vecin San-Gimignano și la Roma.

La Roma a fost și ca pelerin în 1300, când papa Bonifaciu VIII din prilejul sfârșitului veacului al 13-lea a publicat indulgențe plenare, adică iertarea deplină a pedepselor pentru păcate tuturor celorce, spovediți și cuminecați cu adevărat

creștinește, vor cercetă în acel an bisericile Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Roma. Zi de zi intrau și ieșeau în acest an cete de pelerini de câte 30,000 persoane, oameni de toate limbile și națiile. Văzduhul clocotea de cântecele pelerinilor. Dante încă pare că a fost în acest pelerinagiu, judecând după chiar începutul Divinei Comedii, unde ni-se înfățișează un astfel de pelerinagiu cu ocasiunea Paștilor. E de notat, că și cronicarul florentin Giovanni Villani a început să scrie cronica sa, după ce s'a reîntors în anul numit din pelerinagiul făcut la Roma, «în cinstea lui Dumnezeu și a Sfântului Ioan și pentru închinarea cetății noastre Firenze».

Împlinind apoi 35 de ani de viață a ajuns în magistratul orașenesc ca prior, nu datorită soartei, cum ajungeau cei mai mulți, ci unei alegeri libere. Această funcție i-a adus nefericirea vieții.

Se știe că întreaga istorie italiană din acest timp e străbătută de luptele fratricide ale Ghelfilor (partidul care ținea cu Papa) și Ghibelinilor (partidul care ținea cu Împăratul). Dante se ținea, de partidul cel dintâiu. Invingând Ghelfii, ca orice partid mare, s'au divizat în două fracțiuni: albi și negri. Și aici Dante aparține fracțiunii celei dintâiu, Albilor. Fiind Albii lui Dante la putere, au expulzat pe căpeteniile Negrilor. Între alții pe Corso Donati și chiar și pe albul Guido Cavalcanti. Îmbolnăvindu-se acesta în exilul său dela Sarzano, o regiune mlăștinoasă, foarte nesănătoasă, lui Dante i-s'a făcut milă de el și i-a dat voie să se întoarcă în Firenze, unde în curând a și murit.

Pentru fapta aceasta de milă creștinească și-a atras ura cea mai înverșunată a Negrilor. Negrii au mijlocit la Papa în Roma să trimită pe Carol de Valois cu bani și armată pentru a face pace în Firenze. Ca să prevină pe Negrii și să contracareze acțiunea lor, a fost trimis Dante în misiune specială la Roma. Dar n'a izbutit. Papa Bonifaciu VIII avea păreri politice diametral opuse lui Dante și Albilor, precum se vede aceasta și din analiza scrierii sale despre împărăție. Nici curtea lui Bonifaciu, «unde Hristos e vândut zi de zi», nu i-a făcut bună impresiune lui Dante, de aceea îi sbiciue cu atâta furie în infernul său, precum vom vedea îndată.

Ajungând prin Carol de Valois Negrii la putere, și-au răsunat cumplit asupra Albilor, mai ales asupra lui Dante. În 27 Ianuarie 1302 Dante și alți trei consoți au fost amendați cu 8000 Lire și doi (2) ani de exil. În cazul când nu plătesc această amendă, li-se confiscă averile. În Martie același an Dante și alți 14 tovarăși de suferințe au fost jăfuiți de întreaga lor avere și exilați pentru totdeauna din Firenze, iar în cas când se vor întoarce arși pe rug.

Când s'au adus aceste sentințe în contra sa, Dante eră în Roma. De aici s'a dus întâiu în Siena, unde s'a convins că

Dante Alighieri în exil.

nu se mai poate întoarce acasă, apoi în Arezzo, unde s'a întâlnit cu ceilalți exilați. Ei hotărâră să se înarmeze și să ia din nou orașul Firenze în stăpânirea lor, dar podesta din Arezzo, amic al Negrilor, i-a alungat din acest oraș, de unde ei s'au refugiat în Forli, mai apoi în Verona. Aici Dante a fost primit amical de Bartolomeo della Scala. Despre petrecerea lui aici lipsesc datele. Se crede însă că până în 1304, când a părăsit și Verona, a cercetat diferite localități și regiuni ale Italiei superioare. O tradiție susține că ar fi fost și la izvoarele râului Arno, care traversează Firenze, precum se știe.

În 1306 îl aflăm în Padua, iar în anul următor la o adunare de Albi și Ghibellini în Mugello. Din încredințarea Papei cardinalul *Degli Orsini* a voit să impace pe Albi cu Negri și să facă posibilă întoarcerea pribegilor în patrie. A fost cu neputință. Atunci un adversar politic, dar om de inimă, marchisul Maorello Malaspina din Lunigiana, l-a primit la sine pe Dante. Apoi iar ne lipsesc datele asupra vieții lui până în 1310, când veni în Italia împăratul Enric VII cu gândul să cuprindă Roma și întreaga Italie. Moartea neașteptată a împăratului spulberă toate iluziunile exilaților.

După mai multe rătăcirii se întoarse din nou la Verona, unde a trăit la principele Can della Scala, numit Cangrande. Deși a fost primit cu destulă bunăvoință și aici, a trebuit să constate adevărul trist al cuvintelor Beatricei: «Ce ai mai drag, va trebui să lași. Și atunci vei simți cât de sărată e pâinea străină și ce drum greu e să sui și să cobori trepte străine». Mai ales va fi simțit aceasta, dacă principele îl va fi umilit vreodată, cum spune Petrarca, marele scriitor italian de mai târziu, că l-ar fi umilit, întrebându-l pe Dante cu ocaziunea unei petreceri populare, pe care o înveseleau foarte mult ghidușile unor măscărici, pe când înțelepciunea lui Dante îi lăsa rece: Pentru ce lumea se bucură mai mult de aceia (măscărici) decât de el? întrebare la care Dante ar fi răspuns: Fiindcă cine se aseamănă, se adună. (*Similis simili gaudet*).

Din Verona s'ar fi dus Dante la Paris, unde precum spune Boccaccio, ar fi pus lumea în uimire cu cunoștințele lui teologice și filosofice. Ba un scriitor de mai târziu, Giovanni da Seravalle, crede că s'ar fi dus și la Oxford în Anglia.

În vederea pericolului ce amenința pe Florentini prin expediția împăratului Enric VII mulți exilați au fost rechemăți. Dante însă a fost exclus și de data aceasta. Atunci a părăsit provincia Toscana, trecând în Romagna la Ravenna, unde l-a invitat Guido Novello da Polenta.*

Boccaccio spune că Dante a primit invitația și aici a petrecut mulți ani, dând lecții de poezie italiană și ocupându-se și el intensiv cu diferite lucrări mai ales cu opera principală, cu *Divina Commedia*. Aici și-a adus Dante și copiii. De aici s'a mai dus pe timp mai scurt și în alte părți, dar totdeauna s'a reintors la Ravenna. Astfel stă însemnat, că ar fi petrecut câțva

timp și în mănăstirea St. Croce di fonte Avellana, unde și acum s'ar numi o chilie «chilia lui Dante», și unde cardinalul Ridolfi ar fi lăsat să se ridice un turn cu inscripția: «Aici a petrecut poetul Dante Alighieri și a scris poesii» (Hic mansit Dantes Alighierius poeta et carmina scripsit). Până și în Italia de nord la Udine și în castelul Tolmino lângă Isonzo sunt tradiții, că ar fi fost Dante.

Din anii din urmă ai vieții sale știm că în 1315 s'a confirmat ultima data sentința sa de expulsare, apoi că Guido da Polenta l-ar fi trimis, precum povestește Villani în cronica sa, într'o misiune la Veneția în 1320, de unde, fără ispravă, s'a întors acasă la Ravenna bolnav, frânt sufletește și trupește, ca să moară mai apoi la 14 Septemvrie 1321 în etate de 57 de ani, după ce perduse mai înainte și pe soția sa, Gemma, pe care n'a văzut-o nici odată în timpul exilului său.

Amicul său Guido da Polenta a lăsat să-i facă un sarcofag poetic și să fie purtat pe umeri de cetățenii cei mai distinși ai Ravennei la o capelă într'un mormânt de marmoră. El i-a ținut și cel dintâi panegiric. Dacă n'ar fi fost exilat și el în anul următor, i-ar fi ridicat de atuncia un monument demn de marele poet.

Așa a rămas neînsemnat mormântul lui până în 1483, când Bernardo, tatăl renumitului cardinal Petro Bembo îl împodobi cu un monument, a cărui inscripție se zice că ar fi fost compusă de Dante însuș. În 1692 cardinalul Domenico Corsi a restaurat monumentul, adăogind o nouă inscripție, iar în secolul următor (1780) Luigi Valenti Gonzaga l-a renovat fundamental. Un bust al lui Dante a așezat și Canova în Panteonul din Roma.

Firenze, orașul său natal, care l-a persecutat fără milă, până când a fost în viață, după moarte i-a cerut osemintele să i-le înmormânteze. Cererea a fost refuzată totdeauna, chiar și când Michelangelo a voit să-i facă el monumentul. Rușinea de a fi persecutat pe cel mai mare poet al său și al neamului său întreg a șters-o Firenze numai în 1830, când a lăsat pe sculptorul Ricci să-i ridice un monument de marmoră de Carrara între monumentul lui Michelangelo și al lui Alfieri, din biserica Santa Croce. Poetul e reprezentat în mărime mai mult decât naturală, șezând și proptindu-și capul în mâna dreaptă.

De-a dreapta poetului e chipul Italiei, arătând cu mâna spre poet și spre inscripția de pe chenotaf: «*Onorate l'altissimo poeta*». La stânga e o figură ce reprezintă Arta Poetică, stând aplecată asupra cărții lui Dante: Divina Commedia, și ținând în mâna stângă o cunună de lauri.

Monumentul lui Dante Alighieri din Firenze.

După moartea lui a și fost onorat, nu ca în viață, când n'a avut parte decât de miserii, suferințe, umiliri și rușine. În Firenze și aiurea s'au înființat catedre și institute anume cu scopul de a explica și popularisa opera sa. Posteritatea i-a dat epitetul onorific de «Divinul», epitet pe care nu-l mai au la Italiani decât Ariosto, Raffaello și Michelangelo.

Ca înfățișare, precum îl descrie Boccaccio, a fost om de mărime mijlocie, la bătrânețe gârbovit puțin, totuș demn și senin, având îmbrăcăminte ireproșabilă, față lungăreață, nas acvilin, ochi mari, expresivi, falca din jos puțin ieșită afară, părul negru și întreaga culoare a feții oacheșă.

Figura lui a inspirat pe mulți artiști. Rafael l-a eternizat în marele său tablou Disputa, punându-l între Thomas de Aquino și Scotus, iar în alt tablou l-a înfățișat pe Parnas lângă Virgil și Homer. L-a mai pictat și Giotto și alții. În Firenze se păstrează și acum o mască de ceară, care se zice că ar fi fost luată de pe fața lui Dante, când a murit în Ravenna.

Operele lui Dante.

Precum în viața lui Dante e greu să fixezi anumite momente în lipsă de informațiune sigură, așa e foarte anevoios să constăți, care operă când a început-o și când a terminat-o. El a lucrat la cele mai multe opere vieța sa întreagă, și totuș unele au rămas neisprăvite.

1. Scrierile mai mici.

Între cele dintâi scrieri ale sale este «*Vita Nuova*» (Viața nouă), un amestec ciudat de poezie și prosă, de vis și realitate. În această lucrare povestește Dante iubirea sa pentru Beatrice, o copilă de nouă (9) ani, pe care o întâlnește la o ocaziune în ora nouă (9) a zilei, îmbrăcată în haină albă ca zăpada și vorbind fermecător de dulce. Poetul crede, că numărul acesta 9 a jucat un rol deosebit în viața ei. După concepția lui Ptolemeu, când se nasc oamenii norocoși, ființele desăvârșite, toate cele nouă (9) sfere cerești sunt în armonie. Aceasta se întâmplă însă de puține ori. Într-o astfel de clipă rară s'a născut Beatrice, care nu părea a fi fiica unui om muritor, ci a lui Dumnezeu însuși, de aceea a și dus-o la sine în paradisi înainte de a cunoaște stricăciunea lumii. Ca să dovedească minunăția ei, poetul spune că precum factorul lui 9 este 3, așa numai Sfânta Treime a putut să creeze minunea de frumusețe și bunătate, care a fost Beatrice. Pe ea o cântă într-o serie întreagă de sonete, balade, canzonete, presărate într-o prosă foarte avântată.

Altă scriere asemănătoare, aceasta însă neisprăvită, e «*Il Convitto*» (Ospățul), în care voiă să-și trateze oaspeții cu niște poezii ce și le comentă el însuș. Cum însă această scriere nu cuprinde decât trei din 14 *canzoni* și 14 sonete ce aveă să cuprindă și având un comentar foarte alegoric, e greu să te orientezi asupra rostului ei.

Latinește, în limba științifică a timpului, a scris «*De monarchia libri III*» (Despre monarhie 3 cărți) și «*De vulgari eloquentia libri II*» (Despre limba vulgară 2 cărți).

Deși subiectul e diferit, ideia fundamentală e aceeaș. O analiză a ideilor politice cuprinse în lucrarea sa despre monarhie publicăm în altă parte. Aici constatăm numai că și în aceste lucrări, ca și în opera sa principală «*Divina Commedia*», arată că din chaosul universal nu există decât o scăpare: monarhia; un împărat mare și puternic, a cărui autoritate lumească, alături de cea duhovnicească a papei, să fie recunoscută de toată lumea. Dacă ar fi, zicea Dante în scrierea sa despre «*limba vulgară*», un împărat cu o curte strălucită, atunci n'ar mai fi babilonia de dialecte câtă o vedem și o auzim în tot cuprinsul Italiei, ci s'ar impune unul mai pre sus de toate: cel folosit la curtea împărătească. Așă credință neclătită a avut el în puterea împăratului.

2. *Divina Commedia.*

Ceeace n'a făcut însă nici un împărat, a făcut geniul suveran al lui Dante. El a creat o limbă, poate cea mai bogată și mai frumoasă limbă poetică din lume, care, dacă mai găseă cultivatori de valoarea lui, ajungeă foarte ușor limba cea mai universală a pământului. El a impus un dialect, dialectul toscan, între toate dialectele italice și a înălțat o capodoperă de gândire și simțire atât de adânc omenească, încât ea a uimit și uimește omenirea nu numai de șase secole încoace, ci va uimi și de aici înainte veacuri neștiute încă. Aceasta e:

Divina Commedia, numită de autor numai «*Commedia*» — epitetul «*divina*» fiind al posterității admiratoare — fără ca să aibă pretenția de a fi o «*tragedie*» în stilul înalt, a unui Virgil ca «*Aeneida*» sa, e totuș și ca formă una din cele mai perfecte lucrări omenești.

Se împarte în trei părți: Infern, Purgator și Paradis, locurile care, după credința creștină catolică, cuprind sufletele mutate din lumea aceasta.

Aceste trei părți cuprind fiecare câte 33 de cântece («canti»). Infernul are 34, fiindcă cântul dintâiu servește ca introducere la întreaga lucrare. În total sunt, deci, 100 de cântece. Numărul 100 e pătratul cifrei celei mai desăvârșite (10).

Din cele 14,230 de versuri scrise în terține (aba, bcb ș. a. m. d.) 4720 cuprinde Infernul, 4752 Purgatorul și 4758 Paradisul.

Fiecare parte se subîmparte apoi în alte nouă (9) părți mai mici. Infernul, pe lângă un atriu sau o curte, are nouă (9) cercuri. Purgatorul iarăș o curte, șapte cercuri și paradisul pământesc. Paradisul, în fine, șapte ceruri planetare, un cer de stele fixe și *Primum mobile* (Întâiul mobil), deasupra căruia plutește empireul, tronul nemișcat al dumnezeirii.

În fundul infernului e Lucifer cu o întreită față scârboasă, ca să apară cu atât mai puternic contrastul între el și Sfânta Treime. Numele lui Hristos rimează numai cu sine însuș, de trei ori, precum fiecare parte principală a operei (și Infernul și Purgatorul și Paradisul) se sfârșește cu simbolicul cuvânt «stelle».

Symbolismul și arhitectonica desăvârșită a operei apare și mai clar din analiza ei.

Infernul. La mijlocul vieții sale, adică la etate de 35 de ani, poetul se vede rătăcit într-o pădure întunecoasă. Când, la răsăritul soarelui, el vrea să urce muntele luminat de razele soarelui (adevărul!), e împedecat de aparițiunea unei pantere (plăcerea simțurilor!) a unui leu (trufia!) și a unei lupoaice (avaritia!). Coborîndu-se cu cugetul iarăș în fundul pădurei, îi apare umbra lui Vergilius (mintea!) care-i spune, să caute alt drum pentru a ieși din acel loc al pieririi. El (Vergilius) îl va conduce prin infern și purgator. Dacă va voi să urce mai sus, în paradisul fericiților, să-și caute călăuză mai vrednică.

Nedumerirea lui Dante cu privire la Beatrice i-o risipește Vergilius spunându-i că el e trimis de ea, să-i vină în ajutor. Amândoi pornesc la drum și sosesc la poarta infernului. Infernul e înfățișat ca o uriașă pâlnie, a cărei gură e la suprafața pământului, iar vârful e în centrul lui. Păreții lui sunt împărțiți prin scări (trepte) ce merg jur împrejur. La mijlocul boltei ce

acoperă pâlania iadului e muntele Sion și orașul cel sfânt, orașul păcii: Ierusalimul. În punctul cel mai de jos al infernului, în centrul pământului, e Lucifer.

Condamnații sunt așezați în diferite cercuri ale pâlniei, care spre fund se tot strimtează. Curtea infernului e populată de imensa mulțime a celor ce au trăit pe pământ, fără ca să însemne ceva; au trăit, adecă, fără glorie și fără ignominie, de aceea ei n'au loc nici în paradis nici în infernul propriu zis.

Prin mulțimea această sură, fără de colorit deosebit, ajung pelerinii la cel dintâiu râu al infernului, la Acheron, care, curgând în cerc, desparte curtea iadului de iadul propriu zis.

În cercul dintâiu locuiesc sufletele sermane, lipsite de botez. Homer, Horațiu, Ovidiu și Lucan întâmpină pe poet și-l duc în mijlocul lor într'un câmp verde, unde locuiesc marile genii ale lumii vechi, și unde se află și locuința călăuzei sale, a poetului Vergilius.

În cercul al doilea, a cărui intrare o păzește asprul judecător Minos, se învârt într'un val-vârtej nebun ființele robite plăcerilor trupești. Astfel sunt Semiramida, Cleopatra, Didona, Elena, Paris, Tristan, Francesca di Rimini și iubitul ei Paolo.

În cercul al treilea e viscol tare, ninge, plouă, bate vântul și peatra, valuri mari de întunec și de putoare pestilențială cotropește pe cei lacomi.

În cercul al patrulea vede poetul condus de Vergilius pe avari și risipitori, cum rostogolesc unii spre alții poveri mari, urlând de durere și începând iarăș și iarăș corvada.

În cercul al cincilea sunt cei cuprinși de mânie, cari se ridică de jumătate dintr'o mlaștină, se năpustesc unii asupra altora, se izbesc cu pumnii, cu picioarele, se mușcă cu dinții. În adâncurile mlaștinilor zăc și gem, înspăimântând jurul cu pufnetele lor, cei tănuitori, cari își mōcnesc mânia și supărarea în tăcere.

Cu cercul al șaselea începe iadul mai adânc, cetatea Dis. Aici zac epicureii și ereticii în sicrie de foc. Între ei se află și cardinalul Octavian degli Ubaldini, Hohenstauful Frederic II și papa Anastasius, al cărui suflet e apăsat de un imens monument.

Pe o prăpastie, păzită de Minotaurus, cei doi vizitatori se cațără în cercul al șeptelea, împărțit și el în alte trei cercuri mai mici, unde se află cei vinovați de violență împotriva sa,

împotriva aproapelui său și a lui Dumnezeu. În cel dintâiu dintre aceste cercuri sunt tâlharii și ucigașii, tiranii și satrapii, cari ferb în sânge. Astfel sunt Alexandru, tiranul din Thessalonica; Dionisiu, tiranul din Siracusa; Ezzelino di Romano; Obiz de Este; Attila; Pyrrhus, regele din Epir și Nero. — Conduși de centaurul Nessus visitorii ajung în al doilea cerc mai mic, într'o pădure, a cărei arbori cuprind sufletele sinucigașilor și a căror frunze le rod Harpiile. — În al treilea cerc, într'un deșert nisipos, într'o pustietate îngrozitoare zac sufletele goale ale blasfematorilor lui Dumnezeu. Tot aici sodomiiții aleargă, usurarii (cămătarii) șed înghesuiți peste olaltă, cotropiți de o ploaie de foc. Intre cei de al doilea recunoaște poetul și pe nefericitul său amic și învățător, Brunetto Latini.

În al optălea cerc, împărțit prin păreți înalți stâncoși în zece văi, sunt înșelătorii, așezați și ei după vinovăție. Pesevenchii și amăgitorii fug alungați de diavoli cu sbiciu de foc. Intre ei se află și regala figură a lui Iason, cel care a înșelat pe Medea. În a doua vale se rostogolesc lingușitorii în murdărie omenească. În a treia aflăm pe simoniaci și pe cei cu bacșiș. În a patra pe vrăjitori și ghicitori, cu fețele întoarse spre spate, tăcând și plângând. În a cincea sunt funcționarii pungăși, cari au folosit în viață slujbele de Stat numai ca să se îmbogățească. În a șasea sunt fariseii, ipocriții sau fățarnicii, niște fețe vopsite ce pășesc greoiu, vărsând șiroaie de lacrimi. În a șaptea sunt hoții și tâlharii cu figuri parte de șerpi, parte de oameni, mușcându-se, urîndu-se, înghițindu-se unii pe alții, și neavând astâmpăr de loc. În a opta sunt falșii povătuitori, sfetnicii cei răi, cuprinși de flacări ucigașe ca în niște vestminte de tortură și înnăbușiți de văpaie, de fum și scrum încât abia mai pot răsuflă. Aici își ispășesc păcatul de a fi dat orașului Troia un sfat rău Odysseus și Diomedes. Certăreții și urzitorii de vrajbă și zizanie sunt în valea a noua. Intre ei sunt Ali și Mohamed, Petro di Medicina, Curto, Mosca degli Uberti, Beltram de Bornto, cari își povestesc suferințele lor neștiute. De pe ridicatura stâncii din urmă privesc cei doi poeți ultima vale (adâncitură) a cercului al optălea, unde își ispășesc păcatele falșificătorii de tot soiul, zăcând de boalele cele mai scârboase. Aici sunt alchimistul Griffolino din Arezzo; Myrrha, fiica lui Einyras, regele Ciprului; nevasta lui Putifar, Simon ș. a.

Poeții trec, în sfârșit, pe o creastă de stâncă, pentruca să ajungă în al nouălea și cel din urmă cerc, unde trădătorii își iau răsplata cuvenită tradării lor. Și aici sunt patru despărțăminte. În cel dintâiu sunt trădătorii rudelor. În al doilea trădătorii patriei. În al treilea trădătorii secretelor. În al patrulea trădătorii binefăcătorilor lor. În centrul acestui cerc Dante privește cu groază pe împăratul acestei împărății a lacrimilor și suspiinelor, pe Dis sau pe Lucifer, principiul cel rău, care e cu trei obraze, cu aripi uriașe ca de liliac, cu șase ochi și trei guri, ce înghit neîncetat pe câte unul din marii trădători: pe Iuda, trădătorul Mântuitorului Hristos, pe Cassius și pe Brutus, uci-gașii lui Caesar.

Ajunși în centrul pământului poeții se cațără pe trupul namilei de Lucifer, până ce sosesc la marginea unei fântâni, de unde, de-a lungul unui râu cu apa cristalină, printre stânci și prăpastii ies afară din iad sub cerul frumos și senin, pe când cealaltă emisferă rămâne cufundată în noapte adâncă.

Purgătorul. Pe partea de pământ, unde se află acum cei doi poeți, se ridică muntele Purgatorului, la poalele căruia curge un râu. Termul îngust al acestei împărății îl păzește Cato din Utica, care-i spune lui Dante să-și spele fața cu rouă din ierburi, fiindcă a adus cu sine multă murdărie din iad, iar mijlocul să și-l încingă cu trestie și papură.

La intrarea în Purgator așteaptă nu numai nou veniții, ci și aceia cari s'au căit prea târziu de păcatele lor și s'au întors la Dumnezeu numai în momentul din urmă. Ei așteaptă aici până când le vine rândul să intre, sau până când rugăciuni pioase ale altora nu le scurtă așteptarea. Aici întâmpină pe poet Hohenstauful Manfred, împăratul Rudolf, regele Otocar, Filip al III-lea regele Franței, Petru al III-lea din Aragonia, Enric al III-lea al Angletei și alți principii și domnitori, trecuți din viață, înainte de a face destul pentru păcatele lor, așteaptă aici mila Dumnezeuască.

Innopțându-se, Dante se pomenește pe neașteptate la poarta Purgatorului. Muntele purgatorului se ridică semeț, în formă conică, cuprinzând pe suprafața sa în șapte terase diferitele cete de penitenți. Dela o terasă la alta duc scări (trepte) înguste, păzite de câte un înger. Fiind Purgătorul ceva invers

decât Infernul, nu e mirare că și pedepsele merg aproape paralel, dar firește în altă ordine. În infern păcatele și pedepsele cele mai mici erau deasupra. Cele mai mari de desupt. Lucifer chiar în fundul iadului. — În Purgator pedepsele cele mai mari le înfățișează poetul la început și anume în așa fel, că fiecare suflet trece prin toate fazele Purgatorului, stând în ele mai mult sau mai puțin după pregătirea sa sufletească.

În terasa cea dintâi a muntelui Purgatorului se curăță de păcatele lor superbii (trufași), purtând mari poveri în spate pe deal în sus.

În a doua terasă se ispășesc invidioșii, îmbrăcați în cămăși de păr, având ochii cusuți cu sârmă și sbiciuiți de mâile iubirei.

În a treia terasă se chinuesc într'un fum gros și înecăcios umbrele celor cuprinși de mânie, pe când de altă parte se ivesc chipurile strălucitoare de lumină ale celorce și-au știut stăpâni mânia și da dovezi de blândețe și bunătate.

În a patra terasă sunt cei lăsători în facerea binelui, cari se alungă unii pe alții, arătându-și propusurile cele bune.

În a cincia terasă stau zgârciții și risipitorii cu mâile legate și cu fața la pământ.

În a șasea se torturează lacomii, cari privesc pomii încărcăți cu fructe și izvoarele cu apă curată și recoritoare, dar rabdă și foame și sete.

În a șeptea, în sfârșit, pățimesc necumpătații arzând în flacări grozave, prin care trece și Dante pentru a ajunge în paradisul pământesc.

Acest loc e de toată frumusețea și Dante îl și înfățișează în toată strălucirea sa. Aici rolul de călăuză al lui Vergilius încetează și el amuțește de aici înainte.

O femeie frumoasă, Matilda, primește pe cei doi pribegi. Dante vede într'o măreață visiune biserica triumfătoare, trecând în frunte cu Hristos, încunjurat de persoanele simbolice ale vechiului și noului testament.

Paradisul. Pe un car luminos coboară din ceriu ființa ideala, Beatrice, care îi arată lui Dante toate greșelile lui, îl pune să se scalde în apa râului Lethe ca să uite toate răutățile pământesti și să bea din apa râului Eunoe, ca să-și aducă

aminte de bine. Prin aceasta ajunge și el să se poată ridica la ceriu.

Conducătorul său de până acum Vergilius (mintea) dispare fără veste, când Dante se apropie de Beatrice (înțelepciunea dumnezească sau credința).

După părerile științifice de atunci Dante credea că cerul stă din niște globuri ce se învârt în jurul pământului în așa fel, că globurile mai apropiate de pământ se învârt mai încet, iar cele mai depărtate mai repede.

Trecând cu Beatrice prin văzduh și prin foc, Dante pătrunde, ca raza în apă ori în diamant, în cel dintâiu cer planetar, în lună, unde întâmpină sufletele celorce au dus, ce e drept vieață spirituală, dar, forțați de împrejurări, n'au îndeplinit în întregime voturile (promisiunile) lor.

În al doilea cer, în Mercur, sunt sufletele celor, deși virțuoși, râvneau și mărire și laudă pământească.

În al treilea cer, în Venus, sunt cei ce, deși au iubit pe pământ, au fost și cucernici și nu și-au uitat nici de suflet.

În al patrulea cer, în Soare, sunt sufletele marilor dascăli ai bisericii creștine: Sfântul Toma de Aquino, Francisc de Assisi și ceialalți.

În al cincilea cer, în Marte, sunt sufletele celorce au luptat pentru credință. Ei strălucesc ca stelele și formează o cruce luminoasă, din care apare figura Mântuitorului.

În al șaselea cer, în Iupiter, vede poetul sufletele împăraților și domnitorilor drepecți.

În al șeptelea cer, în Saturn, se află sufletele visionare, pustnicii, cari ca niște flăcări de foc se înalță și coboară.

În al optălea cer al stelelor fixe poetul ajunge în zodia gemenilor, care a avut-o el la naștere. Într'o viziune vede poetul triumful lui Hristos și al Mariei și e întrebat de Petru, Iacob și Ioan despre credință, speranță și iubire.

Al nouălea cer, Primum Mobile, cuprinde toate celelalte sfere, pe care le pune în mișcare și cărora le dă puterea primită dela Dumnezeu. Aici vede Dante cele nouă ierarhii de îngeri, cari conduc cele nouă sfere cerești și se învârt în nouă cercuri concentrice în jurul punctului central al dumnezeirii: Sfânta Treime.

În al zecelea cer, nemișcat și luminos, în Emphyreum, vede în sfârșit, poetul pe toți fericiții, cari, ca tot atâtea frunze, formează o roză nesfârșită, oglindindu-se în lumina dumnezească, care îi cuprinde. Aici e adevăratul lăcaș al celor fericiți, cari ajung aici, după ce s'au pregătit mai înainte pentru această fericire.

Aici Beatrice îl părăsește pe poet și-și ocupă locul cuvenit între cei fericiți. Călăuza poetului e acum Sfântul Bernard, care-i explică apariția rozei și se roagă pentru el, să-i fie îngăduit a privi 'dumnezeirea în saș.

Dante vede atunci trei cercuri de egală mărime, dar de culoare deosebită, dintre care unul are față omenească. În zadar caută poetul să se lămurească asupra misterului divinității. Un fulger sguduie întreagă ființa lui. Toate dorurile și toate visurile și-le simte îndeplinite. E o pregustare a visiunii beatifice din lumea cealaltă.

Incheiere.

Aceasta e călătoria făcută de Dante prin lumea spiritelor, în opt zile, precum s'ar părea din însaș lucrarea de față. Două zile petrece în Infern, o zi până când ajunge din centrul pământului dela Lucifer la muntele Purgatorului, patru zile în Purgator și una în Paradis.

Deși partea dintâiu a acestei trilogii, fără seamăn în literatura universală, Infernul întrece prin structura, bogăția și varietatea sa pe celelalte două părți, totuș ea e o capodoperă în întregime. Perfectă ca total, perfectă în amănunte, în această operă geniul poetic al Italiei și al întregii omeniri își celebrează unul din cele mai strălucite triumfuri ale sale. Claritatea, concepției și a expresiunii, sublimitatea gândirii și simțirii disting această operă unică; atât de unică, încât criticii și esteticianii nu știu cărui gen literar să o atribue. Ea e înainte de toate o mare operă didactică și etică, o vastă enciclopedie poetică. Carducci o numește domul și mausoleul evului mediu, iar Carlyle spune că zece veacuri de credință creștină glăsuesc în acest monument incomparabil. Pentru idealismul nobil ce transpiră din întreaga lucrare, ea a devenit a doua bibliie a omenirii culte, dar mai ales a Italiei, care a cinstit și cinstește în autorul ei nu numai pe creatorul limbei și unității sale cultu-

rale și literare, ci și pe al celei politice. Are toată dreptatea Carlyle să zică despre Dante, cum zice și despre Shakespeare al lor, că sub sceptrul acestui geniu suveran toți Italienii se simt uniți în cultul aceleiaș limbe și literaturi naționale.

Când a început să scrie Dante această magnifică lucrare? Nu se știe. Dacă e să credem ce zice Boccaccio și ce pare că ne spune însuș Dante în cântul dintâiu al trilogiei sale: «Eram în miezul vieții», adică la etate de 35 de ani, atunci a început s'o scrie la 1300, când a fost și el în pelerinagiu la Roma. O tradiție spune că la moartea sa ar mai fi lipsit 13 cântece din urmă, pe care înzadar cercau să le scrie fiii săi. Odată se zice că i-s'ar fi arătat Dante în vis fiului său Iacopo și i-ar fi spus, unde sunt și cântecele ce mai lipseau. De atunci ar fi opera întreagă, desăvârșită, așa cum o avem acum.

Afară de Sfânta Scriptură nu e carte, pe care să o fi editat și ilustrat de atâtea ori ca pe aceasta. Dintre pictorii mai de seamă cari au împodobit cu tablouri și deseme paginile Comediei lui Dante amintim pe următorii: Giotto, Botticelli, Luca Signorelli, Michelangelo, Zuccari, Flaxmann, Genelli, Peter Cornelius, Emler, Ittenbach, Führich, Böcklin, Delacroix, Ary Scheffer, Ingres, Doré, Scaramuzza, Franz Stasser. Vezi mai pe larg «Iconografia Dantesca». De traduceri și comentarii nici nu mai vorbim. Numărul lor e legion. Din cele multe amintim G. A. Scartazzini — A. Fiamazzo, Enciclopedia Dantesca, Milano 1896—1905.

Amintim toate acestea, ca să se vadă influența exercitată de acest mare geniu asupra spiritului omenesc întreg, precum și fecunditatea acestui spirit.

Credem că nici spiritul neamului nostru nu poate fi mai bine fecundat și regenerat, decât încălzindu-se de opera marelui Florentin, care și acum după trecere de 600 de ani e tot atât de tânără și increzătoare în puterea ei de viață, ca și în momentul când a eșit caldă din mâna lui Dante. Atât de puternică a fost suflarea de viață ce a știut să-i inspire marele maestru.

De aceea credem că nu se poate închipui un omagiu mai strălucit față de memoria marelui Florentin și un document mai clasic de solidaritate și frățietate latină, decât publicându-se această trilogie în frumoasa traducere românească a în veci

regretatului nostru poet George Coșbuc, deși Infernul îl aveam și mai înainte în traducerea lui N. Gane și întreaga operă într-o traducere mai veche de M. Chișu.

Numai așa poate fi vorba de o apropiere a noastră față de această glorie incomparabilă a Italiei și a omenirii.

Ioan Georgescu.

Sonete.

Poezia.

*Te văd tremurând... Dar nu mai porți brățară,
Nici diadem, nici straie orbitoare...
Ci tristă'n șalul vechiu de cerșetoare,
Avea ta întreagă e-o ghitară.*

*Răsboinici mari pe vremuri te 'nălțară,
Tu le 'mpleteai cununii neperitoare;
In veacul nostru cine-ți smulge-o floare?
Gonită rătăcești din țară în țară...*

*Pe drumuri, în surghiun te-apucă sara;
Dormi prin ruini, drept căpătâiu ghitara,
Iar ziua cânti în uși de cafenele...*

*Aprinzi în muritori simțiri rebele,
Tu care-i desfătăi cu ambrozie,
Sărmană, urgisită Poezie!*

Șincai.

*Din vechi hrisoave, din scripturi bătrâne
Strângând de-avalma note pentru Hronic.
Așa-l văd eu pe tânărul canonic,
Istoricul semeț și dârz de mâne.*

*Când cei puternici l-agrădiau ironic,
El nu știă mânia să-și înfrâne.
Mișei, l-au prigonit, l-au ștos din pâne,
Dar n'au înfrânt curajul lui demonic.*

*Ca Dante ne'nfeles, pribeag prin sate
Il văd apoi, purtând, trudit de cale,
Gigantica sa operă în spate.*

*Intreg trecutul națiunii sale:
Un alt Infern, mai crunt, mai plini de jale,—
Căci toate 'n el erau adevărate!*

La Luuvru.

*Ce de popor în templul artei sfinte!...
Sub aste bolți de veacuri consacrate
Mii de străini din țări îndepărtate
Trec rătăciți... Dar să luăm aminte...*

*Abia 'ndrăsnim să trecem înainte:
Eterne formen marmură 'nghețate,
Vechi pânze rupte din eternitate
Vădesc ce'naltă omeneasca minte...*

*E-o lumēn veci de veci neperitoare
Comori pe care Cronos nu le 'nghite:
Un Rafael, un Rubens, un Murillo...*

*În fund, senina Venus dela Milo...
Dar ce tēntorci și nu m'ascuți, iubite?
— Ce ochi albaștri! Cum o chiamă oare?*

Far-Niente.

*Pe luncă sună coasa; jos pe vale
Copii fac larmă, răd, se iau la trântă:
Pe creangă vesel un florinte-mi cântă...
Ce dulce-i glasul ciripirei sale!*

*Din popușoiu un iepur sare-n cale:
Seninul zilei odre nu-l încântă?
Un foșnet lin de frunze-l înspăimântă
Și fuge — parcă cerul se prăvale!...*

*Albine fierb; lăcuste, greeri saltă;
Țânțarii se bat; jug fluturi albi departe...
Bondarul singur zice ca din carte...*

*Eu însă zac pierdut în iarba 'naltă,
Privind, cu ochii beți de poezie,
A cerului albastra 'mpărăție!*

St. O. Iosif.

Ideile politice ale lui Dante Alighieri.

— Analiza scrierei sale despre monarhie. —

Se știe cât de pasionat a fost Dante Alighieri pentru politică. Deja ca tânăr de 18 ani era amestecat în luptele politice ale patriei sale, Florența. El făcea parte din partidul ghelf antipapal numit al «albilor» și era în contra protejatului Papei Carol II de Neapol, care voia să recucerească Sicilia.

A și ajuns între consilierii orașului său natal, ba i-s'a acordat chiar și demnitatea de prior (1300).

Când însă a intrat în Florența (1301), la ordinul Papei, ca intermediator, Carol de Valois și a ajutat pe «Negrii» să ajungă ei la putere, urmarea a fost, că «Albii», între cari și Dante, au trebuit să fugă dinaintea persecuțiilor nemai pomenite ale Negrilor. Dante încă a fost condamnat la exil și confiscarea averilor sale din cauza că ar fi înșelat, mituit, exploatat strămtarea altora, delapidat banii publici și, în sfârșit, că ar fi făcut politică antipapală. Aceasta s'a întâmplat la 27 Ianuarie 1301.

Incercând Dante să se întoarcă în patrie, s'a adus în contra lui o sentință și mai aspră la 10 Martie 1302: să fie ars pe rug în caz când se reîntoarce. Și mai mult nu s'a reîntors în locul nașterii sale. Pribeag a rămas, toată viața, el și familia lui. În pribegie a și murit la Ravenna în 14 Septembrie 1321.

O singură dată a mai sperat să se întoarcă acasă, și anume cu ocasiunea expediției împăratului Enric VII, făcută cu scopul de a restatornici și în Italia vechiul imperiu roman. Murind însă în curând împăratul, s'a zădărnicit orice speranță.

Între astfel de împrejurări nu va fi fără de interes să cunoaștem mai de aproape ideile politice ale lui Dante Alighieri, deși lumea s'a schimbat foarte mult de atunci.

Ideile sale sunt foarte sistematic expuse în scrierea *de monarhia* (despre monarhie), cea dintâi scriere politică dela sfârșitul evului mediu și începutul evului nou, care militează pentru o împărăție absolut neatârnată de puterea bisericească (Papa).

Pe timpul acela, când eră încă în amintirea tuturor un Gregoriu VII, un Inochentie III și când Bonifaciu VIII, contemporanul lui Dante, afirmă cu atâta îndârjire drepturile imprescriptibile ale bisericeii, covârșea puterea clericală, precum astăzi covârșește puterea laică.

Atunci trebuia apărat stăutul civil împotriva amestecului prea mare al bisericănilor în afacerile sale interne. Acum trebuie apărată biserica de politicianism.

Iată pentru ce scrierea lui Dante prezintă un interes deosebit și astăzi.

Unele idei sunt chiar de o palpitantă actualitate.

Figura lui de lanus, cu o față îndreptată spre tradițiile venerabile ale veacului de mijloc, iar cu cealaltă privind la zorile renașterii, cu ideile lui sănătoase și în atâtea privințe regeneratoare și astăzi, ne poate fi o călăuză sigură în chaosul de astăzi.

De aceea scrierea lui merită o analiză din cele mai serioase. Aceasta cu atât mai mult, deoarece ea e absolut științifică. E departe de ceace se chiamă astăzi pamflet politic. Chiar când polemizează, Dante e totdeauna cuviincios și cu cel mai desăvârșit respect și considerație pentru adversar. Când trebuie să aducă exemple concrete, el mai bucuros vorbește pe Sciți și Garamanți decât de Italiieni și Francezi. Atât de mult se ferește el de violențele de limbaj și de injuriile astăzi atât de obișnuite în luptele politice!

Scrierea, împărțită în trei cărți, tratează trei chestiuni fundamentale: 1° dacă e nevoie de împărăție; 2° dacă poporul roman a dobândit împărăția cu dreptul; 3° dacă autoritatea împăratului e deadreptul dela Dumnezeu sau doară atârână dela locșiiitorul lui Dumnezeu pe pământ, care este Papa dela Roma.

1. E nevoie de împărăție sau nu?

Deslegarea chestiunii dintâi, dacă anume împărăția e necesară pentru omenire sau nu, o încearcă prin o definițiune,

pe care o dă în cap 2 cartea I asupra monarhiei, zicând: «Monarhia lumească, așa numita împărăție este o autoritate unică peste toate autoritățile sau în toate și peste toate ce sunt supuse măsurii timpului». Cu alte cuvinte, ea înseamnă stăpânirea unuia asupra întregii omeniri.

Oricât de universală și cosmopolită s'ar părea din definițiune și din argumentele, pe care se sprijine, monarhia lui Dante, ea totuș nu e cum se pare.

Prin omenire el înțelege omenirea creștină. De o întindere a monarhiei dincolo de marginile creștinătății în concepția lui Dante nu poate fi vorba. Puterea ei se întemeiază pe credința popoarelor, că Dumnezeu a dăruit împăratului sabia puterii, pentru apărarea comunității creștine. Pretutindeni, unde trăesc creștini, împăratul e patronul și domnul suprem. Împăratul e izvorul dreptului. Toate autoritățile și privilegiile, toate proprietățile, onorurile și demnitățile își aflau originea și justificarea teoretică în puterea împărătească.

Împăratul poate și trebuie să convertească pe păgâni, dar el nu poate să-i stăpânească, până ce nu i-a convertit. Ținuturile cucerite de sabia lui, popoarele aduse sub ascultarea lui aparțin totodată și creștinătății. Unde nu e creștinătate, nu e nici împărăție. Precum în concepția antică păgână barbarii nu erau oameni, astfel în concepția lui Dante și a întregului ev mediu omenirea se reduce la creștinătate.

Convingerea neclintită a lui Dante eră, că numai prin alipirea la ideia de împărăție, numai prin regenerarea puterii imperiale se poate asigura pacea și fericirea omenirii.

Ca în totdeauna, și aici pornește dela un principiu general. El ține foarte mult la principii. În jurul principiilor își grupează toate dovezile. Fără de principii stabilite mai dinainte, află zadarnică orice trudă în căutarea și mărturisirea adevărului. Principiul general e pentru el, și pentru orice om cuminte, rădăcina tuturor premiselor și a tuturor concluziilor.

El caută, deci, un principiu, la care să se poată reduce, în ultima analiză, toate argumentele, și-l află în scopul omenirii (cap. III).

Iată, cum judecă el! Precum scopul, pentru care creiază natura mâna e altul decât acela, pentru care creiază brațul sau omul întreg, astfel sunt diferite și scopurile, pe care le poate

atinge omul singuratic, comuna, împărăția sau, în sfârșit, întreaga omenire. Nu existența pasivă e scopul creațiunii, ci existența în vederea unei anume acțiuni. Trebuie să fie, așa dară, o acțiune, pentru care puterile unui om, ale unei comune, ale unei împărății nu sunt de ajuns, și e nevoie de colaborarea întregii omeniri. (Ce modern sună aceste cuvinte în zilele noastre, când se pun atâtea silințe laudabile pentru înființarea Societății Națiunilor, care are nobila misiune de a tranșa pe cale pașnică conflictele dintre popoare și a face astfel imposibile războaiele!)

Omenirea, ca orice ființă, nu-și poate ajunge scopul, decât dezvoltându-și deplin, prin muncă și stăruință necurmată, însușirile nobile, mai ales cele-spirituale cu care a înzestrat-o Creatorul.

Aceasta însă nu e cu putință decât având o pace universală.

Și iată-l ajuns astfel la principiul general, în jurul căruia își grupează apoi toate argumentele.

Sunt așa de frumoase, și ating așa de plăcut urechile noastre, îngrozite de vuietul războiului mondial, cuvintele lui Dante despre pace, pe care le cităm în întregime: «De aceea e limpede, că pacea lumii, dintre toate, câte se țin de fericirea noastră, e cea mai bună. De aceea s'a vestit păstorilor din înălțime, nu bogăție, nu plăcere, nu cinste, nu vieată lungă, nu sănătate, nu putere, nu frumusețe, ci pace. Pentrucă cetele îngerești cântă: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pământ pace între oamenii de bună voie». De aceea salută și Mântuitorul: «Pace vouă!» Se cuveneă să spună Mântuitorul suprem suprema salutare, și această datină au păstrat-o învățăceii Săi și Pavel în toate salutările lor, precum este cunoscut». (Cartea I cap. 4).

Pentru asigurarea acestei păci universale e nevoie de o singură, dar mare, instituțiune centrală: de monarhie.

În sprijinul tezei Dante aduce 12 argumente, dintre care amintim următoarele, mai caracteristice:

Dacă mai multe lucruri se împreună într'o unitate, unul trebuie să stăpânească, celelalte să fie stăpânite. Omenirea e însă o unitate, deci trebuie să fie stăpânită de unul (cap 5).

Omenirea are o dublă relațiune: a întregului către părți și a părții către întreg. Părțile sunt națiunile și țerile. Întregul e marea împărăție. Această relațiune e desăvârșită, dacă neamul

omenesc e condus de un principiu, adecă de un împărat, în-tocmai precum universul e condus de un principiu, adecă de Dumnezeu (cap 7).

Precum zice Sfânta Scriptură, tot ce e creat, poartă pecetea Creatorului. Omenirea, ca creațiunea lui Dumnezeu, se apropie mai mult de chipul Lui, dacă formează o unitate, pentru că și Dumnezeu e suprema unitate. Și ea va forma o unitate, când va fi supusă unuia (cap 8).

Mai departe se știe, că un fiu e cu atât mai desăvârșit, cu cât seamănă mai mult desăvârșitului său părinte. Omenirea e însă fiul cerului, iar cerul e stăpânit de unul singur, de Dumnezeu. În consecință, și omenirea e mai desăvârșită, dacă e stăpânită de unul singur, de marele împărat (cap 9).

Argumentele acestea multora dintre cetitorii de astăzi li-se vor părea ciudate, dacă nu utopice, și totuș sunt unele care sună așa de modern, încât par formulate de-a dreptul de biuroul central al Societății Națiunilor de astăzi.

Iată, de pildă, cum argumentează Dante necesitatea imperiului universal pentru asigurarea justiției în conflictul dintre popoare. Piedecile cele mai însemnate ale justiției sunt voința și putința. Că adecă judecătorul nu voiește ori nu poate să facă dreptate deplină. În cazul când este un împărat mare și puternic, aceste două piedeci dispar. El nu se poate să nu voiască dreptatea, fiindcă n'are ce să voiască altceva mai înalt, deoarece el a ajuns culmea demnității omenești. Asemenea e exclus să nu poată face dreptate, după ce el e autoritatea supremă, înaintea căreia se închină toate celelalte. Adevărat că Dante face din marele împărat o abstracțiune ideală fără de nici o legătură pământească cu ceilalți muritori, un fel de zeitate ce plutește în nouri, de unde trimite numai fulgerele dreptății pe pământ. În el nu e nici o patimă, numai dragoste de adevăr și dreptate (cap 11).

Fiindcă, deci, împăratul e lipsit de orice patimă, afară de dragostea de adevăr și de dreptate, urmează că omenirea va fi mai bine condusă de el și va fi, în consecință, mai liberă și mai fericită decât altfel (cap 12).

E caracteristic și argumentul ce-l aduce Dante în cap 15 al cărții I, că ceea ce se poate întâmpla prin unul, e de prisos

să se întâmple prin mai mulți. Argumentul deși e colorat cu silogisme proprii evului mediu, totuș cuprinde un mare adevăr. El se exprimă în formula modernă a principiului conservării energiei, sau mai bine zis, al atingerii maximului de rezultate cu minimul de sforțări.

În argumentele sale Dante, ca bun creștin, se razimă, în rândul întâiu, pe Sfânta Scriptură, precum am văzut și până acum; citează însă foarte des și pe Aristoteles, pe care și el îl numește par excellence filosoful, cum l-a numit întreg evul mediu și-l mai numesc și astăzi cugetătorii cei mai serioși.

Deosebită însemnătate are scrierea aceasta a lui Dante și din cauza, că arată atât de limpede, că e cu neputință să se restatornicească liniștea, ordinea și pacea, până când nu va domni o autoritate supremă absolută. Cuvintele acestea aveau pe vremea lui o semnificație rară, cum trebuie să aibă și în zilele noastre, când puterea publică a ajuns prada partidelor politice lacome și fără scrupul care duc țara la ruină, cum au dus pe timpul acela și Italia lui mult iubită.

Concepția lui Dante despre împărat, drepturile și datoriile lui, e deadreptul sublimă. Împăratul nu are alte calități decât a dreptății și iubirei, iar supușii săi se bucură de pace și de libertate. Datoria și cinstea sa e de a fi cel dintăiu slujitor al omenirii. (În acelaș sens avea să se rostească și Frederic cel Mare, regele Prusiei, mai târziu!)

Ce cuvinte de aur spuneă Dante pentru timpul său și pentru toate timpurile, când aminteă marele adevăr: «Nu cetățenii sunt pentru consuli, nici poporul pentru rege, ci invers, consulii sunt pentru cetățeni și regele pentru popor.»

Ideile politice ale lui Dante sunt cu atât mai simpatice, cu cât nu cuprind nimic revoluționar. El nu cere nicăiri răsturnarea raporturilor și împrejurărilor existente. Principii să domnească mai departe în țerile lor, fiindcă marele monarh nu poate să fie pretutindeni de față. Afară de aceea, țerile și popoarele au «particularități care trebuie regulate prin legi diferite». Statele existente să rămână neschimbate, dar să nu fie autonome, ci să între ca vasale în marea monarhie; principii existenți încă să-și păstreze situațiile, dar să înceteze de a fi suverani absoluți, ci să stea sub ascultarea supremă a monarhului. Dante aduce de model pe însuș Moisi, care a lăsat

în grija conducătorilor semințiilor lui Israil hotărârile mai mici și neînsemnate, rezervându-și și șieși numai hotărârile mai însemnate și de interes mai general (cap 14). Adevărat că această asemănare, la prima privire, pare că are un cusur: Cele 12 seminții ale lui Israil erau ale unuia și aceluiaș popor, deci puteau fi mai ușor aduse sub ascultarea unei căpetenii supreme. Altfel e însă cazul cu popoarele și țerile creștine, pe care vrea să le pună sub jurisdicțiunea marelui monarh. Ele au teritorii, limbă, lege, obiceiuri, tradiții deosebite etc. Totuș, când vedem năzuințele de universalizare din zilele noastre cu Societatea Națiunilor, care în fond e acelaș lucru ca și marea monarhie a lui Dante, lucrul nu ni-se mai pare atât de straniu.

Ideile universaliste ale lui Dante aveau pe timpul său un rost și mai adânc, deoarece dela marea mediterană până la marea baltică toate țerile și popoarele erau încă într'o mare unitate politică și religioasă. Aceeaș biserică romană, cu aceleași mănăstiri și orduri călugărești și cavalierești; cu aceleași ceremonii, datine, legi și limbă internațională, care eră limba latină, limba oficială a bisericei. (Ce sfințe și câte sacrificii n'ar trebui să aducă lumea de astăzi, pentruca să aibă, măcar în parte, unitatea aceea mare, pe care a avut-o încă, la sfârșitul evului mediu și începutul evului nou, partea cea mai mare a Europei!)

Dar și în vremea lui Dante se ivise un element, care s'a pus de a curmezișul acestor năzuințe universaliste: erau orașele. În orașe s'a desvoltat, de multe-ori din interese de egoism ori de patriotism local, mai întâiu spiritul național, dragostea de limbă, literatura, poesia, istoria etc., cari toate amenințau cu destrămare vechea unitate medievală.

Și Italia, «cea mai nobilă țară a Europei», cum zice Dante și în scrierea de față, conducea în această privință.

Pe când în alte părți ale Europei, mai ales în cele de miază-noapte, dăinuiră încă multă vreme stările medievale, în Italia orașele se desvoltară curând, devenind tot atâtea republici naționale înfloritoare. În Italia s'a desvoltat doară mai întâiu spiritul național italian prin politica de rezistență purtată de Papi împotriva împărașilor romani de națiune germani. Și Papii aveau aliași puternici împotriva împărașilor în aceste orașe republice dornice de libertate.

E, în urmare, cu atât mai caracteristic și vrednic de reținut faptul, că Dante, care e creatorul limbei poetice și literare italiene și, deci, unul din cei mai puternici promotori ai spiritului național italian, a ținut să accentueze cu atâta tărie necesitatea unei organizațiuni puternice centrale (monarhie) pentru asigurarea păcii universale.

O dovadă mai mult, cum trebuie să năzuească toate spiritele mari și bine înzestrate prin naționalitate spre universalitate și unitate.

2. Moștenirea și chemarea poporului roman de a stăpâni lumea.

În cartea a doua a scrierii sale despre monarhie Dante părăsește cugetările politice abstracte, și pășește pe tărâmul istoriei și al poeziei. Un tărâm fecund și înflorit.

El, ca și întregul veac de mijloc și ca și reprezentanții cei mai aleși ai latinității de astăzi, e de părerea, că dela Romulus, fondatorul Romei, peste Iulius Caesar, Carol cel Mare, fondatorul imperiului roman german dela 800 și peste figurile cele mai reprezentative din timpul său și până la Napoleon cel Mare și celelalte personalități istorice marcante din timpul din urmă, este o neîntreruptă continuitate de spirit și de cultură latină.

Că, în urmărirea acestui spirit și acestei culturi latine, el se provoacă la poezi și istoriografi, de o potrivă, e foarte adevărat. Aceasta însă nu dovedește nici decum lipsă de critică și de discernământ în alegerea materialului documentar, cum foarte greșit cred unii traducători și comentatori germani ai lui Dante (vezi, de pildă, *Dr. Oskar Hubatsch*, Dante Alighieri Ueber die Monarchie. Berlin 1872, L. Heimann's Verlag pag. 12) ci dimpotrivă înțelegerea și intuiția superioară, proprie numai geniilor, că și produsele poetice izvoresc din aceeași mentalitate și ideologie și sunt purtătoarele inspirate ale acelorași vechi tradiții latine, ca și scrierile istorice. De aceea nu face nici o deosebire între unele și între altele, ci se provoacă în acelaș chip la Vergilius, «poetul» cel atât de mult iubit și venerat aproape ca un profet în evul mediu, în jurul căruia s'a format un ciclu întreg de legende, ca și la istoriografii Titus Livius și Orosius Paulus. (De altmintrelea e adevărat, că simțul istoric eră

încă puțin dezvoltat pe vremea aceea. Cea dintâi critică istorică asupra pseudo-donațiunii lui Constantin cel Mare avea s'o scrie ceva mai târziu cu aproape o sută de ani Laurentius Valla).

Ca să dovedească Dante, că poporul roman e cel chemat să aibă stăpânirea lumii, cu alte cuvinte că «latina ginte e regină între ale lumii ginte mari», pornește dela ideea, că totdeauna cel mai vrednic e îndreptățit să stăpânească.

Vrednicia și nobleța poporului roman o dovedește apoi în felurite chipuri. Întâiu prin vrednicia și nobleța părintelui său, a eroului trôian Aeneas, care a întrunit în sine nobleța a trei continente. Și anume prin Assaracus, strămoșul său, nobleța Frigiei din Asia; prin Dardanus a Europei; iar prin Electra, fiica lui Atlas, a Africei. — El și-a câștigat însă — și deodată cu el și Romanii, urmași săi — vrednicie și nobleță deosebită și prin soțiile sale. Cea dintâiu nevastă a lui a fost Creusa, fiica lui Priamos, regele Troiei din Asia. A doua a fost Didona, regina Cartaginei din Africa. A treia, în sfârșit, Lavinia, mama Albanilor și Romanilor, de fel din Italia, care e cea mai nobilă țară a Europei. Cine ar putea tăgădui vrednicia și nobleța deosebită a unui bărbat cu asemenea legături distinse? Sau cine nu-și va da seama, că el a fost predestinat de soarte să fie părintele unui neam ales, al celui mai ales neam din lume? (cap. 3).

Dacă minunile sunt semne dumnezeiești, semne care dovedesc mai pre sus de orice îndoială, că Dumnezeu e cu cei ce săvârșesc minunile, atunci El a fost, este și va fi totdeauna cu poporul său roman, de dragul căruia a săvârșit atâtea minuni.

Astfel, precum cetim la Titus Livius, îndată sub al doilea rege al Romei, Numa Pompilius, cu ocaziunea unei jertfe, adusă după datina străbună, a căzut un scut din ceriu în cetatea aleasă de Dumnezeu să fie centrul lumii.

Când Galii au cucerit partea cea mai mare a Romei și în întunerecul nopții voiau să se apropie de capitol, singurul punct încă necucerit de dușman, o găscă, nebăgată în seamă, s'ar fi deșteptat din somn și prin găgăitul ei înfiorător ar fi chemat pe toți ostașii la apărarea capitolului. Faptul e amintit de toți scriitorii. Mai frumos e povestit însă de dumnezeescul poet P. Vergilius Maro (Aeneis VIII, 651—655):

Însă de-asupra pe scut, păzitor cetăţuei tarpee,
Manlius şede apărând Capitolul cel mândru şi templul;
Casa lui Romul eră de curând învălită cu paie,
Iată şi găscă de argint cum sboară prin templele de aur
Plină de spaimă sbierând că s'apropie Galii de ziduri.¹

Când apoi oastea romană se măcină aproape toată în mul-tele şi îndelungatele hărţueli cu Hannibal, care într'un moment dat eră să între în Roma («Hannibal ante portas!»), a dat Dumnezeu o ploie cu grindină torenţială, care a oprit pe învingător să înainteze şi astfel Roma a fost salvată prin o întâmplare minunată. (Faptul acesta e povestit de istoricul bisericesc Orosius Paulus IV 17).

Sau n'a fost o minune şi fuga Eloeliei din prinsoarea lui Persenna? O femeie slabă să rupă lanţurile sclăviei şi să treacă Tibrul în not, cum spun aproape toţi scriitorii cari laudă fapta ei neîntrecută!

Aşa a rânduit Dumnezeu să se întâmple toate acestea în nemărginita Lui bunătate şi înţelepciune (cap. 4).

Se ştie că dreptul este un raport personal sau real al omului către om, a cărui păstrare păstrează societatea ome-nească şi a cărui turburare o turbură. Scopul dreptului şi al legilor este binele comun. Dacă o lege nu ţinteşte aceasta, nu e lege; ea n'are putere de a legă, de a obligă.

Şi în privinţa aceasta Romanii sunt neîntreçuţi. Ei au fost şi rămân cărmuitorii şi legiuitorii lumii. Senatul roman părea visitorilor streini o adunare de regi. El eră, cum zice Cicero, limanul şi adăpostul sigur al regilor, popoarelor şi naţiunilor. Senatorii şi beliducii romani îşi căutau mărirea în apărarea cu credinţă şi loialitate a supuşilor şi aliaţilor lor, aşa încât mai mult trebuie să se vorbească de o conducere părintească a lumii prin Romani, decât de o dominaţiune.

Ce să zicem despre ceice au servit binele public în sudoarea feţei, în exil, în lupte cumplite, pierzându-şi copiii, să-nătatea ori chiar viaţa?

Nu ne-a dat *Cincinnatus* un exemplu, pentru toate timpurile, de iubire de moşie, când a venit dela coarnele plu-

¹ Versurile acestea şi cele următoare le dau în clasica traducere de George Coşbuc.

gului să primească dictatura pentru a scăpa țara de primejdie, iar după trecerea primejdiei a renunțat de bunăvoie la putere dând-o iarăși în mâna consulilor și el întorcându-se din nou la coarnele plugului de unde a plecat?! O întreagă evanghelie politică în acest singur fapt!

Sau nu ne-a dat un alt exemplu, vrednic iarăși de atențiunea tuturor timpurilor, de luptă în contra iubirei de argint, un *Fabricius*, când a fost îmbiat cu bani de Pyrrhos, regele grec din Epir, dar el i-a răs în față?! Pe el îl amintește poetul cu aceste cuvinte de laudă (Aeneis VI, 843):

«*Fabricius* cel mare și 'n lipsuri?»

Nu e *Camillus* un model strălucit, cum să prețuim legile mai mult decât binele nostru personal?! N'a fost trimis el în exil, cum povestește Titus Livius, și după ce a despresurat Roma de vrăjmasi și a readus în cetatea eternă toată prada de războiu, a părăsit-o numai decât, deși întreg poporul l-a rugat să rămână, și nu s'a reîntors decât numai după ce senatul i-a dat voie să se reîntoarcă? Și de el își aduce aminte poetul, când zice (Aeneis VI, 825):

«Iată-l pe celce ne-aduce pierdutele steaguri, *Camillus*»

Și n'a arătat *Brutus* cel bătrân, cum trebuie să prețuești libertatea țării mai mult chiar decât viața propriilor tăi copii? Despre el povestește Livius, că fiind consul și aflând că fiii săi conspirau cu vrăjmașii, i-a osândit la moarte. Despre el are poetul aceste mișcătoare cuvinte (Aeneis VI, 818—823):

«*Brutus* merit răzbunării și fascelor iarăși primite?
Dânsul puternic topor și putere de consul avea-va.
Primul; și tata pe fii, când ei înoi-vor războiul,
Da-i-va pierirei, jertfind și pe-ai săi libertății cei sfinte.
Bietul! Oricum judecă-vor frumoasa lui faptă cei tineri:
Birue-a țării iubire și pofta cea mare de gloriei.»

Și cine se poate asemăna cu *Mucius Scaevola*, care a lăsat să i-se ardă mâna de viu și a rămas atât de nepăsător, ca și cum ar fi privit arderea mânei altuia?!

Nu trebuie uitați nici *Decii*, cari și-au jertfit și ei viața pentru patrie, într'o întreagă serie de generații succesive. Iată ce scrie Ciceró despre ei: «Cugetatu-s'a oare Publius Decius, cel diptăiu consul din această familie, la vre-o plăcere, când

s'a dus la moarte, aruncându-se în rândul întâiu de luptă al Latinilor?... Dacă fapta lui n'ar fi fost cu tot dreptul preamărită, n'ar fi imitat-o fiul său în al patrulea consulat al său; și nici fiul acestuia (nepotul celui dintâiu), n'ar fi căzut în războiul cu Pyrrhos, aducând astfel a treia jertfă pentru Stat. (de fin. bon. et mal. II 19).

Asemenea și luptătorul cel mai înfocat pentru adevărata libertate: *Marcus Cato*, despre care acelaș Cicero scrie, că eră de o serioșitate neînchipuită și om de hotăriri neclătiite, care mai curând a murit de bunăvoie decât să se închine înaintea feței tiranului. (de offic. I 31). [cap 5.]

Un astfel de popor, care a avut astfel de conducători, a meritat să aibă conducerea lumii și să impună tuturor țărilor și popoarelor nörmele legiurei lor, dreptul roman.

Precum în natură e ordine, bună rânduială, avându-și toate lucrurile locul potrivit firei și însușirilor lor, așa e și în societate. Ideia de drept nu se poate concepe fără ideia de ordine. Ordinea representă de altfel și voia lui Dumnezeu, care este nu numai Creatorul, ci și Ordinatorul Suprem. Cu cât e cineva mai iubitor de ordine, cu atât e mai vrednic să stăpânească. Sunt nu numai indivizi, ci și popoare născute pentru conducere, sau pentru a fi conduse. Acestora din urmă nu li-se face nici o nedreptăte dela fire, când li-se dă o conducere bună și înțeleaptă.

Astfel stând lucrurile, nu-i mirare, că natura par'că anume a ales un loc și un popor menit să stăpânească lumea întreagă. Din cele desfășurate mai înainte nu va fi greu să deducem, care e acest loc și cine e acest popor?! E Roma și poporul roman, cu toți urmașii și moștenii săi adevărați. Despre ei zice Anchises, tatăl, către Aeneas, fiul, în cartea a șasa a epopeei lui Vergilius (*Aeneis* VI, 847—853):

«Alții cioplească vieață, prin artă dând suflet aramei,
Alții! Și scoată scobind din marmur'o vie făptură,
Vorbe mai tari să rostească 'n județe și 'n mână cu cercul
Afile-ale ștelelor căi și-ale cercului margini rotunde:
Tu să domnești stăpânind ale lumilor neamuri, Romane,
Asta fi-e arta pe veci! Și păcii să-i fii tu străjarul:
Crușă pe cel umilit și doboară pe cel îndărătnic!»

Asta în ce privește pe stăpânitori. În ce privește locul, de unde trebuie să stăpânească, la același *poeta-vates* cetim aceste cuvinte ale lui Iupiter, mai marele zeilor, către Mercur, zeul vestitor:

«Nu la de-aceste purtări i-l menise frumoasa lui mamă,
Două vieți mântuindu-î din suliți ahaice 'n luptă.
Ci 'n născătorul pământ de războaie și regi, să domnească
Malul italic prin veți, și neamul din sânge teucric
Să-l răspândească, și legi popoarelor lumii să facă!»

Iată pentru ce e Roma cetatea eternă, centrul lumii, menită de oameni și de zei să fie conducătoarea tuturor. (cap 5, 6 și 7).

Chemarea poporului roman de a stăpâni lumea se vede și din judecata dumnezească a emulărei. Emularea e și ea un mijloc de a aplană divergențele și a constată adevăratele valori nu numai individuale, ci și colective; ale persoanelor singuratice ca și ale popoarelor. Dante deduce originea cuvântului «certare» = a emulă dela «certum facere» = a face să fie sigur. Mai ales când aceste emulări se fac cinstit, cum preținde și Cicero, când zice: «Cine se ia la întrecere, trebuie să năzuească și să râvnească la biruință din toate puterile, dar nu are voie să pună nici o piedecă, în nici într'un chip, rivalului său». (De offic. III, 10).

Și sub acest raport poporul roman nu are păreche între popoarele lumii, fie că a emulat, ca popor, cu alte popoare, fie că au emulat numai unele personalități sau grupuri reprezentative, atât din o parte, cât și din alta.

Astfel au mai încercat să stăpânească lumea și Asirienii și Egiptenii și Persienii și Macedonenii, dar toate aceste stăpâniri au fost scurte și neînsemnate pe lângă a Romanilor. — Și nu e mirare, dacă ei au biruit, orî de câte ori s'au măsurat cu alții. Aeneas pe Turnus, cei trei Horații pe cei trei Curiați, Romanii pe Sabini și pe Samniți, Fabricius cu ai săi pe Pyrrhos, regele grec al Epirului cu ai lui, Scipio și legionarii săi pe Hannibal cu mercenarii lui. Nu în zadar zice poetul (Aeneis I, 234—236):

«Mândrii pe-acolo *Romanii* trăi-vor prin vremuri odată,
Regi se vor naște, renașteri din nobilul sânge troianic,
Care țineă-vor în jugul robiei și mări și pământuri». —

Ceeace dă însă dominațiunei romane, în ochii lui Dante și ai tuturor creștinilor, suprema îndreptățire e faptul că sub această dominațiune s'a născut, a trăit, a pățimit și a murit, pentru mântuirea noastră a tuturor, Domnul nostru Isus Hristos.

Cetim la evanghelistul Luca II 1—7: «Și a fost în zilele acelea, ieșit-a poruncă dela Chesarul August, să se scrie toată lumea. Această scrisoare întâiu s'a făcut, domnind în Siria, Chirineu. Și mergeau toți să se scrie, fiecare în cetatea sa. Și s'a suit și Iosif din Galileea, din cetatea Nazaret la Iudeea, în cetatea lui David, care se chiamă Vitleem, pentrucă eră el din casa și din seminția lui David, să se scrie cu Maria, cea logodită lui femeie, fiind grea. Și a fost când erau ei acolo, s'au umplut zilele ca să nască ea. Și a născut pre fiul său cel întâiu născut și l-a înfășat pre dânsul și l-a culcat în iesle, pentrucă nu aveau ei loc la gazdă».

Dar Isus nu numai cu ocașiunea nașterii a recunoscut și îndeplinit porunca împăratului roman, ci și mai târziu în viață. Se știe, ce a răspuns El, când Fariseii l-au ispitit întrebându-l: cade-se a da dare chesarului? El a zis neuitatele cuvinte: «Dați cele ce sunt ale Chesarului, Chesarului și cele ce sunt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu». (Luca XX, 25).

Și tot din mâna stăpânirei române și-a luat Isus și osânda morții, scrisă deasupra crucei Lui cu litere eline, latine și ebralce: «Acesta este împăratul Iudeilor» (Luca XXIII 38). Prin osânda și moartea Sa Isus nu numai a răscumpărat întreaga omenire, dându-i o nouă îndrumare morală și religioasă, ci a recunoscut și consacrat, cu autoritatea Sa divină, dreptul de stăpânire al Romanilor. «N'ai avea nici o putere asupra mea, de n'ar fi fost dat ție de sus» (Ioan XIX 11), a zis Isus către reprezentantul puterii romane din Ierusalim, Pilat. (cap 8—13).

Cam acestea le spuneă Dante despre imperiul roman păgân. Imperiul fondat de Catol cel Mare îl socoteă numai de o continuare a celui dintâiu, pe bazele cele mai solide posibile ale creștinismului, pretinzând dela fiecare împărat să se încoroneze la Roma, ca să se arate «urbi et orbi» legitimitatea puterii lui.

Să se mai adaogă apoi că Dante, ca și toți contemporanii săi, credeau că, după împărăția asiriană, persiană și ma-

cedoneană, cea romană e împărăția aceea a patra, despre care vorbește și prorocul Daniil, că nu va mai avea sfârșit.

Că apoi în ce chip se pot asigura bazele existenței acestui imperiu pentru toate timpurile, precum și modul colaborării împărăției politice (lumești) cu aceea, tot de instituțiune dumnezească și ea, a bisericii creștine, arată în cartea a treia a scrierii sale.

3. Raportul dintre Stat și Biserică.

Chestiunea care preocupă mai mult spiritele pe timpul lui Dante eră, dacă cele două puteri mari ale creștinătății, Statul și Biserica, sunt deadreptul dela Dumnezeu, ori doară cel dintâiu e dependent de cea de a doua? Cu alte cuvinte, are împăratul puterea sa direct dela Dumnezeu, ori doară stă sub controlul și inspecțiunea Papei?

Dar iată, însuș felul cum pune Dante chestiunea în următoarele: «...oare autoritatea împăratului roman, care e adevăratul monarh al lumii, cum s'a arătat în cartea a doua, atârnă nemijlocit dela Dumnezeu sau dela un reprezentant ori servitor al lui Dumnezeu, cum socotesc eu pe urmașul lui Petru, care în adevăr e stăpânul cheilor raiului» (cap 1).

Astăzi chestiunea se pune chiar invers. Nimeni nu mai tăgăduște dreptul de existență și neatârnarea Statelor. Atâția însă tăgăduesc aceste drepturi elementare Bisericef. E ceeace se chiamă atât de potrivit politicianismul în biserică. De aceea aceste discuțiuni presentă un interes deosebit și astăzi.

Adversarii neatârnării împărăției pe timpul acela se puteau împărți în următoarele trei grupe:

1° Papa și clerul înalt care din prea multă râvnă pentru casa Domnului tăgăduesc neatârnarea împărăției, nu însă din ambiție personală;

2° Aceia, în cari pofta grosolană a stins lumina minții și deși se numesc fiii bisericei, tatăl lor e totuș mamona. Aici Dante vizează pe Ghelfii, dușmani neîmpăcați ai împăraților;

3° Decretaliștii, cari provocându-se la decretale (hotărârile aduse de Papi și de diferite organizațiuni bisericești) cred că pot dovedi ceva împotriva unei instituții, cum este împărăția care-și află îndreptățirea cea mai deplină atât în sfânta scriptură, adică în dreptul divin, cât și în cel uman. Dar ei sunt în mare

rătăcire. Decretalele, oricât de venerabile, fiind de dată ulterioară ființării împărăției și bisericeii, nu probează nimic. De aceia ei nu merită să fie luați în seamă.

Tot asemenea nu merită atențiune nici alții cari se acoper cu pene de corbi și cugetă că sunt miei în turma lui Dumnezeu. În realitate însă sunt fiii răutăței, cari, pentru a-și face mendrele, își jertfesc mama, își alungă frații și în sfârșit nu mai vreau să știe de nici un judecător.

Considerație deosebită nu merită deci decât cei dintâi, adică clericii cari, din râvnă prea mare pentru casa Domnului, tăgăduesc dreptul de neatarnare al Statului.

Cu aceștia ia Dante lupta, în scrierea sa de față, pentru triumful adevărului, cu toată cinstea ce o datorește un fiu pios tatălui și mamei sale, cu pioasă umilință față de Hristos, față de Biserică, față de păstori, față de toți mărturisitorii credinței creștine, cari au alte păreri decât el, cu un cuvânt.

Și anume, le ia pe rând toate argumentele, arătându-le adevărata lor valoare.

Întâiul argument al bisericaniilor împotriva neatarnării Statului eră scos din cartea facerii lui Moisi, unde zice Dumnezeu să se facă luminători întru tăria cerului: luminătorul cel mai mare spre stăpânirea zilei; iară luminătorul cel mai mic spre stăpânirea nopții (Facere, I 14—16).

După părerea decretaliștilor luminătorul cel mare este Papa, iar luminătorul cel mic, care primește lumina sa dela cel mare este Împăratul.

Dante răspunde precum urmează: Trebuie să se știe că existența lunei e cu totul altceva decât puterea și acțiunea ei. În ce privește existența, ea nu atarnă de loc dela soare, nici în ce privește puterea și acțiunea ei. Mișcarea ei, lumina ei sunt proprii, nu împrumutate, cum se vede și cu ocaziunea întunecimei, dar e adevărat, că, primind și dela soare lumină bogată, strălucește și acționează mai puternic.

Așa și puterea lumească, adică împărăția, nu-și primește puterea sau autoritatea, nici acțiunea dela Biserică, ci lucrează numai mai spornic prin darul dumnezeesc pe care-l revarsă în cer și pe pământ binecuvântarea Papei (cap 4).

Al doilea argument eră, că precum Levi, din a cărui seminție se recrutau preoții Vechiului Testament și astfel simbolisă clerul Noului Testament, a avut întâietate față de fratele său Juda, reprezentantul puterii lumești și, în urmare, și al împărăției, așa trebuie să fie și Biserica înaintea Statului; Papa înaintea Împăratului. — Dante răspunde foarte cuminte, că autoritatea depinde totdeauna dela valoarea individuală a omului. Sunt și arhierii tineri și destoinici, cari conduc cu pricepere și înțelepciune preoți și protopopi bătrâni (cap 5).

Al treilea argument, luat tot din sfânta Scriptură, eră, că precum profetul Samuil, reprezentantul puterii religioase, a luat domnia dela Saul cel nevrednic, așa poate să ia Papa coroana împăraților nevrednici de ea. — Dante observă foarte bine, că profetul Samuil n'a făcut aceasta în calitate de locțiitor al lui Dumnezeu ori de vicar al lui Hristos, ci în calitate de trimis cu menire specială, adică de sol. Se știe apoi că una e chemarea locțiitorului și alta a trimisului. Locțiitorul are să procedeze conform dreptului sau libertății sale. Trimisul însă n'are nici un drept și nici o libertate. El are să execute pur și simplu ceea ce i s'a încredințat. El e ca ciocanul în mâna celui ce lovește.

Nu urmează, deci, că, dacă Dumnezeu a luat domnia lui Saul prin trimisul său special, care a fost profetul Samuil, poate să facă acelaș lucru și locțiitorul său, Papa dela Roma. Pentru că multe a făcut Dumnezeu prin îngerii săi ceea ce locțiitorii săi, urmașii lui Petru, nu pot să facă (cap 6).

Mai spuneau bisericanii, că prin faptul că cei trei crai dela răsărit i-au închinat lui Isus aur, smirnă și tămâie, prin care trebuie să se înțeleagă absoluta suveranitate a puterii religioase asupra tuturor lucrurilor, lumești și bisericești, aceeaș putere trebuie s'o aibă și Papa ca locțiitorul lui Hristos pe pământ.

Dante răspunde foarte potrivit, că cinstea și închinarea ce i-se cuvine lui Hristos nu i-se cuvine și Papei. Lui îi revine numai cinstea ce o datorăm sfântului apostol Petru, al cărui urmaș este. Nimic mai mult (cap 7).

Se mai provocau apoi decretaliștii și la puterea de a legă și deslegă orice în ceriu și pe pământ, pe care putere a dat-o Domnul Hristos lui Petru și urmașilor săi Papilor dela Roma; în urmare, ei pot să lege și să deslege împărățiile și toate lucrurile omenești în bașa acestei puteri.

Dante observă că cuvintele trebuie luate în înțelesul în care s'au spus. Prin cuvintele, la care se provoacă decretaliștii, Domnul Hristos dă puterea cheilor lui Petru și urmașilor săi; adică îi pune portarii raiului. În urmăre, puterea de a lega și deslega orice, se referă la slujba aceasta a lor de purtători ai cheilor cerești, nu însă și a celor pământești, adică a afacerilor lumești ale diferitelor împărății (cap 8).

În sfârșit, mai aduceau și argumentul cu cele două săbii, pe care le-ar fi avut sfântul apostol Petru și pe vremea Domnului Hristos și pe care neapărat trebuie să le aibă și urmașii săi, Papii. «Doamne, iată aici două săbii». (Luca XXII, 38). Prin aceste două săbii sunt a se înțelege cele două puteri: spirituală și politică, pe care ar fi avut-o Petru. De aceasta din urmă s'ar fi și folosit sfântul Petru când a lovit pe sluga arhierelui (Math) și i-a tăiat urechia cea dreaptă (Ioan XVIII, 10).

Dante zice: Adevărat! Dar împotriva voinței Mântuitorului. De aceea a și fost muștrat: «Bagă sabia în teacă!» (Ioan XVIII, 11). Și cu aceasta a desarmat cu totul pe contrari (cap 9).

Acestea erau dovezile, pretinse biblice, ale adversarilor neatârănării împărăției.

Tot atât de șubrede erau și dovezile omenești ale bisericilor politicieni.

Astfel se provocau mai întâi la actul de donațiune al împăratului Constantin cel Mare, în baza căruia se cedă Papilor dela Roma și stăpânirea lumească. Dante nu se îndoiește de autenticitatea actului, nu zice că e fals, cum s'a dovedit mai târziu acest act. Întreg evul mediu l-a considerat de autentic. El discută numai, dacă Constantin cel Mare a putut să cedeze această stăpânire sau nu. Și deoarece el a dovedit în cartea dintâiu a scrierei de față că puterea imperială nu numai că e necesară, ci și indivizibilă, concluderă pur și simplu că Constantin cel Mare nu putea, nu era în drept să cedeze ce nu era al său; nici biserica să primească o astfel de putere. Această din simplul motiv, că împărăția a fost și înainte de Constantin cel Mare și după el; nu Constantin a creiat împărăția, ci ea l-a făcut pe el împărat; în urmăre nu era în drept să înstreineze ce nu era al său (cap. 10).

Alt argument, pe care-l mai aduceau bisericarii era, că împăratul Carol cel Mare și-ar fi primit coroana din mâinile

Papei Adrian. Adevărat, zice Dante. Să nu se ufte însă, că și împărații au pus și depus pe Papi. De pildă împăratul Otto a pus pe Papa Leo și a depus pe Benedict. Astfel de usurpări de drepturi nu dovedesc nimic (cap. 11).

Argumentul din minte, că toate câte se țin de un gen, se pot aduce într-o categorie, iar împăratul și papa se pot aduce în categoria supremă de om, deci cel dintâiu să fie supus celui din urmă, Dante îl combate ușor pe cale logică zicând, că conceptele «papă» și «împărat» nu sunt substanțe și deci nu pot fi cuprinse în aceeași noțiune de «om», ci sunt relațiuni, și astfel exprimă cu totul alte categorii (cap. 12).

Dovada directă, pentru teza sa, că atât Statul cât și Biserica sunt de sine stătătoare și nu atârnă unul de cealaltă, o aduce Dante, întrebând: De unde are Biserica putere de a împrumută autoritate Statului? Ea nu poate avea această putere decât ori dela Dumnezeu, ori dela sine, ori dela oameni. Dela Dumnezeu n'o are, fiindcă nu e nici o urmă despre așa ceva nici în legea dumnezească descoperită, nici în cea naturală sau nedescoperită. Dela sine încă n'o poate avea, fiindcă altul e rostul ei; în urmăre nu poate da, ceea ce ea însăși nu are. Dela oameni asemenea nu are această putere, fiindcă împărații, cum s'a arătat și mai înainte, n'au putut da bisericii această putere; popoarele încă n'au dat-o, fiindcă se împotrivesc acestei năzuințe nelegitime atât în Asia și Africa cât și în Europa (cap. 13—15).

La sfârșit Dante constată dubla natură a omului (materială și spirituală) și de aici nevoia lui de a avea și o dublă conducere sau stăpânire: Biserica și Stat.

Fiindcă ființa omenească e un amestec de ce este trecător și netrecător, omul are această dublă natură. Și fiindcă orice natură e îndreptată spre un scop final, urmează că omul trebuie să aibă și un dublu scop, unul trecător, celalalt netrecător.

Această năzuință către îndoitul scop: al fericirii pământești trecătoare și al fericirii cerești netrecătoare, a sădit-o în inimile omenești însuș Marele Creator.

La aceste două fericiri drumul duce, ca la niște mari conclusiuni finale, prin mai multe premise. Și anume, la cea dintâiu (cea pământească) ajungem respectând învățăturile filosofice și procedând conform legilor morale și spirituale. La a doua, și

nând cu sfințenie la adevărurile dumnezeiești descoperite și practicând virtuțile creștinești, mai ales cele teologice: credința, speranța și iubirea.

Condițiunile acestea însă firea omenească sburdalnică nu le-ar observa, dacă n'ar fi înfrântă și ținută de scurt, întocmai ca și caii buiaci, cari sburdă în dragă voie, dacă nu e cine să-i conducă. De aceea omul are nevoie de o dublă conducere, conform dublului său scop, anume de conducerea Papei, care trebuie să călăuzească omenirea, conform revelațiunii divine, la vieața de veci, și de conducerea împăratului, care, respectând învățăturile filosofice, trebuie să-i asigure fericirea pământescă.

Și fiindcă rânduiala lumii acesteia se îndreaptă după ale lumii celeilalte, trebuie să pornească și legile păcei și ale libertății tuturor dela Domnul cerului și al pământului. Împăratul deci nu atârnă decât dela Dumnezeu. Principii alegători sunt numai crainicii voinței lui Dumnezeu.

Totuș neatârarea împăratului nu înseamnă că el nu trebuie să asculte în nici într'o privință de Papa. Nu. Binele pământesc atârnă totdeauna dela cel ceresc. «Să fie deci, încheie Dante, împăratul către Petru cu cinstea ce se cuvine s'o aibă întâiul născut către tatăl său, pentruca el, luminat de razele darului părintesc, cu atât mai măreț să lumineze globul pământesc, peste care este pus de Celce singur e stăpânitorul tuturor lucrurilor lumești și bisericеști».

Nici că se puteau încheia aceste luminoase expuneri cu un acord mai măreț decât cu această simfonie o păcei, muncii și cinstei împrumutate, pe care trebuie să și o dovedească cu toate prilejurile autoritățile de Stat și bisericеști pentru fericirea lor și a supușilor lor.

Scrierea analizată în cele precedente este de o importanță capitală nu numai pentru originalitatea și corectitatea ideilor ce cuprinde, ci și pentrucă ea resumă rezultatele firești și logice, singurele posibile, ale conviețuirii de secole a celor două mari puteri: biserica și împărăția, rezultate ce se exprimă în formula: Biserică liberă în Stat liber. Ea înlesnește înțelegerea multor idei și scrieri ale lui Dante, mai ales a operei sale principale «Divina Commedia» și care are ca basă tot o concepție

monarhică. Insuș Dumnezeu e înfățișat de marele poet ca un Monarh, înconjurat de o curte strălucită în înălțimile empyreumului.

În «De monarchia» Dante a dovedit că fiecare instituțiune își are rosturile și marginile puterii sale.

Un amestec de atribuțiuni aduce încurcături, pagube și stricăciuni neînchipuite fiecărei instituțiuni în parte și amândurora în total.

De aceea precisarea atribuțiunilor proprii fiecăreia și fixarea modalităților de colaborare între aceste două mari instituțiuni, așa cum a făcut-o Dante, rămâne idealul, ușor de formulat, anevoie de realizat, pentru toate timpurile și locurile. *I. G.*

Alessandro Manzoni.

Cinci Maiu.

*A fost. Precum în nemișcare,
După al morții greu suspin,
Înmărmurit îi stete trupul
De spiritu-i gigant strein,
Înmărmurit stătù pământul
De vestea ce l-a fulgerat.
Și mut gândeà la cea din urmă
Clipită — a omului fatal
Și nu știà când altă urmă
De muritor cu el egal
Va mai veni să se 'ncrusteze
Pe pragul lui însângerat.*

*Pe tronul strălucirei sale,
Eu l-am văzut și am tăcut.
Și când, în tremurări de fulger
Din înălțime a căzut,
Cu strigătul din mii de plepturi
Eu glasul nu mi-l voiu uni.
Ferit de lauda smerită,*

Curat de hula ticăloasă,
Se 'nalță, când s'a stâns năprasnic
O rază — atât de luminoasă
Și izbucnește cu tărie
In cânt, ce poate n'o muri.

Din Alpi și pân' la Piramide
Și dela Manzanarre'n Rin
In urma fulgerărei sale
Simțeau că trăsnetele vin,
Tună dela Tanai la Scille
Văsduhu 'ntreg, din mare în mare...
Fu glorie adevărată?
Urmașii poate o vor spune
Noi fruntea ne plecăm spre Tatăl,
Ce-l plăsmui ca pe-o minune.
Lăsând în el adâncă urmă
A sfintei forțe creatoare.

Vijelioasa bucurie.
Și teama unui mare plan,
Și grija inimei ce 'n slujbă
Visează nimb de suveran;
Și el învinge, cucerește
Ce a spera fii nebunie...
El toate le-a încercat: Mărirea
După primejdii îndoită,
Triumful, fuga și exilul
După domnia strălucită,
De douăori căzut în țărână,
De douăori idolătrie.

Ce nume poartă? Două veacuri
Armata 'n lupta pân' la moarte
Spre el s'au îndreptat umile
Cerând să le creiască soarte.
El le supună la tăcere,
S'așează în mijlocul lor.
Și dispără. Și atâta sbucium

*S'a stins pe-un țărm pustiu, pe stânci,
Dovada pismei ucigașe
Și a evlaviei adânci,
Dovadă de nestinsă ură
Și de nepotolită amor.*

*Cum peste cel căzut în valuri
Se prăbușește 'n zvon barbar
Talazul, pe care sârmanul
Il așteptase în zadar,
Nădăjduind c'o să-l ridice
Și c'o să-l poarte la liman,
Tot astfel valul amintirei
Căzù pe dânsul uriaș,
De câte ori a vrut să 'nsemne
Povestea lui pentru urmași, —
Dar peste veșnicele pagini
Se 'ntinse dreapta lui în van!*

*De câte-ori în amurgitul
Pustiu al zilelor pierdute,
Cu brațele încrucișate,
Cu ochii 'n fulgerări tăcute,
Stetead și-l ascultau cucernic
Nemuritoare amintiri.
Vedeà atunci întinse corturi,
Treceau prin văi ostași semeți,
Inaintau batalioane,
Treceau în valuri călăreți,
Și sbuciumata 'mpărăție,
Neașteptate umiliri...*

*Vai, poate svăpăiatul suflet
Căzù de-atâtea sbuciumări,
Și-atunci, puternică, din ceruri
• O mână-l ridică în zări
Cu orizonturi luminoase
Cu aer proaspăt și curat...
Și acolo-l îndreptă pe calea
Nădejdiilor înflorite,*

*Spre câmpi eterni, către lumina
Izbânzilor nebănuite,
Unde tăcere și 'ntunerec
E slava ce l-a 'nconjurat.*

*Frumoasă și nemuritoare
Credință cu triumful soră,
Incoronează-l și pe dânsul
Cu veșnic nimb de auroră
Căci înainte de rușinea
Golgotei, stete neclintit.
Și fă ca 'n fața lui oșânda
Să-și curme ori și ce cuvânt,
Și Dumnezeu, care ne ceartă
Și ne înalță din mormânt,
Mângâietor să îl așeze
In cortul lui cel strălucit! ...*

I. U. Soricu.

Iter animae Dantis in Deum.

— Câteva probleme cu privire la „Canzoniere”. —

Rătăcirea lui Dante e întreită: morală, intelectuală și artistică.

Întreită e și rătăcirea morală: sensuală, lumească și politică. Dante iubește în chip sensual, ia parte la chefuri și face politică și cu greu poți face politică fără să vii în conflict cu propria ta conștiință!

Rătăcirea intelectuală e mai cu seamă filosofică. Dante trece printr'o perioadă de excesivă încredere în puterea judecării omenești, independentă de credință. Și aceasta mai înainte chiar de a începe studiile sale filosofice.

Moare în inima sa sentimentul religios în forma lui mistică, așa cum și-l însușise cât timp a ținut dragostea-eu Beatrice. În fundul inimei sale, transformată acum în cimitirul credinței lui mistice, el păstrează câtăva vreme acest cadavru ce i-se pare încă frumos și pe care-l împodobește cu flori și-l scaldă în lacrimi.

Dar cadavrul e tot cadavru și curând vine clipa când se descompune; și atunci, oricare ar fi iluzia, ea trebuie să dispară: realitatea crudă învinge orice dezolare sentimentală.

Cađavrele spirituale ale credinței și dragostei se descompun întocmai ca cele trupești. Trebuie să le îngropăm ori să le dăm pradă flacării unei alte credințe ori unei alte iubiri mai nouă; să le lăsăm în voia vecinicii flăcări a vieții, dacă nu voim să murim și noi odată cu ele.

S'a stins misticismul? se naște filosofia; s'a dus Beatrice? sosește «Donna Gentile»!

Revenind acum la rătăcirea artistică, vom spune că ea consistă mai ales într'o revenire la imitația provensală și la o formă voit complicată, nefirească, aspră și greoaie ca aceia a versurilor ce aparțin acestei perioade.

Dante făuritorul rimelor pentru «Pietra» nu mai e acelaș poet care cântă «quando Amore spira...» și «a quel modo ch'ei detta dentro»; nu mai e poetul, «a cărui limbă grăia mișcându-se ca de la sine»¹, după cum spune el în Viața Nouă; nu mai e acelaș poet care, simțindu-se înălțat prin gândul primei lui iubiri, ca și mirat de el însuși, deschideă gura și începeă să cânte: «Voi che intendendo il terzo ciel movete» cum zice el în *Convivio*.

Acum poetul își propune un plan anume, insistă asupra imaginilor, și asemeni unui ecou crud și dureros, repetă anumite cuvinte aspre ca sunet și semnificație: *piatră, stâncă, ger, umbră, crudă, smalt*, cuvinte a căror prezență ne poartă gândul la anumite disonanțe ale unor muzicanți ultra moderni.

Și că astfel de asprimi în exprimare sunt voite înadins de el, ne-o poate arăta începutul canzonei:

Così nel mio parlar voglio esser aspro,
Com'è negli atti questa bella pietra
La quale ogn'ora impetra
Maggior durezza e piu natura cruda²

Iată deci în ce constă întreita rătăcire a lui Dante, rătăcire pe care el singur o mărturisește: 1) în «Paradisul terestru» pe vârful Purgatorului, unde ni se înfățișează primind reproșurile Beatricei pentru înșelătoarea nălucă a binelui pe care a urmat o după moartea ei; 2) în «Canto dei Golosi» față de Forese Donati tovarășul său de chefuri; și 3) într'un sonet din «Canzoniere»: «Parole mie che per lo mondo siete», cu care se adresează «Donnei Gentile», adică filosofiei, ca «celei doamne pentru care am rătăcit»; și 4) în episodul lui Bonagiunta da Lucca, punând în gura cântărețului lucchez lauda «Rimelor noi», adică a celei mai sincere perioade a liricei sale.

¹ V. N., XIX.

² Vreau să fiu în spusele mele aspru
Ca — în faptele sale — această piatră frumoasă
Care duce în ce arată
Mai multă asprime și fire tot mai crudă.

Ne vom ocupa deocamdată numai cu rătăcirea lui morală și intelectuală. Chiar înainte de a fi început să iubească pe Donna Gentile, Dante săvârșise alte infidelități față de iubirea pentru Beatrice și pentru una din ele, cea mai gălăgioasă, aceia care cam făcuse puțin scandal în societatea aleasă din vremea aceia, Beatrice îi refuză chiar sakiul ei atât de dragălaş. Beatrice nu se sfiește în reproșul ei din Cântul XXX al Purgatorului să facă în mod direct aluzie la toate aceste infidelități, amintindu-i că nu mai eră «pasăre tânără», că nu mai căzuse și în alte lațuri, din care scăpase ca prin minune, cu ajutorul ochilor ei tineri ce-l îndrumau pe calea cea dreaptă. Inșă asupra acestor infidelități tineresti și trecătoare, infidelități fără consecințe, vapoarose și mistice nu insistă nici Dante, nici Beatrice. Dante credeă că le-a justificat și le-a explicat în deajuns în *Viața nouă*.

El nu le-a iubit în realitate pe acele femei, s'a prefăcut numai că le iubește, pentru a mască iubirea lui pentru Beatrice, după teoria *celamen*-ului, atât de însemnată în *codul iubirii curențești*, venită din Provența elegantă și voluptoară și codificată de către Andreas Capellanus în cartea lui *De Amore*. Ceiace mai cu seamă displace Beatricei, adică lui Dante, e necredința care urmă după moartea ei «*quando di carne a spirto era salita*»: e necredința față de *Idee*, mult mai gravă decât necredința față de femeia iubirii pământești. Mai e încă de observat că nici o aluzie clară și explicită cu privire la Donna Gentile nu se face în reproșul pe care i-l adresează Beatrice lui Dante. Dante o justificase această necredință, sau mai bine zis încercase s'o justifice, scriind *Convivio* și transformând într'o simplă iubire intelectuală pentru filosofie aceia ce la început fusese un sentiment complex de dragoste pământească îmbinată cu dragostea de știință. «*Movemi timore d'infamia*» declară el la începutul «Conviviului» (II, 75) «și o dorință mă'ndeamnă să împărtășesc o știință pe care alții într'adevăr n'ar puteă-o împărtăși. Mă turbură infamia de a mă fi lăsat pradă unei astfel de patimi, dupăcum poate prea bine să priceapă cine citește cansonelă mai sus pomenite. Această infamie va disparea prin ceea ce voi spune eu acum despre mine, căci voi arată că nu patima, ci virtutea a fost cauza care m'a îndemnat». Pentru a justifica iubirea pentru acele femei pe care le-a cântat în timpul dragostii sale pentru Beatrice încă în viață, — și dintre care pe una ar fi dorit-o cu el în barca minunată în care și Guido (*Cavalcanti*) și Lapo (*Gianni*) ar fi de dorit să aducă pe dragălaşele lor iubite, — Dante scrisese acele capitole din «Viața Nouă» care se referă la cele două femei — «*pavădză*»; iar pentru a-și justifica iubirea pentru Donna Gentile, scrisese «*Convivio*». Și poate că se gândise să interpreteze tot în chip alegoric și iubirea pentru Pargoleta, sau Pietra, după cât se pare, și să facă să fie cuprinse în *Convivio* și canzonele și baladele așa zise

«pietroase», dar și-a dat apoi seama de zădărnicia unei asemenea încercări și de falsitatea morală a unui astfel de compromis.

Fu totuși un moment când el crezută aceasta cu puțință și cu bună credință o crezută. În unitatea evoluției sale sufletești, în unitatea și logicitatea strâns unită a tot ceea ce e real atât în lumea fenomenelor cât și în cea a sufletului, el crezută să poată împacă iubirea pământească cu cea filosofică, «diavolul cu aghiasma» cum se spune în glumă în italienește. E comună multor moderni această stare sufletească și în ei nu e mai puțin falsă ca în Dante, din punct de vedere al legii morale. E falsitatea morală din opera lui Fogazzaro, în care sensualitatea e scuzată sub pretext că poate fi redusă la spiritualism. Arta sa — o spune el singur — e o bisericuță bizantină plină de mozaicuri pe fond de aur, de candelile mistice arzând dinaintea crucifixelor în agonie, dar a cărei ușă rămâne deschisă, pentru ca să pătrundă în biserică «*miros de mare*» și vre-o frumoasă pocăită, îmbrăcată în negru «tăcută și tristă»; e o bisericuță în care se simte miros de păcat, ca și în biserica în care privea Dante (fără să vrea — zice el — deoarece se găsea *la mijloc între el și Beatrice, în linie dreaptă*. Cap. V) pe femeia-pavăză, care se uită și ea adesea, *mirându-se de privirile lui, ce păreau că se sfârșese asupra ei*.

Astăzi, o astfel de bisericuță în care se glumește atât de elegant și se vorbește în mod sofisticat spunându-se că frumusețea femeii ne înalță până la Dumnezeu, e o biserică profanată, o biserică în care diavolul s'a ascuns, ca să între în ochii frumoși ai unei femei. Poate prea bine să spună Romain Rolland: «Et l'ame de Christophe était comme l'alouette. Elle savait qu' elle retomberait tout-à-l' heure et bien de fois encore. Mais elle savait aussi qu' infatigablement elle monterait dans le feu chantant son tireli qui parle à ceux qui sont en bas de la lumière des cieux». Aceasta poate fi și adevărat și este chiar providențial, ca omul căzut în păcat sa nu-și piardă nădejdea de a se ridica din nou. Ba chiar religia creștină consideră într'adevăr că e păcat capital pierderea unei asemenea speranțe. Însă asta nu poate constitui o lege morală. Cine ar putea să spună anume, care e căderea din care omul nu se mai poate ridica? Dacă se ridică — îi spuneă lui Dante religia — aceasta e urmarea nu a propriei sale puteri, ci a grației, a harului pe care Dumnezeu îl poate refuza unei făpturi nevrednice. Ascultați pe Beatrice:

Tanto più cadde, che tutti argomenti
Alla salute sua eran già corti,
Fuor che mostrargli le perdute genti.¹

¹ Atât de jos căzu, că nu mai rămăsese nici-un mijloc de scăpare afară de acel de a-i arăta lumile pierdute.

Deci nu trebuie să punem prea multă nădejde în grație. Insuș Dante o respinsese în mai multe rânduri, când ajunsese nepăsător ca piatra la cuvântul dumnezeesc.

Nu oricui poate Dumnezeu să-i dea un drum dus și întors din lumea sensibilă în cea de dincolo de mormânt! Deci, situația morală din «Convivio» e o atitudine falsă — situație falsă ce începe dela cele din urmă capitole din «Viața Nouă», când Dante dă drumul unei serii nesfârșite de sofisme, pentru a justifica în ochii săi necredința lui, față de Beatrice: ba că nu e posibil ca o femeie atât de miloasă și atât de dragălașă să poată inspira o dragoste altfel decât nobilă; ba că seamănă cu Beatrice prin culoarea palidă a feței, din care cauză el își aminteă de ea și iubeă în femeia vie calitățile celei moarte; ba că poate că aceia eră o distracție providențială pe care *Iubirea* (n'are curajul să zică D-zeu) i-o oferă, adânc mișcată de compătimire pentru suferința lui; ba că, în fond, acea femeie eră frumoasă și dragălașă, dar și *cuminte*; ba că în acelaș fel cum iubise pe Beatrice mai întâi trupește, apoi sufletește, acelaș lucru se putea întâmpla și cu iubirea cea nouă! Cine va putea să înnumere vre-odată toate sofismele patimei, atunci când ea dorește ceiace-i refuză rațiunea?

«Iubirea» — scrie privitor la aceasta D'Ancona în studiul său: *Despre «Pargoleta» și despre alte femei în «Poemă» și în «Rimele» lui Dante*, publicat în *Nuova Antologia* dela 1 Aprilie 1912 — «iubirea e șireată, mai cu seamă dacă nu este scutită de vină și de căință, și pentru a se scuză față de el și de alții, că, plângând o moartă, s'ar putea gândi cu plăcere la una în viață, Dante vreă să creadă, și vreă să facă și pe alții să creadă, că eră oarecare asemănare între una și cealaltă... Printr'una din acele transacții pe cari le facem cu noi înșine, când voim să ne convingem despre bunătatea unui lucru pe care sentimentul și rațiunea ne fac să-l vedem de altă natură, Dante șoptește în sine însuși că identice sunt motivele atât vechei, cât și noiei iubiri, că aceiași iubire e aceea care-l întristează și aceea ce se ivește acum în privirea femeii miloase».

Această falsă situație morală urmează și în *Convivio*. Sunt clipe în care ai zice că Dante a ajuns să se încredințeze (ori să ne încredințeze) că cele două iubiri: pentru femeia îndurătoare și pentru atracțiunile magice ale științei și ale filosofiei, nu sunt decât una și aceiași. Și într'adevăr, ce minunate versuri pornite din calmul și din bucuria de a-și fi regăsit pacea, ies atunci de pe buzele sale!

Ce pagini de proză plină de patimi, care isvoresc din sufletul său, sincer convins de a fi împăcat ceea ce e de neîmpăcat.

Ascultați-l:

«Tu non se'morta ma se'sbigottita,
Anima nostra che si ti lamenti»,
dice uno spiritel d'amor gentile:
chè questa bella donna che tu senti
ha trasmutato in tanto la tua vita
che n'hai paura, si se' fatto vile.¹

Mira quant'ella è pietosa e umile,
Saggia e cortese nella sua grandezza,
di si alti miracoli adornezza,
che tu dirai: «Amor, signor verace,
ecco l'ancella tua, fa' che ti piace»²

E momentul uitării de sine. Iubirii celei noi, ce bate atotputernică la ușa inimii sale, el îi răspunde prin cuvintele Bunei Vestiri: «*Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum*». Numai că în cuvintele lui Dante, Domnul e înlocuit cu zeul amorului. Dar câtă sinceritate! Câtă poezie! Dacă situația e cu totul falsă din punct de vedere al legii morale, ea e cu totul îndreptățită din punct de vedere al sentimentului, care e — ca întotdeauna la Dante — atât de sincer încât pare un țipăt al sufletului; și deasemenea e cu totul îndreptățită din punctul de vedere al forme artistice, sinceră și ea, potrivită cu simțământul care o pătrunde, delicată, duioasă ca o «Bună Vestire» de-a lui Beato Angelico. E momentul iubirii considerată ca nevinovată, divină chiar:

Mira quant'ella è pietosa e umile,
Saggia e cortese nella sua grandezza.

O astfel de iubire, cum ar putea oare să fie vinovată? Această stare sufletească corespunde sofismei din Vieța Nouă: «E'non poate essere che con quella pietosa donna non sia nobilissimo amore».

Dar Beatrice? Prea nobilă iubire e și aceea. Cum deci să împacă Dante iubirea cea nouă cu cea dintâi? Avem un sonet în care se pare că el a reușit în îndrăzneța întreprinderii. E un sonet în care cele două femei discută în mintea poetului, liniștit și prieteneste despre iubire, fără ca una să fie geloasă de cealaltă. Sonetul e următorul:

¹ «Tu nu ești mort, ci ești rătăcit suflet al nostru care te tângui astfel», zice un spirit dulce de amor: căci această frumoasă doamnă pe care o ascuți, și-a schimbat în așa fel vieța că și-e teamă așa de josnic te-ai făcut.

² Privește cât e de blândă și umilă, cuminte și curtenitoare în mărșă ei, împodobită cu atâtea minuni că-ți vine a spune: «Amor, stăpân adevărat, iată-ți sluga, fă ce vrei».

Due donne in cima della mente mia
 venute sono a ragionar d'amore;
 l'una ha in sè cortesia e valore,
 prudenza e onestate in compagnia.
 L'altra ha bellezza e vaga leggiadria
 e adorna gentilezza le fa onore;
 ed io, mercè del dolce mio signore,
 stommene a piè della lor signoria.
 Parlar *Bellezza* e *Virtù* all'intelletto
 e fan quistion, come un cuor poate stare
 infra due donne con Amor perfetto.
 Risponde il fonte di gentil parlare:
 che amar si può *bellezza* per diletto
 e amar puossi *virtù* per alto oprare.¹

În sfârșit! Aproape că ne simțim noi ușurați de resolvarea conflictului în sufletul lui Dante. Și desigur că pentru un om din Renaștere, și poate chiar din vremurile noastre, soluția lui Dante ar fi legitimă. Însă pentru un om din Evul mediu, și chiar pentru un credincios din zilele noastre, e cu totul altceva. Soluția e aparentă, cu totul în domeniul teoriei, nu și în acela al practicei. Nimeni nu ne oprește să ne placă frumusețea pământească, în care se reflectă o rază din cea nemuritoare a Dumnezeuirii. Păcat că nu ni-se vorbește aci de Frumusețe în general, ci de o frumusețe particulară: aceea a Doanei Gentile! Și apoi Dante a deplasat fără să-și dea seama termenii problemei. Pentru a ușura demonstrația, el a polarizat atât atributele Beatricei, cât și pe acele ale Doanei Gentile. De o parte a pus toate darurile morale, de-alta pe cele fizice. Virtute de o parte, frumusețe de alta! Lucrurile însă stau cu totul altfel! Nu eră oare în Beatrice, pe lângă virtute, și frumusețe și în Donna Gentile (cel puțin așa cum ne-a înfățișat-o el altădată) și virtute pe lângă frumusețe? Deci nici una nu vrea și nici nu-și poate ceda domeniul celeilalte!

Iluziunea lui Dante e scurtă. Avem un alt sonet în care problema e pusă cu termenii ei adevărați: de o parte Beatrice

¹ Două femei pe culmea minții mele
 veniră să vorbească de iubire;
 una e plină de curtenie și de însușiri
 având tovarăși prevederea și cinstea.
 Cealaltă are frumusețe și dragălașie
 iar grația ce-o împodobeste îi aduce cinste;
 și eu, mulțumită dulcelui meu stăpân,
 mă așezai la picioarele domniilor lor.
 Vorbeau *frumusețea* și *virtutea* minții
 Și 'ntrebau, cum poate stă o inimă
 împărțită între două femei cu iubire deplină.
 Răspunde izvorul nobilului grai:
 că poți iubi *frumusețea* din plăcere
 și poți iubi *virtutea* dintr'o pornire înaltă.

cu virtutea și cu frumusețea ei cerească și de alta Donna Gentile (adică Lizeta, dupăcum vom avea prilejul să dovedim în cele ce urmează) cu sărmana ei frumusețe pământescă. De data asta conflictul se va sfârși prin înfrângerea, ori cel puțin aparenta înfrângere a Lizetei:

Per quella via che la bellezza corre,
quando a destare Amor va nella mente,
passa Alisetta baldanzosamente
come colei che mi si crede torre.
Quand'ella è giunta al piè di quella torre,
che s'apre quando l'anima consente,
«Lévatì, bella donna, e non ti porre;
chè quella donna, che disopra siede,
quando di signoria chiese la verga,
com'ella volse, Amor tosto le diede».
Quando Alisetta accomiatar si vede
da quella parte dove Amor alberga,
tutta dipinta di vergogna riede.

Pe acea cale pē care aleargă frumusețea când vrea să deștepte amorul, trece Lizeta îndrăzneată, ca aceia care crede că mă stăpâneă. Când însă ajunge la poalele acelu turn care se deschide când sufletul consimte, aude un glas spunând deodată: Ridică-te, frumoasă femeie și nu te așeză, căci acea doamnă care stă de-asupra, când ceru bagheta atotputerniciei așa dupăcum voi, amorul i-o și dete. Când Lizeta se vede isgonită dintr'acea parte unde sălășluiește amorul, pleacă aprinsă toată de rușine!

Conflictul pare aplanat, și de data aceasta pe cale logică, așa dupăcum cere legea morală. Și e într'adevăr aplanat, însă numai de rațiune. Sentimentul se revoltă. Dante eră îndrăgostit de Lizeta, deși poate că îi displăceă îndrăsneala de care eră stăpănită, când voia să arate că e sigură de prada ei de iubire.

Totuși, față de această *indrăsneală*, (așa de neașteptată după mila pe care altădată Lizeta i-o arătase și care nu eră — probabil — decât o «dibace cochetărie, cu scopul de a-i captivă mereu atenția și sufletul»),¹ față de această îndrăsneală personalitatea puternică și mândră a lui Dante se revoltă. Nenorocită revoltă! O revoltă de sclav ce n'are destulă putere să-și rupă lanțurile și care dimpotrivă prin încercările lui nu reușește decât să le facă mai dureroase. Și apoi, fiindcă e vorba de fragilele în aparență, dar puternicele lanțuri de trandafiri ale dragostii, smuncirea lui brutală nu reușește decât să scuture trandafirii, și să facă astfel încât ghimpi mai ascuțiți și mai dureroși să-i între în carne și'n inimă.

Sonetul făcū scandal. Lizeta găsi pe unul care s'o apere. Acesta fū *dominus Aldobrandinus de Mezzabatibus* (Aldobrandino Mezzabati), «căpitan al poporului» în Florența din Maiu 1291 până în Maiu 1292, care scrise un sonet:

¹ D'Ancona, op. cit., loc. cit.

Lisetta vuo' della vergogna sciorre¹
... nel comin dolente
che la conduca fuor di Crudagente.

Dominus Aldobrandinus erà de fel din Padova și în acel Crudagente (pe care, într'o ediție critică, eu aș dori să-l văd scris cu literă mare) îmi pare că vrea să facă aluzie la Florența, ale cărei obiceiuri rele, el, căpitanul poporului trebuie să le fi cunoscut prea bine.

«Pleacă, du-te din Florența, o, frumoasă și drăgălașă doamnă; pleacă din Florența care după mine mai degrabă s'ar putea numi *Cruda-lume*. Aceștia sunt niște oameni răi, care se poartă rău cu femeile frumoase și destăinuiesc secretele iubirii. Pleacă, tu n'ai ce căută printre astfel de oameni».

Însă Lizeta nu se duse. Rămase rănită de moarte din cauza insultei, deveni rece și nesimțitoare ca *piatra*, omori în inima sa orice urmă de milă, răsede de chinurile și de disperările poetului îndrăgit mai mult ca oricând.

Perchè ti vedi giovinetta e bella
tanto che svegli nella mente amore,
pres'hai orgoglio e durezza nel core.
Orgogliosa se' fatta, e per me dura,
però che' ancider me lasso ti prove.
Credo che'l facci per esser più sicura
se la virtù d'amore a morte move,
ma, perchè preso più ch'altro mi trove,
non hai rispetto alcun del mio dolore;
poss'tu sperimantar lo suo valore!²

Așa plânge poetul într'una din baladele sale, ale cărei note muzicale (deoarece balada eră întotdeauna cântată) trebuie să fi fost nespuse de triste și sfâșietoare. Mai departe izbucnește într'o mai bărbătească explozie de patimă:

Io son si vago della bella luce
degli occhi traditor che m'hanno anciso,
che là dov'io son morto e son deriso,
la gran vaghezza pur mi riconduce.³

¹ Vreau să scap pe Lizeta de rușine în care cavalerescul apărător afirmă că vrea să-i fie călăuză.

² Fiindcă te vezi tânără și frumoasă cât să trezești în inimă iubire, ai luat orgoliu și asprime în suflet. Te ai făcut orgolioasă, și pentru mine aspră, căci vai! încerci să mă omori!

Cred că o faci pentru a fi mai sigură dacă țaria amorului duce la moarte, dar fiindcă sunt rob și mai mult decât oricare altul, nu ai nici un respect față de durerea mea; să dea Dumnezeu să-i încerci și tu puterea odată».

³ Sunt așa de fermecat de frumoasa lumină a ochilor trădători care m'au ucis, că acolo unde ei m'au omorât și mă batjocoresc dorul cel mare mă îndreaptă totuși.

Femeile frumoase și mândre ca Lizeta nu iartă unele afronturi; și încă mai puțin le ertau în evul mediu acele doamne crescute între fierul și focul patimilor civile, geloase de cinstea lor, gata «să se aburească tot atât de ușor ca și cristalul cel fin», dupăcum spune un cronicar al vremii. Un sonet ca acela al lui Dante putea să-l coste viața din partea rudelor femeii insultate și desigur că a și fost cauza unor pizme și dușmăanii de ani întregi. Firește că numele femeii era un *senhal* (pseudonim) dar că acel senhal era transparent și că toată lumea știa cine se ascunde sub el, este evident. Altfel nu s'ar fi explicat indignarea cavalerescului Messer Aldobrandino De' mezzabati. Mânia fusese rău sfătuitoare pentru Dante! Lizeta apare în acest sonet ca aceia care făcuse ea cea dintâi oarecare «avances» și Dante ca acela care le-a respins! Din punct de vedere al raporturilor cavalerești dintre bărbat și femeie, lucrul ar părea scandalos chiar și astăzi, când din cauza feminismului, numai Dumnezeu știe cât de puțin cavaleri au ajuns Domnii! Dar încă atunci, în epoca iubirii curtenești și a *celamenului*! Lizeta se făcu din zi în zi tot mai crudă și, cum se întâmplă de obicei, Dante din ce în ce mai îndrăgostit, și patima lui izbucni într-o furtună de versuri aspre și pătimașe versurile pentru *Pietra*.

La un moment dat se găsi cineva care voi să facă pe împăciuitorul, sau cel puțin să facă așa, încât Dante, declarând că se căește, să poată înfrânge disprețul femeii insultate. Acest cineva fu poetul venețian Giovanni Quirini. Într'un sonet al său către Dante citim:

Tornate umilmente ad Isabetta
che sua vendetta è sol da ciò casione!

Cu alte cuvinte: «Poartă-te așa încât să împaci lucrurile, căci, la dreptul vorbind, asta vrea și Lizeta (Isabetta) ca să pună capăt purtării ei severe». Inșă era prea târziu. Dupăce izbucnise într'o vâpae mare și cumplit de pătimașă, incendiul se potolea pe încetul în inima lui Dante. Încă un sonet și despre Lizeta nici nu vom mai auzi vorbindu-se decât de către Beatrice, pe Sfântul munte din Purgatoriu. Încă pentru câțeva vreme Dante ocărește și blestemă. Apoi dragostea se stinge cu totul în sufletul lui.

Io maledico il di ch' io vidi imprima
la luce de' vostri occhi traditori,
e'l punto che veniste in sulla cima
del core a trarne l'anima di fuori.

E maledico l'amorosa lima
ch'a pulito i miei detti e i bei colori
ch' io ho per voi trovati e messi in rima
per far che il mondo mai sempre v'onori

E maledico la *mia mente dura*
che ferma è di tener quel che m'uccide,
cioè la bella e rea vostra figura.

Per cui Amor sovente si spergiura
sicchè ciascun di lui e di me ride,
che credo tor la rota a la Ventura.¹

Acest sonet fu revăzut bineînţeles în mai multe din versurile sale, cu speranţa de a-l putea interpreta în urmă în mod alegoric. Altfel nu s'ar explica aluziunea aceea la dorinţa lui ca *lumea s'o cinstească* pe cruda aceia care l face să suferă în mod atât de nemilos. Chiar aluzia la acea *îndărătnicie* a minţii lui, ce nu-i dă voie să renunţe la ceea ce-l omoară, pare că vrea să arate îndoiala filozofică, ce-l chinue. însă care e încă indispensabilă vieţii lui de cugetător. însă de aci înainte Dante vede desluşit zădărnicia sfortării de a pune de acord lucruri ce nu se pot împacă între dânsese, cum sunt patima dragostii şi cea filozofică, el vede lămurit toată falsitatea atitudinii sale morale. De sigur poeziile care ar fi avut mai multă nevoie să fie justificate în faţa lui însuşi şi a altora erau tocmai acestea pentru Pargoleta şi pentru Pietra. Dar îşi dă la timp seama că, dacă i-a reuşit în «Convivio» interpretarea alegorică, cu privire la poeziile ce aparţineau primei perioade a acelei iubiri (Donna Gentile) atunci când el singur credea într'o conciliaţie posibilă între iubirea pământească pentru doamna miloasă şi cea transcendentă pentru studii filozofice; cu greu ar fi isbutit încercarea de a interpreta în mod alegoric pe acelea (atât de sălbatic alcătuite de patimă) ce le făcuse pentru dragostea Pargoletei — dragostea pe care prea mulţi o cunoşteau (dovadă sonetele lui Mezabati şi Aurini) până în cele mai mici amănunte. Zădarnică şi mai ales falsă ar fi fost această încercare, acum după ce ambiguitatea atitudinii sale morale era în sfârşit clară dinaintea ochilor oricui. Şi atunci rupe cu orice compromis, cu orice sofism. E vinovat, o recunoaşte, se spovedeşte!

Intreaga lui scuză o găsim în episodul reproşului Beatricei, în ruşinarea şi în lacrimile lui Dante; dar mai ales în spovedania sa:

¹ Eu blestem ziua când am văzut întâi lumina ochilor tăi trădători, şi clipa în care întraşi în adâncul inimei (mele) ca să-mi scoţi sufletul afară.

Şi blestem pila amoroasă care a ascuţit spusele mele şi frumoasele colări pe care le-am găsit pentru tine şi pus pe rime *pentruca lumea în veci să te cinstească*.

Blestem mintea mea aspră, care se îndărătniceşte să păstreze aceia ce mă ucide, adecă frumosul şi răutăciosul tău chip.

Pentru care amorul îşi calcă adesea jurământul, încât fiecare râde de el şi de mine care cred c'o să iur roata norocului.

«...le presenti rose
col falso lor piacer valser miei passi
tosto che'l vostro viso si nascose.»¹

Dante s'a întors cătră dogmele curate și simple ale religiunii catolice: *sposedanie, ispășire și cuminecătură!* Matelda frumoasă, tânără și blondă ca și Pargoleta, îl cufundă în *Letè* (ispășirea), unde el își va uita de păcat, apoi în *Eunoè* (cuminecătura), unde el va obține iertarea, și apoi, ușurat de orice urmă de vină pământească, se va înălța la cer cu ochii fixi în aceia ai Fericitei Beatrice, ai cărei ochi «giovinetti» încă din copilăria lui îl conduseră *in diritta parte volto!*²

Ramiro Ortiz.

Din Leopardi:

„Pe monumentul lui Dante, care se pregătește în Florența“ (1818).

NOTĂ: Fragmentul tradus din oda aceasta, vestită în istoria literaturii italiene, este una din cele mai caracteristice poezii a marelui poet italian Leopardi. În 1818 eră încă Italia sub dominație austriacă. Poetul încercă să recheme trecuta glorie, poporului său, care sângerase tocmai în războaiele napoleoneane. Deși oda este, poate, prea lungă, este — totuș — una din cele mai frumoase și rotunzite imnuri aduse libertății. — Traducerea am făcut-o în 1907, folosindu-mă și de traducerea lui Hamerling.

ILIE MARIN.

.....
Că fericit ești Tu, că soartea vrut-a,
În bunătatea ei cea fără de seamă,
Să nu trăiești în zilele de-acuma,
De vieața noastră ca să te cutremuri!
Să nu vezi Tu femeia italiană
Cum zace 'n brațe de ostaș strein,
Să nu vezi date pradă, nimicite,
Orașele și mândrele câmpii,
Nici lancea cea dușmană nu ți-e dat
S'o vezi cum stăpânește fără de milă.
Tu n'ai zărit odoarele pictate,
Ce plâsmuite-au fost de chiar maiestrii noștri
Atât de sfânt și-atâta de frumos,
Cum sunt purtate în sclăvie neagră!
O, n'ai văzut nici drumurile țării —

¹ Lucrurile prezente cu înșelătoarea lor plăcere îmi schimbă curând pașii mei atunci când chipul tău se ascunde.

Ce-s pline de dureri și ele! —
Umplute de șirag-strein de cară!
Nici ascultat-ai Tu vre-odat' porunca
Sălbatec zisă, nici n'ai auzit
Cuvântul: *libertate*, spus cu rânjet
În sunetul de lanțuri
Și 'n țipet de bătaie.
O! Cine poate spune toată jalea!
Și *cine* nu se tânguește? Fiara asta
Când a avut ea ceva sfânt,
Când a 'nțeleș și ea că face-o crimă?
Vai, pentruce, tu, soarte, hărăzit-ai
Ca să ajungem noi și zilele-astea?
De ce nu ne-a fost scris, murind mai bine
Să nu vedem cum patria-i ferecată
De țicăloși în lanțuri rușinoase.
Și pângărită vechia-i strălucire
Cu mâni murdare, strigător la ceriuri!
Vai, soarta nu ne-a hărăzit nici asta:
Să-ți alinăm durerea, scumpa noastră,
Să te scăpăm de sbuciumul sălbatec,
Ce sfârticat-a inima-ți de mamă!
Nici sângele, nici vieța noastră 'ntreagă
N'am fost în stare să 'nchinăm, iubită,
Pe-altarul tău cel fără de prihană,
Dar inimele noastre 'n veci purtă-vor
Durerea grea de soarta ce te-ajunse!
Rușine și mânie zace 'n inimi.
Vai, chiar luptat-am noi, și-apoi căzut-am
Și sângele din noi curs-a șiroaie
— Dar nu pe seama patriei slăvite! —
Căci sânge-a curs pentru dușmanii noștri!

. . .

Vai, tatăl nost, de e iertat s'o spunem,
Cum s'a schimbat de când erai în vieță!
Pe câmpul rus, cuprins de întuneric
Căzur'-ai noștri, vrednici de-altă moarte —
Dușmani' având și om și animale,
Ba chiar și vijelia' din stepele rusești.
Căzură jos în pâlcuri, pâlcuri dese,
Genunchii goi și plini de sânge cald,
Culcași pe veci pe tablele de gheață —
Dar dându-și vieța, 'n ceasul de pe urmă
Ei molcom suspinau, gândind la tine,
Tu, scumpă patrie, murmurând duios:
«O, dacă 'n locul spaimei,

A vântului și-a norilor de iarnă
De sabie dușmană-am fi căzut,
Luptând cu toții numai pentru tine!
Pe stepele pustii — aicea, însă,
Murim în floarea vârstei,
Lipsiți de glorie pentru veci și pururi
În țări streine — pentru *gâzii* tăi!
...Și mărtore la moartea lor haină,
Au fost doar stepe 'ntinse, codrii 'n sbucium;
Așa murit-au ei în nord, venită
Flămânde fiară, trupul lor, ce groapă
Nu și-a găsit aiurea decât câmpul
De 'nghețul trist cuprins, — îl sfășiară.
Uitați sunt ei, vitejii, ei, eroii
Și numele ce-odată ei purtară
Cu-al trădătorilor de neam vecin e.
Vai vouă, ce-ați murit, durerea-i mare,
Și nici s'alîn nu pot a voastră soartă
Făr' doar s'arăt că pentru veci și pururi
A voastră amintire e pecetluită!
Vă 'ncingeți deci tăcuți în haina jellii,
Ca fii unei sfinte mame, vrednici,
Ce-asemenea ca voi își duce jugul'
Și nimicita-i de dureri — asemeni vouă!
...O, nu volesc s'o 'nvinuiesc pe dânsa,
Pe mama voastră nu, ci pe acela,
Cari v'au purtat în luptă împotriva-i
De stă acuma, sbuciumată 'n suflet
Și varsă lacrimi, clipă de clipită,
La fel cu-a voastre.
De ar renaște, vai, pornirea *milei*
În unul dintre voi, cei mult iubiți,
Pe cari ea v'a crescut în poala-i sfântă,
S'o smulgă din abizul făr' de margini
Pe ea, o mucenică!
Tu, spirite de glorie,
Au dispărut, s'au stins pentru vecie
Ale iubirii flacări în Italia,
Cari ție și-au aprins odată ochii?
Coroana cea de mirt, care pe vremuri
Ne încingea domol pe frunți, pierdut-a oare
Verdeața, tinerețea?
Să cadă-așa pălită?
Nu e nime
Să ți-se-asemene chiar numa 'n parte ție?
Sdrobiți suntem pe veci? Rușinea noastră
Nicăcând de-acum să n'aibă răzbunare?

Să strig m'oiu apucă, toiagu 'n mână:
«Privește înapoi, căzută gloată!
Citește vechi hrisoave, vezi din pietri
Ce-ai fost odat', din temple, din castele
Și ce-ai ajuns acum te gândește!
Pierit-au oare
Din simțurile tale pildele-astea?
Ce te-ai ales?! Grăbește înainte,
Ca nu cumva tu, doica de-odinioară
Cea mult slăvită, să te 'ngropi în lanțuri:
Decât la oameni lași să fii tu mamă
Mai bine să te pierzi, uitată 'n neguri!»...

Noi suntem...

*Noi suntem nesfârșitul care leagă
Sfârșitul cu prezentul ne 'ncetat,
Ne zbatem traversând cărarea 'ntreagă
Croindu-ne un azi pe un trecut.*

*În drumul lung uităm de ieri și mâine
Căci azi ni-e scopul caldei ahtieri,
Prezentul cu o haină și o pâine
E tot ce știm din mâine și din ieri.*

*Și — astfel un azi cu mâine — un azi se leagă,
Cu orice azi ce-l trecem la trecut,
Trăim fără să vrem povestea 'ntreagă
Cuprinsă 'ntr'un etern necunoscut.*

*Noi suntem nesfârșitul către care
Pornirăm din eternul nesfârșit,
Și 'n orișicare noi de azi tresare
Prezentul eu ce încă n'a sosit.*

Isaia Tolan.

Jean de La Fontaine.

— Din prilejul tricentenarului său. —

Franța sărbătorește în anul acesta pe unul din geniile sale literare, pe fabulistul La Fontaine. Se împlinesc 300 de ani de când a văzut lumina zilei scriitorul ale cărui fabule au străbătut pretutindenea unde se vorbește și cetește franțuzește. Nu există limbă cultă, în care să nu se fi tradus chiar numai câteva din poveștile acestea, cari au învățat copiii să silabisească pe genunchii mamei lor (A. France).

Mai dă cineva atenție fabulelor în ziua de astăzi? Nu este un gen învechit — vrednic de aruncat la mărunțișurile demodate, stricate, ale halei de vechituri? *Jules Lemaitre*, de sigur unul din spiritele critice cele mai remarcabile din timpul din urmă, a declarat, când i s'a pus problema: Ce cărți ai duce cu dta într'o sihăstrie, dacă ți s'ar da voie să porți cu dta numai cinci? fabulele lui L. F. ar trebui să fie una din cele 5 cărți! Dacă un spirit cuprins de atâta bun-simț literar și-a ales drept carte de căpătâi fabulele acestea, trebuie să fie ceva de ele și «avansații», cari strâmbă din nas, auzind că citești poveștile lui Andersen sau «O miie și una de nopți», să fie mai moderați, când rup bețișagul deasupra gustului tău literar.

Viața lui L. F. a fost cam ciudată. Poetul, care a procurat deliciul generației sale, scriind pentru Dauphin-ul Franței, fiul lui Ludovic al XIV-lea, «fabulele» sale, a compus tofodată povești și povestiri, cari cochetau cu frivolitatea din povestirile lui Boccaccio. Pe de o parte fabulele lui Esop și morala — pe de altă parte lascivitatea, care-i închidea porțile «Academiei franceze», deschise numai după ce a declarat că va fi «cuminte», dar iarăși a căzut în vechiul «păcat», ca să facă mai apoi propunerea, confesorului său, când fu bolnav, să se împartă ca pomană, drept pedeapsă, prețul ieșit din vânzarea cărților sale libertine. Ultimii doi ani ai vieții sale rimă psalmi și scria fabule morale.

Viața sa întreagă i-a plăcut să trăiască bine și să observe. Un epicurian plin de grație. Caracteristic pentru mentalitatea sa a fost și epitaful ce și l-a dictat:

«Jean a plecat precum a și venit:
Mâncându-și bunul cu venitul său,
Ținut-a la avere prea puțin —
Iar timpul, risipitu-l-a din greu,
În două l-a împărțit, așa obicinuiă:
Într'unul el dormea, într'altul zăcărea».

(nu făcea nimic)

Născut în 1621, ca fiul unui administrator de păduri și de vânatoare, a studiat L. F. mai întâi în Reims, apoi în Paris — mai apoi a trăit fără de nici o ocupație în orașul său natal, Château-Thierry, în tovărășia unor prieteni scriitori. Căsătorindu-se și-a părăsit nevasta și s'a retras, urmând în postul tatălui său, la care nu se pricepea de loc, căci chiar la 70 de ani nu știa terminii tehnici forestieri cei mai elementari. Dormea bine, se

plimba mult și mai apoi, ajuns într-o atmosferă prielnică scrisului, în urma contactului cu spirite distinse feminine, începu să scrie povestiri, spre delectarea mecenajilor și mecenatelor sale, unele prințese «cu moravuri ușoare și de un spirit voluptuos», (Geruzez), după cum se obicinuiă prea bine în saloanele franceze de pe atunci. Ludovic al XIV-lea nu l-a sprijinit, nepuțându-se încălzi pentru «fabulele» lui. Voltaire scrie că «prea marea simplitate» a lui L. F. l-a ținut pe acesta departe de curtea lui Ludovic al XIV-lea, câtă vreme ceilalți mari scriitori contemporani s'au bucurat, după cum se știe, din greu de munificența regală.

L. F. este un exemplu tipic despre ceea ce va să zică a fi scriitor de talent, un scriitor remarcabil. Fabula fabulelor sale, cuprinsul lor, l-a găsit la Esop, la Phedrus, s'a inspirat din Horațiu, din Virgil, din Platon și din mulți alții — dar totdeauna a știut să dea acestor subiecte o *turnură nouă, originală*, proprie, pecetea blazonului său de artist. Cari sunt calitățile acestea?

— Mai întâi și mai întâi *limba*. *Anatole France* este o autoritate în privința limbei, și iată cum se exprimă într'un articol comemorativ despre «cuvintele de aur», pe cari le cântărește ca un cunoscător dibaci: «L. F. iubea cuvintele și știa să le aleagă...¹ Isoarele sale sunt în vechii poveștiri și în vechii poeți: în regina de Navarra, în Amyot, în Montaigne, în Rabelais...» Era «mare cetitor de romane» și «împrumută des de tot cuvintele poporului». («Les Annales», 10 Iulie, 1921). Ca A. France, care — dupăcum se știe — este un gurmand literar în ceea ce privește limba, iubea pe L. F. și *Caragiale* al nostru, căci — cunoscător al limbii franceze în subtilitățile ei — găsea și el frumuseți, cari sunt comori îngropate pentru muritorii de rând.

În ceea ce privește *forma* versificației sale L. F. a ajuns — deasemenea — perfecțiunea, adaptându-și ritmul versurilor ideilor exprimate. *Simbolisții* și-l revendică în favorul lor, când iau în apărare «versul liber», deoarece «ritmul neimpus de poet în urma obiceiului, ci creat, continuu, de dânsul, în conformitate cu gândirea sa, eră principiul său și eră, desigur, și acela al lor». (Faguet).

Cine susține deci că «versul liber» din ziua de astăzi cu care junii noștri poeți iau câmpii, sburătorind pomii încărcăți de roadă ai gândirii omenești, este de proveniență recentisimă — se înșală — L. F. a fost un antecesor ilustru, dar... cu cumpăt și *cu talent* «Una-i Ștrul și alta-i Șmul» a decretat și *Caragiale* în una din fabulele sale, în cari se observă prea bine o influență binefăcătoare a versificației și spiritului lui L. F.

Voltaire, scriind în «Epoca lui Ludovic al XIV-lea» despre L. F., (vol. al II-lea) face atenți pe junii scriitori să nu imite întru toate pe L. F., căci ar găsi multe platitudini, multe părți triviale, multe «copilării», pe lângă «trăsături admirabile» de ale acestui poet de seamă. Dupăcum

¹ Nu ne putem reține de a nu cită un pasagiu, tot atât de interesant, al lui A. France: «Cred că primul popor de pe lume este acela, care are cea mai bună sintaxă. Să întâmplă adeseori că oamenii se sugrumă întreolaltă din cauza cuvintelor, pe cari nu le înțeleg. S'ar îmbrățișa, dacă ar putea să se înțeleagă.»

vedem, Voltaire nu aplaudă din toată inima cele scrise de L. F. și vom găsi îndată și păreri asemănătoare, duse și mai departe.

Să vedem ce frumuseți caută d. e. A. France în «Fabulele» lui L. F. În articolul său menționat mai sus susține, că «nu există în franțuzește un poem mai admirabil ca *Bătrânul și cei trei tineri*». Deschidem cartea a IX-a, la fabula a IX-a: Un octogenar plantă un pom. Trei copilandri, copiii din vecinătate, se mirau și erau de părere că bătrânul nu mai e chemat să-și bată capul cu așa ceva. «La ce bun să-ți împovărezi vieța cu grijile unui viitor, care nu e făcut pentru tine?» se întreabă ei. Dar bătrânul nu se dă bătut. Incepe să le înșire argumentele filosofice pentruce perseverează pe cărarea apucată. Parcele se joacă cu zilele mele și ale voastre la fel — răstimpul vostru ca și al meu este de scurtă durată. «Opriiți pe cel înțelept ca să-și dea osteneala pentru plăcerea altuia? Chiar și acesta este un fruct; pe care-l gust astăzi». (Ideia lui Virgil: carpent tua poma nepotes — nepoții au să-și culegă poamele). Și aici se adevărește nimicnicia omenească și fatalismul: cei trei copilandri au avut o soartă tristă — unul s'a înecat în drum spre America, altul, servind pe Marte, ca slujbaș al republicei, în urma unei «lovituri neprevăzute», muri, al treilea căzu dintr'un arbore și toți trei au fost plânși de bătrânul octogenar, care gravă pe o marmoră povestea relatată mai sus.

Dupăcum vedem: o idee filosofică, exemplificată și concentrată în câteva rânduri. Pe A. France, care a scris atâtea comentarii filosofice, voltaire-iane și rabelais-iane asupra vieții, și care a ajuns în hipostasul ultim la filosofia maximă virgiliană — plantând lozinci ca «urâți ura!» pentru nepoții săi — îl încălzesc cele câteva rânduri ale lui L. F., evocându-i o întreagă galerie de tablouri din trecut și viitor — câtă vreme copilașului de școală nu-i va spune această «poemă admirabilă» decât foarte puțin.

Dar altruismul acesta propagat de octogenarul din poem să nu se creadă că este nota dominantă a fabulelor lui L. F. Dimpotrivă: un epicureanism, dacă nu tocmai niște «lecții de egoism, de asprime, de interes și de duplicitate», dupăcum au găsit Lamartine și Rousseau — totuș o morală mai laxă, ceva «intermediar între Montaigne și Voltaire» (Lanson). Tot acest critic analizează astfel morală lui L. F.: «Ceva analog moralei lui Molière, cu mai puțină reflexiune, simț practic și onestitate burgheză, cu mai multă naivitate, sensibilitate și sensualitate totodată. Morala unui om onest luminat, indulgent, sensibil față de prietenie, care nu cere oamenilor decât să se apropie de bunul lor cu moderație, fără ca să distrugă bunul celorlalți. L. F. cu Molière, reprezintă în literatura clasică o tradiție libertină, care subsistă între tradiția creștină și doctrina cartesiană».

Subiectele fabulelor sunt — cele mai multe — arhicunoscute. Și totuș recitești fabulele acestea cu plăcere — căci *omul* îmbrăcat în pielea de leu sau de măgar, în pielea de vulpe sau de iepure, în penele de corb sau de păun — tot om a fost, și pe vremea lui Esop, ca și pe vremea lui L. F...

Să ne gândim numai la epoca în care trăim noi. N'avem și noi broaște, cari vreau să se umfle cât un bou; vulpoi, cari laudă cântecul

corbului, până ce i-au furat cașul; lupi, cari răcesc: îmi tulburi apa, mielule!; tăietori de lemne, cari, oboșiți, își cer moartea și — când a sosit — o roagă să le ajute să-și ridice sarcina; morari, călătorind cu fii lor, și criticați în toate felurile, fiindcă odată stă tata, altădată fiul, altădată nici unul pe măgar; munți, cari nasc un șoricel, cu vuiet mare; măgari, cari — purtând niște moaște în spate, se cred ei sfinți? «O găză, cât de mică, ne dă vre-o învățătură. Cuvântul spus de-adreptul e fără căutare, dar o alegorie pe nesimțit te fură», își apără L. F. punctul de vedere într'o fabulă, care par'că ar fi o pledoarie împotriva învinuirilor lui Jean Jacques Rousseau. Ca și *Bernhardin* de *St. Pierre* (autorul romanului «Paul și Virginia») a observat L. F. vieța animalelor cu multă conștientiositate și n'a văzut în animale decât «un fel de etage foarte dezvoltate ale edificiului omenesc, un soi de dismembrare variată a armoniei umane în partiile sale simple». (St. Beuve).

Iată câteva din rezonamentele morale, filosofice ale fabulelor lui L. F. (trad. dlui Eugen Ciuchi):

«Dreptatea 'ntodeauna-i de partea celui tare» (Lupul și mielul). «Mai bine-i ca să înduri decât să mori. Aceasta e lozinca celor muritori». (Moartea și tăietorul de lemne). «Un hoț să nu încerce să fure pe alt hoț». (Corbul vrând să se măsoare cu vulturul). «Nu-i cuminte a face acelaș lucru fiecare». (Măgarul încărcat cu bureți și măgarul încărcat cu sare). «Cât poți îndatorează mereu pe orișicine: Adesea ai nevoie de cei mai mici ca tine». (Leul și guzganul). «Vrei voia lumii 'ntregi s'o 'mpaci, tu, oare?» (*Nu vei putea!*) (Morarul, fiul său și măgarul). «Muncii, vă dați într'una osteneală. — E singura comoară ce nu'nșeală». (Muncitorul și copiii săi). «Atâția inși fac vâlvă mare în țară. Prin ei această pildă de toți e cunoscută. Când ai lachei în nobilă ținută, te-așteaptă lumea bucuroș la scară». (Măgarul în pielea leului). «Toți oamenii, oricând, la fel sânt; niciodată nu li-i pe plac. Ce astăzi este, totdeauna-i rău. Pe zei îi obosesc ei cu jalbele ce fac. Le deie Jupiter la toți, chiar tronul său, tot nu le va veni de hac». (Măgarul și stăpânii.)

«Să fii și milostiv, e bine, dar întrebarea-i — cătră cine?» (Țăranul și șarpele). «Desprețuim, de dragul frumosului, folosul și-ades frumosul spre prăpăd ne duce. Ca cerbul — la picioare — găsindu-le ponosul, iubește coarnele, ce au să-i pună cruce». (Cerbul oglindindu-se în ape). «Cât vei avea deci zile, te 'nvață, pe oameni să nu-i judeci după față». (Cocoșul, pisica și șoricelul). «Să bem cu sete, bine să mâncăm. — În zece ani vre-unul — noi orțul popii dăm». (Pehlivanul). «Cu binișorul capeți mai mult decât cu băta». (Phebus și Boreus).

Exemplele s'ar putea spori la sute — dar cu acelaș rezultat: ar ilustra mentalitatea unui burghez fără de nimica vulcanic în sine, fără de «Sturm und Drang», ci unul, care privește de cele mai multe ori la oameni cu ochii lui Marc Aurel...

Doi scriitori de valoare au formulat acuze grave împotriva fabulelor lui L. F.: *Jean Jacques Rousseau* și *Lamartine*. J. J. Rousseau a criticat aspru în «Emil» partea I) lectura «fabulelor» din partea copiilor, scriind:

«Să ne înțelegem, Dle de L. F.! In cât mă privește pe mine îți permit să te citesc, în escerpte, să *te iubesc* și să mă las învățat de dta; fiindcă sper să nu mă înșel în ceea ce privește scopul d-tale; încât privește elevul meu însă, o să-mi permiți să nu-l las să învețe nici chiar o singură fabulă, până ce nu mi-ai adus dovada că e spre binele lui să învețe lucruri din cari *nu pricepe nici chiar a patra parte*; și că despre acelea pe cari le poate pricepe, arată și deștoinicia potrivită și că nu-și ia bunăoară pe înșelător drept prototip, în loc ca să lase să-i servească drept memento cel înșelat». Tot acolo protestează R., principiar, împotriva fabulelor lui L. F., susținând că: «fabulele pot să servească celor mari drept învățatură; copiilor însă trebuie să li se spună adevărul curat», fără de vâlul alegoriei. Nu găsește în întreagă colecția lui L. F., decât doară 5 sau 6 fabule, din cari să emaneze o naivitate copilărească. (Așa analizează d. e. fabula «Corbul și vulpea» și nu găsește nimica potrivit pentru mentalitatea copilului).

E cunoscut punctul de vedere a lui Rousseau despre lectura copiilor. El nu voiă să dea o carte în mâna copilului până la 12 ani.

Lamartine, poetul delicat, cu preocupări transcendente, se simțeste atins și el de fabulele lui L. F. și scrie (citez după *Sainte-Beuve*, «Causeries du Lundi»: L. F.):

«Mă puneau să învăț pe din afară câteva fabule de ale lui L. F. (în copilărie); dar versurile acestea schjoape, dismembrate, inegale, fără de simetrie, nici în ureche, nici pe pagină, tipărite, mă desgustau. De altfel poveștile acestea despre animale cari vorbesc, cari își dau lecții, cari se zeflemisesc unele pe altele, cari sunt egoiste, zeflemisitoare, sgârcite, fără de milă, fără de prietinie, mai răutăcioase decât noi, îmi făceau greață. Fabulele lui L. F. sunt mai curând filosofia aspră, rece și egoistă a unui bătrân, decât filosofia iubitoare, generoasă, naivă și bună a unui copil: e fiere (venin)...» (scris în 1850).

Critica e foarte aspră și *Sainte-Beuve* a luat apărarea lui L. F., după cum i-a luat-o Taine într'o lucrare ajunsă celebră. *St. Beuve* explică critica aceasta acerbă a lui *Lamartine* în urma firei lor deosebite, a «antipatiei celor două naturi și a conflictului celor două poezii». Cetitorii români își vor aminti, de sigur, «Lacul» lui *Lamartine*, unde firea contemplativă, eterică, a poetului se reflectă foarte bine — până când în poeziile-fabule ale lui L. F. e cântat de multe ori utilitarismul cras, în versuri, cari nu vreau să se țină de măsura ritmică dorită de un *Lamartine*.

Să ascultăm acum pe alți critici de seamă despre *acelaș* scriitor, pe *Emile Faguet*, care este o autoritate de primul rang în ziua de astăzi, și pe *Gustave Lanson*, care se bucură de un reume tot atât de pronunțat în zilele noastre. «A fost cel mai bine dotat», scrie dl *Faguet* («Petite histoire de la litt française», ed. «Gallia»), «cel mai bine dotat dintre toți poeții timpului său și poate dintre toți poeții sec. al XVII-lea și poate dintre toți poeții epocilor clasice și poate dintre toți poeții francezi. Toate aptitudinile poetice erau întrânsul, afară numai de aceea de poet tragic. A fost un elegiac delicios, «poet unic» (de madrigale, de piese legeres), dragălaș, poet comic foarte desfătător și de o vervă, care te face de multeori să te

gândești la Molière, romancier ușor și amabil.. povestitor excelent și fabulist inimitabil .. Cel mai muzical dintre poeții vechii Franțe... un desenator al naturii cum n'a fost până la dânsul în întreaga literatură franceză. J. J. Rousseau îl admiră ca poet: dar găseă morala sa, chiar și în fabule, de o așa natură, încât nu e bine să dai cărțile lui pe mâna copiilor — iar *opinia aceasta* (a lui J. J. R.) *se poate susține*». (pg. 178).

Acelaș scriitor și păreri atât de diametral opuse! Și aici, ca de atâtea ori în decursul istoriei literaturii, ne convingem că părerea despre un autor este dictată în primul rând de *temperamentul și gustul* celui ce recenzează.

G. Lauson, în «ist. lit. fr.», se asociază laudelor lui Taine și susține: «Secretul *perfecțiunii artistice* a «Fabulelor» trebuie să-l căutăm iarăș (explicat) în (studiul lui) Taine. Fiecare povestire este compusă ca o dramă, cu expozițiunea ei, cu peripețiile și cu desnodământul ei. Fiecare personaj este caracterizat dramatic, în acte și cu limbajul său: nimica vag, nimica abstract, tipul este general, forma, care o exprimă, concretă; totul este precis, individual și viu. Expresia este minunată cu justetea și intensitatea ei. L. F. și-a construit o limbă personală, aleasă, energică, pitorescă. Ca Molière, a refuzat să se închidă în limba academică și în limba folosită de lumea (bună): punând în scenă toate condițiile și toate caracterele, îi trebuiesc cuvinte de toată culoarea și pentru fiecare dignitate (omenească)». (ediția a 9 a. 1906, pg. 554-5).

Cetitorul român va putea să verifice, în parte, cele cetite în articolul de față, luând în mână traducerea celor șase cărți dintâi (sunt douăsprezece) ale «fabulelor», de dl Eug. Ciuchi (1920, edit. fundațiunii I. V. Socec, București) (12 lei). *Iosif și Anghel* (A. Mirea) au tradus cu cunoscutul talent de traducători câteva din fabule în cotidienele bucureștene — nu am cunoștință să se fi publicat ulterior în volum aceste prețioase contribuții literare.

Sf. Beuve, apărând pe L. F. în 1850, declară că fabulele nu și-au perdut din prospătate, că s'n'au îmbătrânit și n'au pălît... Convingerea mea hotărâtă (liniștită) este că L. F., ca Molière, *n'are decât să câștige cu timpul*; bunul simț, atât de adânc unit cu talentul său unic și naiv, îi asigură din ce în ce mai mult *vîitorul*. Aserțiunile acestea nu i-au fost desmiuțite. Oamenii de bun-simț și cu gust literar citesc și astăzi cu plăcere creațiunile lui L. F. și multora, cu musca pe căciulă, le surăde și în zilele noastre L. F., bătându-i pe umăr și spunându-le: «*de te fabula narratur*» (despre tine povestește fabula)...

Ilie Marin.

Dintre toate nedreptățile nici una nu e mai mare ca a celorce, înșelând, par oameni cinștiți.

Cei mai mulți fac nedreptăți, ca să câștige ceea ce au poftit.
(*Cicero, de officiis.*)

Nu e surd mai afurisit ca celce nu vrea să audă.
(*Proverb francez.*)

Rondeluri.

Frumoaselor de altădată!

*Ou sont les cydalises?!
Elles sont aux tombeaux.
(Gérard de Nerval).*

*Unde-s frumoasele de altădată?!
O! cât de repede pierără
Un chip ce-l mângâie o dalță,
Sau pentru care plânse-o liră.*

*Superbe frumuseți apuse!
Azi, mai trăiți în amintire
Căci praful, vai de mult se puse
Pe vechi poemuri de iubire.*

*Oh! ochii cu scipiri de astre
Inchisu-i-a a morții mână,
Iar din pupilele albastre
Câteva fire de țărână!*

*Eleno, prima 'ntre frumoase
Făptură de zâmbiri și grații!
Din luxul tău azi ce rămase?!
Tu, ce 'nvrăjbiși atâtea nații!*

*Didono, ce ai scos din fire
Pe anticul pribeag Enëea
Calypso ce cu o privire
Probași ce mult poate femeea?*

*Și voi frumoase castelane
Din vreme-acelui Rege Soare
O mână, poate, de ciolane
E azi apusa voast' splendoare!*

*La rând vin azi alte frumoase
Căci seva vieții e bogată.
Ori, nu sunteți de loc geloase
Frumoaselor de altădată?!*

*Ori poate socotiți că mâne
Și ele morți-or dă prinosul.
Pier frumusețile, rămâne
Etern neperitor, Frumosul.*

Rondelul Rămasului Bun.

Partir c'est mourir un peu.

*Spre țara unde-i rege Visul
Mă duc. Mă mânu 'n dor nebun.
In lumea asta sânt, Proscrisul.
Deci prietene-ți zic «Rămas Bun!»*

*Te plâng, că nu te iau cu mine
Ca să te scap d'acest surghiun,
Mă cheamă zărilor senine,
Deci prietene-ți zic «Rămas bun!»*

*Vreau să sdrobesc robia humii
Căci lanțurile-i mă răpun
Să trec hotarul strâmt al lumii
Deci prietene-ți zic «Rămas bun!»*

*Acî e prea murdăr sălașul
Mi-e scârbă!... Știu eu?... sânt nebun!
Imi face semn Haron luntrașul
Să trecem Stixul: «Rămas bun!»*

Murind, în vis te iau cu mine!

*Din buzele-ți, însângerate
Sorbii cuvintele divine
In sufletu-mî adânc săpate
Murind, în vis le iau cu mine!...*

*Risipă binefăcătoare
De raze blânde și senine
Privirile-ți mângăitoare
Murind, în vis le iau cu mine!*

*Ucigătoare-s ca otrava
A tale desmerdări feline!
Oh! cum mă ard și-acum, ca lava,
Murind, în vis le iau cu mine!*

*In besna rece de sub glie
Nedespărțit, voi fi de tine,
Căci te-am închis pe veșnicie
In gând; murind te-am luat cu mine!*

Elisabetopol, Iulie 1921.

Al. St. Georgescu.

Cronică.

CRONICĂ CULTURALĂ.

Reviste franțuzești de seamă.
— Notițe bibliografice. — Se simțește în Ardealul nostru trebuința de lectură franceză, după ce am ajuns să dărâmam zidurile chinezești, pe cari ni le-au ridicat ridicat foștii noștri stăpânitori, și câteva notițe despre publicațiile periodice de seamă vor prinde bine societăților noastre culturale, bibliotecilor liceelor, internatelor noastre și intelectualilor, cari vreau ca să fie în curent cu ce se produce și se discută în Franța. Nu-i vorbă, francul francez are un curs foarte mare, cartea franțuzească este, deocamdată, scumpă, dar lei românești se pot aduna din mai multe pungi, spre binele comun, ca să ne scoată din groapa întinericului, în care am căzut fără de vina noastră.

O carte și revistă bună franceză largesc orizonturile și aruncă sămânța bunului simț, încât banii cheltuiți pe astfel de publicații nu sunt niciodată pierduți.

În rândurile următoare atragem atenția cetitorului ardelean asupra unor publicații beletristice, științifice, vrednice de a fi abonate de noi.

De 39 de ani apare în Paris revista intitulată «*Les Annales politiques et littéraires*» (Analele politice și literare), o «revistă universală, ilustrată, săptămânală», sub conducerea președintelui actual a societății criticilor francezi, dl. *Adolphe Brisson*. În jurul revistei acesteia, conduse la început de criticul *Francisc Sarcey* († 1899), s'a adunat o gardă întreagă de scriitori și oameni de știință, cari și-au propus să ofere familiilor franceze și celor din streinătate o lectură sănă-

toasă. Nu vei găsi în revista aceasta produsele bolnăvicioase ale vânătorilor de senzație literară, nici pătîrnia pătîmașe a vre-unei școale literare — în schimb însă ești ținut în curent cu mișcarea literară, culturală, științifică din Franța și în streinătate, având ca sfetnici scriitori de mână întâi. Academicianii ca Pierre Loti, Fr. Masson, Anatole France, Paul Bourget, Marcel Prévost, critici ca A. Dorchain, Henry Bidou, compozitori ca Saint-Saëns, Hahn, și alți zeci și zeci de oameni de litere colaborează regulat la revista aceasta foarte răspândită. Fiica criticului Sarcey, doamna *Ivonne Sarcey*, măritată Adolphe Brisson, are o rubrică stabilă, unde vorbește cu cetitoarele¹ — discutând problemele sociale ale zilei. Directorul revistei scrie articolele din fruntea publicației: «*Notele săptămânei*», aprecieri și a propos-uri pline de spirit și de vaste cunoștințe. Secretarul de redacție, «*Sergines*», aduce în fiecare număr «*Ecouri*» literare, artistice, intercalate cu mici articolașe, subscrise: Capus, France, Haraucourt, etc. — chiar numai numele acestea ne spun destul. Este și o parte politică, scrisă de deputatul Fribourg. Rubrica recenziilor e redactată în timpul din urmă de criticul Bidou, partea religioasă de episcopul Herscher, pictura și sculptura e trecută în revistă generală de criticul de artă Leon Pléc.

În fiecare număr găsește cetitorul câte o idee, două, bune de răspândit în cercul cunoșcărilor săi. Aici află

¹ O colecție din articolele acestea adunată în 1910 sub titlul: «*La route du bonheur*» (calea fericirii). O carte de aur, pe care ar trebui să o cetească și domnișoarele noastre.

cetitorul și reproduceri caracteristice din cărțile, cari apar în franțuzește și au calități literare — apoi piese teatrale, jucate cu succes în Paris și în provincie și o foarte bogată colecție de fotografii, de facsimile, de note muzicale chiar și de reproduceri din lucrări mai vechi — astfel încât cetitorul este ținut în curent cu aparițiile cele mai nouă, dar e în stare totodată să recapituleze literatura franceză, sfătuit de cei mai chemați critici literari și de artistă.

Revista aceasta îndeplinește o misiune culturală de prima ordine, și în Franța și în streinătate. S'au format cercuri literare franceze de ale «Analelor» în aproape toate statele culte. În București e condus cercul de d-șoara Elena Văcărescu și de vreo câțiva bărbați de stat (Iorga, Disescu, etc.). Intreagă mișcarea merită cea mai mare atenție a ardelenilor.

Una din cele mai serioase reviste literare este «*Mercur de France*» (Mercurul Franței). Acum se află în anul al 32-lea. Publică beletristică aleasă, studii filozofice, istorice, sociologice. Are rubrici permanente științifice, rapoarte literare din streinătate și notițe bibliografice prețioase, cari vor prinde bine celui ce va vrea să fie în curent cu literatura și știința în limba franceză. Ceeace oferă «*Das litterarische Echo*» cetitorului pentru literatura germană, aceea însemnează «*M. d. F.*» pentru lit. franceză, cu notițe bibliografice și mai bogate pentru literaturile streine (engleză, italiană, etc.). Câteva titluri, spre orientare: În «*Revista chenzinei*» (de 2 săpt. — rev. apare de 2 ori pe lună): versuri, archeologie, călătorii, chestiuni militare și maritime, educație fizică, revistele (cu escerpte), artă, arta în streinătate, bibliografie politică, no-

tițe din presa cotidiană, ecouri, etc. (Scrisorile românești redactate înainte de război de dl. Marcel Montandon).

Una din cele mai folositoare publicații franceze pentru răspândirea cunoștințelor literare, artistice, muzicale, istorice etc. este de sigur revista «*Conferencia*». Revista aceasta a fost la început un buletin al «universității Les Annales», publicând, în întregime, conferențele ținute de societăți literare, științifice, politice, în palatul revistei pariziene. Revista-buletin se numea la început «*Journal de l'université des Annales*» și a apărut timp de 14 ani sub acest titlu, dar dela începutul anului al 15-lea de existență s'a emancipat și pe drept cuvânt, fiindcă numele de «*Conferencia*» e mult mai scurt și mai potrivit, decât titlul cel vechi, care-i servește acum drept subtitlu.

«*Conferencia*» publică conferențele, întovărășite de fotografii reușite, cari ilustrează și mai bine cele spuse de conferențieri — astfel încât cetitorul are pe lângă descrierea de cele mai multe ori cât se poate de plastică, și fotografiile oamenilor celebri, de cari e vorba, și reproduceri de stampé vestite, și autografe, și note muzicale chiar. Ca să-și facă cetitorul ardelean o idee de bogăția de idei și de îndemnuri, adunată în paginile revistei acesteia în format de carte, urmează câteva titluri de conferențe: tragediile lui Shakespeare, analizate de *Jean Richopin*, membru al acad. fr.; Sufletul american (Cooper, Washington, Lincoln, Benj. Franklin, Emerson, Twain, Bret Hart) de acelaș autor; marile probleme naționale: Alsacia Lorena, trecut, prezent și viitor, Siria, Anarhia rusească, Italia și problema adriatică, moartea Puiului de vultur — ducele

de Reichstadt, — învierea Poloniei, învierea Boemiei — conferențe de *Edouard Herriot*; vieța lui *Napoleon Bonaparte*, de istoricul *Fr. Masson*, care e privit astăzi de cel mai bun cunoscător al timpului napoleonean; Conferențe despre cant (*Mozart*, *Beethoven*, *Chopin*, muzica veche franceză, etc.) de compozitorul *Reynaldo Hahn*; interpretarea marilor roluri (teatrale) clasice, cu conferențe de artiștii dramatici *Truffier*, *Silvain*, *Cécile Sorel* etc.; curs de chirurgie de război, de medicul *Raoul Baudet*; sărbătorirea Sarei *Benhardt* din partea scriitorilor francezi de seamă; sărbătorirea lui *Corneille*, *Racine*, *Rostand*, cu excepție din operele lor, etc., etc.

Și noi, românii, ne-avem conferențiarii în sala de conferențe a revistei pariziene: d-șoara *Elena Vădrescu* a ținut o serie de conferențe despre trecutul și prezentul neamului nostru, citând din autorii noștri de seamă și din poeziile populare românești.

Importanța acestei publicații a recunoscut-o și ministerul de externe francez: în Nr. din 29 Maiu al anului curent, din «*Les Annales*», cetim că ministerul a dat ordin ca să se aboneze revista în numele statului francez pentru un «*mare număr de asociații și cercuri de studenți din străinătate*». Ideia e cât se poate de salutară și nu ne îndoiim că și societățile noastre culturale din Ardeal se vor grăbi să sprijinească publicația aceasta, menită să ne apropie de cultura franceză.

O revistă, redactată după sistemul *magazinelor* ilustrate engleze, este «*Je sais tout*» (Știu toate). Aduce material literar și artistic bine ales. Aproape toți scriitorii înșirați mai sus sunt totodată colaboratorii revistei scasteia a casei de editură *Pierre Lafitte* și

Comp., una din cele mai mari din Franța. Numerii de Crăciun, mai cu seamă, sunt o adevărată enciclopedie. Și partea ilustrativă este cât se poate de îngrijită. Format de carte, încăt se poate colecționă în bibliotecile noastre.

O revistă, care apare din 15 Martie 1921, în condițiile cele mai bune este «*Revue de France*» (Rev. Franței). În formatul octav al marilor reviste franceze, apare de două ori pe lună, în câte 224 pagini, având ca directori literari pe cunoscuții scriitori *Marcel Prévost* și *Iosif Bédier*, amândoi membri ai acad. franceze, apoi, pentru articolele politice, pe scriitorul reputat *Raymond Recouly*; vicepreș. camerei deputațiilor, dl *Leon Berard*, redactează articolele privitoare la politica internă; politica financiară o conduce dl *Lasteysrie*, dep. și membru în comisia de finanțe a camerei. Despre romane, poesii, piese teatrale relatează scriitorul *Vandérem*, despre mișcarea în pictură celebrul pictor *Besnard*, despre sculptură *Bourdelle*, despre muzică direct. conservatorului de muzică și declamație din Paris, dl *Rabaud*. Ar duce prea departe să înșirăm și pe ceilalți referenți stabili, din domeniul științelor pure și aplicate, al filozofiei, al istoriei, al chestiunilor militare, universitare, religioase. — Toate ramurile vieții intelectuale își au reprezentanți de prima ordine. Romane de scriitori de seamă, romane, poezii (între altele și de contesa de Noailles, născ. Brancoveanu), studii istorice, descrieri de călătorie, cronici bogate, reproduceri după opere de artă, în supliment. — Prețul este mare, nu-i vorbă, pentru valuta noastră scăzută, dar într'un oraș de al nostru se pot alia mai mulți, ca să aboneze această conducătoare revistă franceză.

Ca prototip al revistei acesteia a servit veterana «*Revue des deux mondes*» (R. celor două luni), care apare în condiții aproape identice; apoi «*La Revue Mondiale*» (R. mondială) și «*Revue de Paris*» — tot reviste însemnate.

Pentru astăzi fie de ajuns înșirarea acestor reviste conducătoare. «*Illustration*», revista cu fotografii documentare pentru istoria contemporană, e cunoscută și la noi.

Adresele și prețurile revistelor recomandate:

1. «*Les Annales*», Paris IX, rue La Bruyère 5; un an: în streinătate (România) 40 fr. francezi, 6 luni: 20 fr. — ediția de lux (altă hârtie!) 64 fr. și 32 fr.

2. «*Conferencia*», ca la «*Les Annales*». Un abonament școlar p. streinătate 20 fr. francezi. Scăzământ dacă se abonează amândouă revistele deodată.

3. «*Mercur de France*», Paris VI, Rue de Condé XXVt. Pe an, p. streinătate: 68 fr., de 2 ori pe lună.

4. «*Je sais tout*», Paris, Publications Pierre Lafitte et Comp. 90 Av. des Champs Elysées. Pe an, p. strein. Apare lunar.

5. «*La Revue de France*», Paris 1 Avenue de l'Observatoire. Pe an 92 fr. francezi, 1/2 an 47 fr.; 3 luni 24-50 fr. — apare de două ori pe lună.

Ilie Marin.

Congresul general al Ligei Culturale în acest an s'a ținut la Târgu-Jiului în 9 și 10 lunie st. n. pentru comemorarea centenarului morții lui Tudor Vladimirescu. În legătură cu aceste serbări s'au făcut și funeriile naționale ale eroinei-fecioare, Ecaterina Teodoroiu, de fel din Vădeni (lângă Târgu-Jiu), căzută în războiul pentru întregirea neamului. Un tren special a transportat cu această oca-

siune corpul eroinei dela Jiu și Mărești, așezat într'un cosciug de metal. Vagonul mortuar eră tapizat cu flămuri tricolore și acoperit de o mare mulțime de coroane și flori. Acelaș tren a transportat pe lângă autoritățile noastre civile și militare și un mare număr de ligiști, precum și oaspeți din toate părțile țerei, între cari și reprezentanții Asociațiunii noastre. Din Sibiiu au fost domni Ioan Georgescu, secretarul literar al Asociațiunii și Dr. Petru Bucșan, iar din Săliște un cor de bărbați și femei de aproape 40 de persoane, purtând toți și toate la piept emblema instituției noastre «Astra».

În gara Bibești, la gura văii Vladimirusului, trenul a fost întâmpinat de satele din jur, în frunte cu preoții și învățătorii, oficiându-se chiar un scurt serviciu divin pentru odihna sufletului repausatei Ecaterina Teodoroiu și a sutelor de mii de eroi morți pentru patrie. Răspunsurile la prohod le-a dat corul din Săliște sub conducerea d-lui G. Miha. Toți ochii erau plini de lacrimi și toate sufletele pătrunse de duioșia și durerea sutelor de mii de văduve și orfani de războiu. Părintele Roșoga, fost senator, ține o inimoasă cuvântare, salutând pe d-l general Anastasiu, comandantul diviziei, din care a făcut parte și Ecaterina Teodoroiu, eroina ce vine să se facă una cu pământul de pe care a plecat. Ale tale dintru ale tale Gorjiule, zice părintele între altele; veselește-te căci fecioara care ți-a gustat apele, care ți-a sorbit aerul și s'a încântat de farmecul Parângului se întoarce, să nu mai plece dela tine.

În gara Cărbunești, oprindu-se trenul din nou, lumea iarăș aduce flori neuitatei eroinei.

La Târgul-Jiului, pe peron, lumea abia mai incupe. Toate autoritățile civile și militare, armata care dă onorul,

și pe străde până la statuia lui Tudor Vladimirescu, din fața liceului, zeci de mii de oameni.

După serviciul divin cociugul Ecaterinei Teodoroiu e pus pe un afet de tun împodobit cu flori și tricoloruri și cu gardă de onoare de patru maiori, împreună cu cele două tunuri capturate dela Germani, dăruite Tg.-Jiului, a pornit spre biserică în sunetul marșului «Deșteaptă-te Române», urmat de valurile enorme de mulțime, în care sumanul țăranilor s'a înfrățit cu haina neagră a intelectualiilor, și ofițerii erau una cu soldații, în care, spre bucuria sufletului, vedeai frumosul costum național reprezentat din belșug.

La statuia Vladimirescu P. S. Sa episcopul Bartolomeu Stănescu, asistat de 12 preoți, a oficiat serviciul divin, după care dl Rucă Ștefulescu, președintele comitetului ridicării statuiei lui T. Vladimirescu a ținut o cuvântare, în care făcea iscoricul mișcării pornită de T. Vladimirescu, după care predă statuia în grija primarului. Dl O. Goga, ministrul cultelor și al artelor, în numele guvernului salută memoria marelui erou, dela mișcarea căruia, cași dela a fraților săi ardeleni: Horia, Cloșca și Crișan, a pornit ideia desrobirii, a suveranității și democrației naționale. Dl Dr. Hasnaș, președintele secției Tg.-Jiu a Ligei Culturale încă salută adunarea într'o inițoasă cuvântare, după care dl Slăvescu, președintele comisiei interimare, în uniformă de maior intendant, ia în primire monumentul.

După acestea cortegiul cu cociugul Ecaterinei Teodoroiu pornește spre biserică, unde într'un rondou lângă primărie se va ridica monumentul eroilor și unde au fost așezate spre veșnică odihnă rămășițele pământești ale eroinei-fecioare.

În amfiteatrul liceului Tudor Vladimirescu s'a deschis apoi congresul general al Ligei Culturale prin cuvântarea dlui N. Iorga pe care o reproducem în întregime, fiindcă înferează cu energie starea de spirit păcătoasă urmată după războiul pentru întregirea noastră națională:

«N'aș spune un adevăr, n'aș fi sincer față de mine însumi și nu mi-aș face datoria față de societatea care acum doi ani m'a pus în fruntea ei, dacă aș rosti cu acest prilej solemn cuvinte de acelea zădarnice care supt strălucirea lor ascud neantul.

Din potrivă, ca om real și ca om cinstit, ca acela care am chemarea să semnalez răul unde este și să cer îndreptarea lui prin devotament, sacrificiu și muncă, trebuie să spun, scurt și neted, că în ultimul an Liga Culturală a mers mai rău decât în acela despre care nu vă puteam face o dare de samă prea optimistă la Râmnicul-Vâlci: anul trecut.

E oare vina noastră dacă veniturile Ligei sunt așa de reduse, dacă numărul membrilor nu sporește, dacă în jurul acțiunii noastre nu se simte mai mult interes și nu se grupează mai multă bunăvoință?

Cred că nu ni s'ar putea aduce cu dreptate această învinuire. Fiecare din noi a făcut cât îi îngăduiau ocupațiile și puterile.

Nici statutele noastre nu sunt de vină: cei cari le-au făcut cu atâtea decenii în urmă li-au lăsat destulă elasticitate pentru ca în ele să poată încăpea tot ce împrejurările așa de nouă, create prin întregirea națională, reclamă și de la noi.

Dacă «Liga» n'a progresat, dacă ea n'a putut face binele ce se așteaptă de la dânsa, aceasta se datorește unei stări de spirit care și aici, mai ales aici, trebuie înfierată cu toată asprimea.

Ea consistă, a doua zi după cel mai greu sacrificiu și după cel mai mare triumf al poporului nostru, din materialism cras și din lipsa de prevedere pentru viitor, din stoarcerea dobitocească a plăcerilor pe care le poate da ceasul.

Știu că istoria se petrece de obicei după marile războaie. Omul amenințat în existența lui, înțercat de la toate micile mulțămiri cu cari eră deprins, încunjurat de cele mai grozave privelişti, când scapă la largul păcii, se compensează și se recompensează, luând din belșug și sorbind cu nesăț cele de la care a fost oprit. Pe de altă parte, aceia pe cari meritele lor i-au ridicat la o situație de care nu se împărtășiseră până atunci se aruncă lacomi asupra unei prăzi nouă. În sfârșit greutățile vieții lovesc mai mult pe acei intelectuali săraci cari erau sprijinul de căpetenie al tuturor întreprinderilor de renoație morală.

Cred însă că situația Statului român este așa de specială față de alte State, el care s'a întregit — cum se și crease odinioară — prin cultura națională, încât numai prin cultura națională se poate menține și dată fiind conlocuirea neamului nostru cu alte neamuri care participă la o mai veche și mai înaltă cultură, că el poate trăi în chip demn numai prin grija cea mai mare acordată culturii și, în ce privește națiunea noastră, sacrei culturi românești.

A nu o face înseamnă a nu-și da sama de greutățile viitorului, care sunt așa de mari, de primejdiile din partea unor dușmani cu ținare de mințe și dorință de revanșă, de amenințările unor doctrine care tind — absurdă concepție! — la realizarea fericirii umane pe ruinele culturii cu atâta greutate agonisite.

Pentru a preîntîmpina toate acestea și a da poporului nostru destul de mult încercat pentru a dori să fie sigur azi de rodul unor osteneli peste fire *acea siguranță care îngăduie desvoltarea vieții sufletești supt formele superioare ale literaturii și artei* nu ajunge munca mecanică a birourilor și îndreptările abstracte ale conducătorilor oficiali. Trebuie *concursul de fiecare clipă, uneori însăși inițiativa unei societăți care știe să se ajute și singură.*

În condițiile de astăzi Statul nu trăiește decât în funcțiune de partid, iar partid înseamnă despărțira, sfășiare uneori dușmănie. Ca organism unitar și solidar societatea însăși trebuie să lucreze în rândul întâiu la scopurile culturale, pretinzând Statului printr'o apăsare continuă ceiace el nu poate refuza, căci nu face decât să administreze mijloacele date de societate, mijloace pe care ea le poate cere pentru scopurile ei.

A îndemna neconținut societatea românească spre tot ceiace. peste divisiuni inevitabile, dacă nu principal necesare, o unește, a-i aminti că *viața morală singură*, hrănită prin podoa-bele spiritului și îndreptată spre cel mai curat ideal, *este în stare să susție ceiace cu mândrie numim România Mare*, iată chemarea «Ligei Culturale».

Ea nu înțelege să năvălească în domenii străine de trecutul și de esența ei. Numai definindu-și strict rostul cel adevărat o societate ca a noastră va evita să încurce acolo unde trebuie să folosească numai. Cultură în sens mai larg înseamnă tot ce pune pe un popor în situație a-și îndeplini misiunea, în condițiile date ale existenței sale. Dar în viața practică Liga nu poate pătrunde pentru a da sfaturi care ar putea fi găsite necompetente. Ea nu poate merge după membrii ei

până la specialitatea lor, ci din acea specialitate a-i smulge, atrăgându-i spre generalitățile ei morale.

În acest sens avem un program întreg, și în fiecare din capitolele lui putem spune că am făcut măcar pașii cei dintâi, oricât de pușini și de slabi încă față de tot ce am dorit.

1. Ideia Teatrului Popular s'a înfăptuit, și în toamnă el va putea începe să lucreze cu un program pe care-l vom cere să fie totdeauna și un mijloc de moralizare a maselor lipsite până acuma de reprezentării ieftine cu un caracter sănătos. Trupa ambulanta a Ligei a susținut singură în micile localități din Ardeal concurența cu multele trupe maghiare.

2. Greutățile imense ale tiparului ne-au împiedecat de a da lucrările în același spirit, pe care am fi dorit să le putem pune în mâna poporului. Ne-am mărgenit la un mic Calendar, care și acela a costat o simțitoare jertfă fondurilor noastre pușine. Aș dori însă ca, în această adunare generală chiar, să punem bazele unei societăți a «Cărții Bune», la care ar putea adera și persoane în afară de Ligă: pentru o sută de lei pe an ea ar da cinci cărți într'ales, de literatură nouă și veche, de istorie, de știință și politică, și adunarea generală ar fi în drept să fixeze ea însăși alegearea lor.

3. Cultivând memoria eroilor naționali, ne-am gândit din vreme la amintirea lui Tudor, Vodă țărănesc de acum o sută de ani, în care vremea de azi vede cu dreptate un simbol. Ideia sărbătoririi lui vine dela noi, cari de aceia am ales ca loc de adunare pentru acest an Capitala Gorjului său. Îndeplinirea acestei idei acum ca și în Mart a fost reclamată de alte inițiative, pe care n'am voit să le îm-

piedecăm, deși nu suntem în situație a le conduce.

4. Și anul acesta se vor împărți premii la școlarii cari se vor fi distins la limba românească și istoria națională. Secția Galați ne-a anunțat că va face acelaș lucru în cercul său local de activitate.

5. Atingerea dorită cu poporul, lăsat din nenorocire și astăzi pradă acelor cari fâgăduindu-i fericire fără muncă, îi înăcresc sufletul bun și-i taie aripile oricării silințe serioase, a început la București prin sfârșirile, vrednice de toată lauda, ale studenților cari țin, pentru suburbii fără biblioteci, săli de spectacole și sfătuitoari buni, cursuri de întregire a cunoștințelor.

Di secretar general vă va resuma activitatea secțiilor. Cele din București Galați, Pitești, Călărași și Focșani și secția rurală vâlceană din Voineasa au dovedit prin fapte înțelegerea pentru scopurile ce se impun astăzi societății noastre și care se confundă cu o cultură populară îndreptată în fiecare acțiune a ei către ideea națională, înțeleasă ea însăși în forma ei modernă cea mai largă și mai tolerantă.

Pentru a se merge mai departe pe această cale, nu cerem numai sprijinul tuturor membrilor Ligei, cari și ei trebuie să înțeleagă ce stearpă zădărnice a ajuns vorba fără urmări, care e aproape o escrocherie publică, ci, încă odată, către societățile similare, cărora li-am propus o federare, din care am folosi și noi fără îndoială, dar credem că și ații ar avea un folos dela noi. Și, fiindcă Românii nu sunt singuri în această țară, unde curentele istorice au adus oaspeți deveniți de mult fii adevărați ai patriei comune, am dori ca printr'o sfătuire între comitetele conducătoare să se găsească tot ceia ce ne poate interesa și ajuta deopotrivă, asociind pentru

cele mai nobile scopuri de patriotism, cultură și umanitate culturale care se pot apropia foarte mult fără a tinde cătuși de puțin să se confunde.

În speranța că aceste cuvinte spuse de un cărturar experimentat — singurul meu titlu pentru a da asemenea sfaturi — vor fi mai bine ascultate și mai serios urmate ca altă dată, deschid Congresul dela Târgu-Jiului».

Dnii Z. Florian, G. D. Scraba etc. au citit rapoartele despre activitatea Ligei Culturale în anul din urmă și despre situația averii acestei societăți.

Punându-se în discuție din nou importanța chestiunii a federalizării culturale românești, secretarul literar al Asociațiunii, dl *I. Georgescu* declară, că Asociația Culturală Ardeleană nu numai că se simte fedărată cu Liga, dar și colaborează cu ea. Ideia federalizării emisă de dl *N. Iorga* în adunarea generală a Asociației din 10 și 11 Ianuarie 1920 la Sibiu a fost primită cu mare însuflețire de toți membrii Asociației. Și la congresul general al Ligei Culturale din 4 Iunie același an ținut la Râmnicu-Vâlcea a venit un mare număr de membri ai Asociației în frunte cu dl președinte *A. Bârseanu*, cu mai mulți membri din comitet și cu reuniunea de cântări din Săliște. Același lucru îl facem și acum, dându-ne concursul, prin minunatul cor dela Săliște, pentru înălțarea acestor serbări naționale. De marele erou Tudor Vladimirescu, pentru serbătorirea căruia Liga a luat cea dintâi inițiativa, și-a adus aminte și Asociația Culturală Ardeleană, tipărind într-o cărtică din Biblioteca sa populară Istoria lui Tudor Vladimirescu pe înțelesul tuturor de *Ioan Georgescu*, închinându-i Numărul 5 (Maiu) a. c. din revista «Transilvania», și dând o notă circulară către toate despărțămintele și agenturile noastre să sâr-

bătorească și ele memoria marelui erou. În legătură cu revoluția lui Tudor amintește de comunitatea și solidaritatea desăvârșită ce a fost totdeauna între Români de dincoace și de dincolo de Carpați, citând fapte istorice concrete ca ale refugiaților români din Gorju și Mehedinț din anii 1821 și 1822 pe teritoriul regimentului bănățean de graniță, unde *Constantin Orzescu-Crăiniceanu* voia să organizeze chiar o armată pentru desrobirea celor din Oltenia. Ca un nou semn de solidaritate și frățietate dl *I. Georgescu* dăruiește în numele comitetului central al Asociației 1000 (una mie) exemplare din Nr. 98 al Bibliotecii populare a acestei societăți, închinat în întregime lui Tudor Vladimirescu, asigurând Liga și pe viitor de tot concursul Asociației în marginile puterilor ei.

Răspunzând dl *N. Iorga* mulțumește Asociației pentru toate cele făcute și dăruite, dar constată că atâtea nu e de ajuns. Trebuie să ne împărțim munca, în sensul că Liga să îngrijească de propaganda culturală la orașe, iar Asociația cea dela sate. Calendarul și peste tot broșurile din «Biblioteca populară a Asociațiunii» să fie desfăcute și între cetitorii dela sate din vechiul regat. Pentru fixarea mai amănunțită a programului de lucru comun ar fi de dorit să se întrunească cât mai curând un număr de membri din comitetul central al Ligei și al Asociației. Și mai este ceva. Asociația ca și Liga e datoare să apere caracterul spontan al culturii românești, asigurându-i astfel trăinicia și viața și ferindu-l de oficializare, care poate să devină fatală, fiindcă autoritățile noastre știu să împedecă de atâtea ori multe lucruri bune ce se pun la cale din inițiativă socială și particulară, dar ele inusele nu se pricep să facă ceva

de seamă. În scopul acesta D-Sa propune să se trimită din congresul general al Ligei o telegramă către A. S. R. Principele Carol în care să-l salute pentru interesul arătat culturii românești, exprimându-se totodată dorința ca chestiunea mare a organizării noastre culturale să fie făcută în înțelegere cu societățile culturale mai vechi, cum sunt Asociația și Liga.

Pentru a se putea lua act în toată forma de propunerile făcute dl I. Georgescu cere ca toate hotărârile luate în acest congres să se trimită și comitetului central al Asociației din Sibiu.

După mai multe debateri și comunicări importante s'a procedat la alegerea noului comitet central al Ligei Culturale pe un timp de doi ani.

La încheierea scrutinului se proclamă aleși domnii *N. Iorga*, președinte, *Dr. El. Cantacuzino*, *Lambriu Ștefan*, *Florian Zaharia*, *Scraba D. G.*, *Alexandrescu Gr.*, *Colonel Manolescu I.*, *Dr. Obreja*, *General Leonte*. Cenzori: *Ardeleanu Al. Ilie*, *General Anastasiu* și *Renea Constantin*.

Pentru anul viitor congresul general al Ligei se va ține la Curtea de Argeș, emițându-se și aici un principiu de importanță pentru federalizarea mai strânsă a Ligei cu Asociația. Dl N. Iorga a spus, anume, că un șir de ani se vor ține congresele generale ale Ligei tot în orașele și orașelele din apropierea Ardealului, pentru ca la aceste congrese să poată participa un număr cât mai mare de Ardeleni, și așa să se deștepte și în vechiul regat tot mai mult interes pentru chestiuni culturale, și astfel cu puteri unite să cucerim și părțile ce trebuie cucerite încă pentru cultura românească în Bucovina, Basarabia și în oricare parte a țării.

În seara zilei dintâiu a concertat corul dela Săliște, în seara a doua a rostit dl N. Iorga o splendidă conferință ocazională asupra marelui erou Tudor, înfățișându-ni-l așa cum apare el din scrisorile sale particulare către familia boierească Ologoveanu din Craiova, descoperite în timpul din urmă. A fost una din conferințele acelea înălțătoare de suflete și adânc moralizatoare pe care numai acest mare apostol al neamului știe să le rostască cu orice prilej potrivit.

Fiind concertul dat de corul din Săliște foarte mult apreciat, a treia zi a trebuit să se repete; ba acestui fermecător cor i-s'a făcut și deosebita cinste să fie invitat să concerteze în toate orașele Moldovei. Și fără invitare specială a ținut însă, că e o datorie patriotică a sa, să concerteze la reîntoarcere în Petroșeni, dând astfel muncitorilor români și străini din acest mare centru de mine prilej să guste și ei ceva din frumusețile artei românești și să îndrăgească, sub o formă mai delicată măcar, noul nostru Stat românesc. Pentru acest act de înalt patriotism, precum și pentru prestațiunile sale distinse, corul din Săliște merită toată recunoștința.

*

CRONICĂ MUZICALĂ.

Vieța maestrului George Enescu. «Muzica», revistă pentru cultura muzicală sub direcția d-lor M. Costin și G. N. Georgescu-Breazul închină Nr. 5-6 (Maiu-Iunie) a. c. marelui nostru muzician George Enescu. Din acest Nr. deosebit de interesant reținem următoarele note biografice din vieța celui pe care ar trebui să-l cunoască cât mai mult toți Românii:

George Enescu s'a născut în Liveni (jud. Dorohoiu), la 7/19 August 1881 din părinți cu oarecare stare.

La vârsta de patru ani, urmând unui imbold firesc, începù să cânte la vioară. La vârsta de cinci ani, dus de către părintele său la Iași la profesorul Caudella, acesta îi spuse că trebuie să învețe să cunoască notele mai întâiu: Acest lucru părù însă micului Enescu o înjosire ne mai pomenită pentru o artă care nu trebuia să pornească decât din inimă și din creier. A legă muzica, sublimă manifestare a sufletului omenesc, de niște meschine semne i-se părea ultima profanare, ce i-se putea aduce.

Tatăl său trebui să-l amenințe «că-l pune să păzească porcii», dacă nu vrea să învețe notele. În fine, ne mai având încotro, micul violinist se hotărî să primească primele noțiuni muzicale dela un inginer din Dorohoi, violinist-amator el însuși, care după trei-patru lecțiuni își epuiză întreaga sa știință muzicală, ne mai având ce arată genialului copil. Dela vârsta de 5 ani, Enescu începe să compună, cu deosebire lucrări sumbre, misterioase, melodramatice, cu tremolo-uri, «opere» de câte 8 măsuri pentru pian și vioară, etc. Spiritul său de ordine și de dragoste de frumos, se întrevede până și în cele mai mici nimicuri, ca de pildă petele de cerneală ce eventual cădeau pe caetele sale și care erau în urmă împodobite cu tot felul de ornamente și floricele, spre a fi ascunse.

La vârsta de 7 ani, Enescu e dus din nou în fața maestrului Caudella, care de rândul acesta îl invită să-i cânte ceva. Micul Enescu, foarte țănoș, îi spune să-i cânte dânsul întâi ca să vadă ce știe și apoi îi va cânta și el! Maestrul Caudella găsi că «mititelul e cam obrăznicuț». Un mare merit revine bătrânului maestru ieșau de a fi sfătuit pe tatăl lui George Enescu de a-și trimite copilul să învețe în

străinătate. Nu se va putea uita ușor acest frumos gest, această intuiție clară a venerabilului profesor de a avea în față-i un copil genial.

La 7 ani deci, Enescu pleacă la Viena unde urmează cursul preparator de vioară cu Bachrich, la care face cei trei ani obligatorii numai în doi. La vârsta de 9 ani intră în clasa superioară a renumitului profesor Hellmesberger, la care stă chiar cu locuința. În acest timp, Enescu urmă și celelalte cursuri auxiliare, ca armonie și contrapunct cu Robert Fuchs, pian, muzică de cameră, etc. Compoziția o urmă timp de un an tot cu Robert Fuchs. În acest timp, Hellmesberger conducea pe elevul său favorit la Operă, unde-i rezervă în orchestră un loc lângă baterie și unde Enescu avea să-și dea seama și să învețe tot mecanismul de funcționare al unei mari orchestre. Ori de câteori, Hellmesberger avea de repetat vre-o partitură, luă vecinic lângă dânsul pe micul Enescu, care-i întorcea filele. La 11 ani, Enescu termină toate cursurile «cu excelență», obținând *Gesellschafts-medaille*, care e cea mai înaltă distincțiune.

La treisprezece ani trecuți, Enescu pleacă la Paris cu o bursă dată de către Regina Elisabeta, care a fost pentru muzicianul nostru o adevărată mamă adoptivă. La Paris, Enescu intră deocamdată ca auditor la clasa de vioară a lui Marsick, la clasa de fugă a lui Gedalge și la cea de compoziție a lui Massenet. O amintire dintre cele mai vii păstrează Enescu dela minunatul curs al acestuia din urmă. Era un farmec rar să ascuți pe bătrânul maestru cât suflet puneă în analizarea operelor dramatice, pe care le descosea până în cele mai mărunte fibre și le discuta din punctul de vedere al justeței accentelor și al

adevărului expresiilor dramatice. Inclinat din fire mai mult către muzica pură decât către cea dramatică, Enescu găseă totuș un câmp de activitate mai prielnic la clasa lui Gedalge, dela care muzicianul român păstrează acea dragoste a construcției perfecte. Clasa lui Massenet trecând la Gabriel Fauré, Enescu urmează cu acesta din urmă compozițiunea timp de patru ani, cât durează de altfel și studiul vioarei. Printre colegii lui Enescu la clasa lui Fauré cităm pe Roger-Ducasse, Florent Schmitt, Koechlin, Malherbe, d'Ollone. În 1890, George Enescu obține premiul întâiu pentru vioară.

În schimb, la cursurile de fugă și compoziție suprema recompensă îi fu refuzată, din cauza spiritului său independent ce nu putea suferi o încătușare în limitele înguste ale unor doctrine dogmatice și rutinare. Întrebând pe bătrânul profesor Lenepveu, care eră în juriul examiner al lucrărilor, de ce «fuga» sa de concurs nu fu mai bine apreciată, Enescu primi răspunsul că «lucrarea sa conține prea multe licențe», la care el răspunde că «și în Bach se întâlnesc asemenea lucruri». Lenepveu îi ripostă atunci că «nu trebuie să învățăm «fuga» dela Bach» (!). Théodore Dubois la rândul-i, aduse argumentul că «ce n'est pas dans le style de la Maison», (!) ceea ce arată îndeajuns îngustimea de spirit a acestor bătrâni dascăli, cari puneau mai mare preț pe «stilul casei» decât pe stilul «fugei» însăși!

Ca compozitor, fiind străin, Enescu nu putu concura la premiul Romei. Colegii săi de clasă în schimb, cari fură răsplătiți cu primul premiu de fugă, sunt azi muzicanți care nici nu mai sunt pomeniți.

Enescu debutează ca compozitor la concertele Colonne, la vârsta de 16

ani, când bătrânul Colonne îi dirijează *Poema română*. Peste un an i-se execută *Fantazia pastorală*. În 1903, prima *Suită* de orchestră, iar în 1906 prima *Simfonie*, în mi bemol. Această simfonie a fost cântată în cele mai mari centre muzicale din Europa și din America. În special în noul continent, muzica lui Enescu este foarte apreciată. Cele 2 *Rapsodii române*, I-a *Suită*, *octetul* și *dixtuorul* sunt deseori executate acolo cu cel mai mare succes.

Bogata producție muzicală a lui George Enescu mai numără în afară de lucrările mai sus numite, două *Suite* pentru pian, precum și o serie de *Pièces impromptues inédites*, *Variațiuni* pentru două pianе (1899), numeroase melodii (*7 Chansons de Clément Marot*, melodii pe versuri de Sully Prudhomme, Lemaître, F. Greghe), un *quartet* cu pian, (1901), un *quartet* de coarde (1920), o a 2-a *Suită* pentru orchestră, (1916) o *Simfonie concertantă* pentru violoncel și orchestră (1901), *Simfonia 2-a în la* (1915) și *Simfonia 3-a în do major* (cu coruri) 1919. În afară de acestea, Enescu a mai scris diferite piese izolate pentru instrumente, ca flaut (*Cantabile și Presto*) violă *Concertstück*, etc., deseori impuse la concursurile anuale ale Conservatorului din Paris. Ca muzică dramatică, Enescu plănuește de mult timp încă să scrie un *Oedip*, pe un poem de Edmond Fleg.

Ca virtuos al vioarei, Enescu, este dintre acei artiști, la cari virtuozitatea tehnică nu e decât un mijloc, nici de cum un scop și subț acest raport stă fără îndoială deasupra tuturor prin puternica sa personalitate muzicală. Farmecul divin al sonorității sale, muzicalitatea sa profundă așează temelnic pe Enescu printre cei mai de seamă trei sau patru mînuitori ai viorii din

lume. Cu cel mai triumfal succes sunt salutate concertele marelui violonist pretutindeni: în Franța, Olanda, Germania, Spania, Portugalia, Italia, Elveția, Belgia, Ungaria, etc.

Ca dirijor de orchestră, Enescu a dat dovada unui minunat conducător al masselor instrumentale. Înarmat cu o memorie fenomenală, unică aproape, el posedă partițiunile interpretate până în cele mai mici amănunte. Subt acest aspect, marele muzician și-a atras pretutindeni entuziaste elogii atât în Franța, unde a dirijat orchestrele Colonne, Lamoureux, Sechiari, Monteux, diferite orchestre din provincie, Monte-Carlo cât și la Amsterdam, Scheweringen, Roma, etc. Enescu mănuește în plus pianul, pe care-l stăpânește cu iscusință rară. Jocul său dispune de resurse infinite, redând admirabil și cu un colorit minunat efecte de orchestră transpuse la pian. Facilitatea sa de a citi la pian cele mai complexe partițiuni de orchestră, e desigur unică.

Dornic de propășirea muzicii în țara noastră, Enescu împrăștiie binefăcătoarele sale daruri asupra tuturor. Pildă dintre cele mai vii de muncă neobosită, Enescu a dat un avânt extraordinar artei muzicale române, atât prin concertele sale de vioara sau de orchestră, cât și prin sfaturile sale încurajatoare, ce împarte tuturor celor ce îi cer o mână de ajutor.

Conștient că o națiune nu poate stă în rândul marilor popoare muzicale, decât prin muzica-i proprie, George Enescu a dat un viu impuls tinerei școale de compozitori români, creând în 1912, premiul național de compoziție «George Enescu», și ai cărui deținători de până acum sunt: D. Cuclin, I. Nonna Otescu, Stan Golestan, M. Jora, Alfred Alessandrescu, G. Enacovici. Enescu este primul care a încercat la noi în țară executarea

marilor capodopere ale muzicii. Memorabile vor rămâne în analele muzicii în țara românească, execuțiile date de genialul muzician *Simfoniei a 9-a* de Beethoven, actului al 3-lea din *Parsifal*, *Damnațiunii lui Faust*.

Nu mai puțin luptă Enescu pentru desăvârșirea educației muzicale a marelui public, organizând concerte istorice. Astfel în 1916, el dă — exemplu unic în istoricul virtuoizismului — 20 concerte de vioară, în care trece în revistă aproape întreaga literatură a acestui instrument. În 1919, dă cu Alfred Alessandrescu o serie de 16 ședințe de sonate pentru pian și vioară, complectată printr'o nouă serie de 12 ședințe, abia isprăvită în anul acesta.

Numeroase au fost concertele de binefacere date de marele muzician. Un fond a fost destinat pentru cumpărarea unei orgi la Ateneu. În cursul războiului nostru, peste șase sute de mii de lei au fost strânși în folosul operelor de binefacere. Numeroase au fost deasemeni spitalele în care Enescu știă să aline mai bine ca orice leac, suferințele vitejilor apărători ai patriei.

Bunătatea, generozitatea, spiritul larg, rara putere de voință, și cu deosebire munca fără preget de care marele muzician a dat dovadă fără încetare, rara sa modestie, sunt caracteristicile artistului de geniu, care vecinic nemulțumit de sine, tinde neobosit spre o cât mai desăvârșită perfecțiune.

Alfa.

Enescu despre muzica românească. «Muzica românească e complexă, foarte întunecată, încă în fașe. E o compoziție din muzica arabă, slavă și ungară, posedând însă și o atmosferă proprie, ce n'o găsești în muzica altor popoare — e adevărat —

o atmosferă căreia nu-i pot da o caracterizare expresivă. Aceste influențe străine sunt prea vădite, ca să mai fie negate.

În Muntenia, muzica e mai mult turcească, în Moldova mai mult ungurească. Să nu se supere nimeni de adevăr. Din toate aceste dialecte muzicale isvorește însă o individualitate proprie, o repet. Francezii au găsit-o în compozițiile mele românești, chiar și în lucrările simfonice, cărora n'am căutat să le dau o culoare românească. Dansuri, cântece, doine, însă multe din jocuri sunt rusești și grecești. Ceiace trebuie să se elimine, din muzica noastră sunt «Romanțele», care s'au cântat și se mai cântă încă prin saloane, pe la concerte chiar: d'alde «Steluța» de Florescu, «Ce te legeni codrule» de Scheletti, «Alinta» de Cavadia, numai românești nu sunt; sunt melodii curaj italienești, cari nu-și au rostul în muzica noastră.

Forma muzicală ce se potrivește muzicii românești — e cea rapsodică. Liszt ne poate servi ca pildă. Și forma aceasta a fost concepută și exprimată de către Țiganii noștri, de lăutari, în mod instinctiv, mult mai bine decât unii din compozitorii români, reduși la știința armoniei pe deoparte, iar pe de alta, fără să aibă creerul muzical țigănesc.

Lor, Țiganilor, să le mulțumim că ne-au păstrat muzica, această comoară ce abiă acum o prețuim; numai dâșii ne-au desgropat-o, au trecut-o și dat-o în păstrare din tată în fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce le e mai scump pe lume: cântreul!

George Enescu despre opera română. «O operă unde să cântăm în limba noastră, cu cântăreții și mu-

zicanții noștri marile capod'opere de Gluck, Mozart, Beethoven, Weber, supraomenescul Wagner apoi frumoasele opere moderne ca «Pelléas și Melizanda» de Debussy, «Ariana și Barbă Albastră», de Paul Dukas, «Boris Goudounov» de Moussorgsky, «Salomea» lui Strauss, mai târziu apoi când vom avea, și lucrări lirice românești bune. În locul tuturor acestora, trebuie să înghițim și azi încă vecinicul «Bal Măscat», indiscretul «Rigoletto» și inevitabila «Traviata» și alte vechituri! Dacă, cu orice preț vrem Verdi, de ce nu i-am putea montă capod'opera: Falstaff?...

În sfârșit, auzim și «Aida» și «Faust», ceea ce e puțin mai bun și «Carmen», care-i bine de tot... Însă făcând abstracție de acestea, de ce să nu depășim vechiul repertoriu de provincie pentru ca să procurăm publicului nostru momente de un ordin intelectual mult superior? S'ar putea imagina oare să fie nedemn publicul care participă în masse la concertele clasice duminicile, la aceste concerte admirabile și educative, acelaș public să nu cerceteze opera noastră?

Cum se poate că publicul nostru așa de treaz, nu reclamă, nu cere să asculte pe cântăreții săi, cântăreții noștri ai tuturor Românilor, cari aparțin patriei, înainte de a aparține antreprenorilor, să-i asculte în operile nemuritoare, cari înobilează pe ceice le ascultă, care ridică la înalt nivel moral și fac parte din adevărata civilizație?... Noi avem nevoie de această!...

Adevăratul nostru repertoriu va trebui să fie compus din capod'operele pur autentice, înalte și nobile — și acesta va fi un pas înainte către adevărata civilizație.

Cărți românești.

Ramiro Ortiz, Cronici italiene. Iași «Viața Românească» 1921. Prețul 14 lei.

Sub modestul titlu de cronici își adună profesorul de limba și literatura italiană al universității din București, dl Ramiro Ortiz câteva din valoroasele sale studii asupra evului mediu italian în poezia lui Giosuè Carducci, și asupra marilor scriitori italieni dispăruți în timpul din urmă: Antonio Fogazzaro, Giovanni Pascoli și Arturo Graf.

Aceste studii sunt foarte bine venite, nu numai fiindcă la noi e prea puțin cunoscută literatura soră, italiană, ci și fiindcă ne înfățișează idei și sentimente puțin obișnuite în literatura românească.

Astfel e îndată studiul cel dintâiu: «Evul mediu italian în poezia lui Giosuè Carducci», prelegere de literatură italiană, ținută la universitatea din București în 20 Noemvrie 1909, care ne înfățișează atitudinea lui Carducci față de această interesantă problemă, în toată variabilitatea și consecvența ei.

Astfel pe când de o parte a luat apărarea evului mediu împotriva unor calomniatori ca Carlo Botta, care l-a numit «prostul și neînfrânatul ev mediu», amintindu-i acestui domn că între acești proști și neînfrânați a fost Tommaso d'Aquino și Dante Alighieri, de altă parte în oda «Per le nozze di Alessandro d'Ancona» vorbește de veacul de mijloc ca de o «epocă păgubitoare, dușmana luminii și a iubirii, asupra căreia plauzează moartea în mii de feluri și omul ese din întunericul schitului numai pentru acela al mormântului»:

Dannosa etade! Solitario mostro
La morte allor su 'l cieco mondo in-
[combe
Con mille aspetti, e l'uom esce dal
[chiostro

Sol per le tombe.

De aceea face foarte bine autorul, când constată că nici anticlericalismul lui Carducci nu-i așa ușor de judecat, nici poziția sa față de creștinism nu fu totdeauna statornică.

Lucrul acesta e bine să-l știe mai cu seamă cetitorii români, cari n'aveau de unde-l cunoaște mai deaproape pe Carducci decât din câteva articole și notițe răslețe, care spuneau că îi place vechea pace senină a Etadei, îi place spiritul liber străbătând lumea și încercându-se îndrăsnеț spre ceruri, îi place Satana răsvrătitul ca și Hebe zimbitoră care poartă potirul de aur, pe rând, la buzele zeilor nemuritori. Duh roșu de foc, formă albă de marmoră, — aceasta e opera lui Carducci, mică, dar cuprinzătoare ca îngustul sepulcru simplu ce cuprinde cenușa unui mare erou.

Deci, între Carducci din «*Inno a Satana*» și din «*Chiesa da Polenta*» ori «*Santa Maria degli Angeli*» e o mare prăpastie, de care trebuie să ținem seamă.

Doă articole sunt închinatе lui Antonio Fogazzaro. Cel dintâiu e despre ultimul său roman «In angello cum libello». Al doilea despre întreaga sa activitate literară scris cu prilejul morții sale în 1911. Un articol luminos, temeinic, care ne înfățișează personalitatea aceasta distinsă sub întreita înfățișare de cugetător, poet și romancier.

Îndeosebi arată bine meritul său incontestabil de a fi bătut un drum cu totul deosebit de scriitorii italieni

contemporani, prevestind reintronarea idealismului prin o renaștere a sentimentului religios.

E deosebit de remarcabilă concepția erotică a lui Fogazzaro, care dovedește mult idealism și înălțare morală ca și a nobilului său antecesor Alessandro Manzoni. Iată'o! «Dacă în reprezentarea amorului alți artiști gravitează îndărăt către animalitate, noi gravităm înainte, către forma superioară pe care omul o poartă în el și care trebuie să se desfășure dela sine».

Și ca om a fost de o bunătate desăvârșită. Voind' să-l caracterizeze, autorul spune atât de semnificativ: «Fogazzaro fu om înainte de a fi scriitor, și, pus a alege între a fi om mare sau om bun, el ar fi ales, fără îndoială, să fie om bun».

De-ar înțelege lucrul acesta și mai ales de l-ar practica cât mai mulți!

Alt studiu frumos e închinat poetului Giovanni Pascoli, tot cu prilejul morții sale (1912). El e, poate, unul din cei mai simpatici poeți ai literaturii universale. Și e simpatic, fiindcă a fost așa de umil și așa de fericit în lipsa lui de orice pretenții și de orice îngâmfare chiar și mai târziu, când i-a zimbit norocul, și fiindcă toată ființa lui a fost plină numai de iubire și atențiune.

Rămas orfan de tânăr, atât de mamă cât și de tată, cu două surori lângă el, avu să muncească din greu pentru asigurarea existenței sale și a lor. A fost un biet profesor secundar, rătăcind pe la diferite licee din Italia. Ca să mai câștige ceva în plus, pe lângă cursurile obișnuite, da și o mulțime de lecții particulare, și a mai găsit și timpul necesar să se îndeletnicească cu literatura. Adevărat că a început cam târziu a scrie, la vârsta de 37 de ani, dar a ajuns foarte de-

parte. Pentru lucrările sale de filologie clasică a fost chemat profesor universitar la Bologna, Messina și Pisa, iar prin lucrările sale de literatură italiană s'a impus îndată ca al doilea membru valoros al triadei literare italiene: Carducci-Pascoli-D'Annunzio, așa încât după moartea lui Carducci (1906) el a fost onorat cu succesiunea lui la catedra de literatură italiană a universității din Bologna. Deși a trăit ca un singuratic și foarte retras chiar și mai târziu, când a ajuns să fie apreciat și serbătorit de întreaga Italie, a cultivat totuș unele amiciții din acele ce nu se uită. Astfel a fost bun prieten, între alții, cu Gabriele D'Annunzio.

Ca poet el se poate compara cu un copilăș, îndrăgit de paseri, fluturi, de povești, de viteji, de războiu chiar, dacă e glorios. Altfel e omul păcii și al iubirii desăvârșite. Deși a scris o admirabilă poezie pentru Italienii instreinați, deși a profetit «fulgerătoare a aurora» a războiului italian, când hotarele strănte ale țării se vor lărgi, ca să cuprindă pe toți fiii neamului, el totuș a rămas toată viața sa un iubitor al păcii:

«Pace oameni! Pe pământul
așternut prea e mult mister, și
numai celce caută — în frica lui
— să aibă frați, nu greșește.»

El era așa de pașnic și de cruțător, încât dus fiind odată la o vânătoare, n'a tras nici un foc nici măcar asupra unei păsărele, fiindcă nu-l lăsa inima să tragă.

Merită să insistăm și asupra importanței chestiunii de a ne mulțumi cu puțin în viață. Iată ce zice el: «Ceeace place, e, într'adevăr, multul; dar ceea ce satisface e puținul. Înselatul crede că nu se va sătura cu o amforă de apă. Iată, dar, nenorocirea, *adlogită*, a neamului omenesc: Înselatul

tatul, pentrucă crede că o amforă nu-i va indestulă setea, fură celorlalți in-setați întreagă amfora din care nu va bea decât o cupă. Mai rău încă: sparge amfora, pentrucă nici alții să nu bea, dacă nu poate bea el. Și mai rău: după ce a beut el, varșă pe pământ licoarea, pentrucă celorlalți să le crească setea și ura. Și nesfârșit mai rău: se omoară in-setații între ei, pentrucă să nu bea nici unul. O! beți pe rând câte unul, zăpăciților, și umpleți apoi amfora pentru cei cari vor veni!»

O concepție de viață mai sănătoasă nici că se poate închipui. Pentru concepțiile și mijloacele sale de exteriorizare artistică deosebit de atrăgătoare, merită toată atențiunea.

Tot așa e și *Arturo Graf*, mort în 1913, poetul italian născut în Atena din mamă italiană și din tată german bavarez. El merită atențiune nu numai ca savant și artist de o sensibilitate extraordinară, care a cutreierat atâtea țeri (a studiat și în România la Brăila, ca elev al lui Giuseppe Follo!) și a văzut atâtea lucruri, ci și ca un convertit dela extremul pesimism la idealismul credinței și iubirei creștine.

Pesimismul său a fost mai întunecat și mai îngrozitor chiar decât al lui Leopardi. Acesta speră să se odihnească și să-și aline sbuciumul cel puțin în mormânt, Graf însă zice:

Când vei fi îngropat
Nădăjduiești tu să ai pace în veci?
Nădăjduiești tu în moarte și nimicnicie?
O nebun, o nebun!
Să mori, să te odihnești nu ți-e îngăduit!
În veci în schimbări nesfârșite,
Dintr'o făptură 'n făptură, și dintr'o
[viață în alta
Vei fi țărît.

Cu toate acestea, cristalizându-i-se vederile și experiențele a ajuns să ne dea un misticism înălțător în *«Il canto della vecchia cattedrale»* și mai ales în *«Assunzione di Mefistofele»*. Într'o su-

perbă visiune poetul ne înfățișează pământul mort, lipsit de locuitori și pe Mefisto plictisindu-se grozav fără de oameni. În sfârșit vine și el la poarta raiului, de unde se revarsă un torent de lumină și o suavitate nespusă de armonii sufletești. Dumnezeu și spiritele cele bune îl chiamă și pe Mefisto să între în raiu, unde va fi primit cu iubire. Acesta însă răspunde:

«Iubirea! Toamă! mereu iubirea! Răul este că eu nu pot iubi.»

Dumnezeu însă îl chiamă stăruitor, spunându-i că nicăiri neastâmpărul său și dorul de creațiune nu va fi mai satisfăcut ca în raiu și când, în sfârșit, îl mai asigură, că are voie să se depărteze din raiu, dacă nu-i vine la socoteală și să ducă cu sine și pe alții cari vor vrea să-l urmeze, ba îi mai spune că în casul unei nouă creațiuni, îl va chema și pe el să ia parte la planul său divin, Mefisto se dă învins și, în sfârșit, intră.

Poemul se încheie cu acordul magnific al corului îngeresc:

În vastul vârtej
Al singurei ființe
Se liniștește cearta
Dispare aparența.

Neatins și curat
Cine trăi retrăește
În marea fără termuri
În marea fără fund.

Iată ce se înțelege în noua literatură italiană nu numai prin conversiunea religioasă a lui Mefistofeles, ci și a autorului său Arturo Graf.

De astfel de conversiuni înălțătoare de suflet am avea și noi nevoie foarte mult. De aceea zicem și noi autorului nostru, Ramiro Ortiz, cuvintele adresate de iubitul său maestru A. Fogazzaro: «Urmează. Ești pe un drum bun și te arăți bine înzestrat pentru a-l străbate». I. Georgescu.

O carte de contemplare sufletească a părintelui Agârbiceanu. Par'că sunt o sută de ani de atunci și — totuș — n'au trecut decât trei-sprezece! În «biserica orașului» din Weimar. În fața mea tabloul celebru al lui Luca Cranach sen., «Răstignirea», un triptih, și pastorul, în mijlocul poporenilor săi, par'că s'ar fi scoborât dintr'o pânză de acestea.

La ușa bisericii statuia lui Herder, care «a trăit, a muncit și a murit» aici. Preotul vorbea simplu, fără multe floricele de stil, ca unor fii mai mari ai săi, nu de pe-amvon, ci în nemijlocită apropiere de cei pe cari îi păstorea.

Ceeace m'a atins plăcut a fost lipsa de poză, comentarul unor fapte recente din parohie, tonul cald, prietinesc, comunicativ. O predică desghiocată de orice fățarnicie «oratorică», mi-am zis.

Nu tună și fulgeră, ci vorbea cu «oameni», cari își au năcazurile vieții și cari caută un drum spre lumină. Îmi aduc aminte chiar și de un exemplu folosit: Un preot tânăr avusese la începutul carierei sale o mulțime de dușmani în parohie. Se simțea nevinovat. Dușmanii îl așteptau prin ascunzișuri, când va trece cu calul — comuna avea regiuni muntoase, și trebuia să-și caute parohienii și prin văgăunile munților — voiau să-și răsbune, bătându-l. Preotul a dat de veste. În cea dintâi Duminică a declarat-o de pe amvon: «de aici înainte voi merge pe jos, fiindcă am auzit că sunt unii cari vreau să se atingă de mine. Dacă oameni în toată firea se folosesc de *astfel* de arme să mă combată — vreau să știu *sine* e în stare să fie atât de . . . nobil!» Când a simțit că este între potrivnici, s'a apropiat de ei: «Aici sunt! Credeți voi că n'am lucrat după convingerea mea vreo-

dată?! Eu pot să-mi dau seama de cele săvârșite!» La «Ioviți» au plecat dușmanii capul, rușinați de faptele greșoase, și l-au lăsat să treacă.

(Ce ar fi întâmpinat în ziua de astăzi preotul? L-ar fi lăsat încrezuții în puterea de argumentație a pumnului în pace?)...

Cetind volumul cu 24 de bucăți scurte, (15 «ceasuri de seară», patru «scrisori» și 5 articolașe: «Ascultând pe alții») considerații personale asupra existenței, a milei, a liniștei, a nimicniciei vieții, și reflexe ale convorbirilor avute cu Moș Ioniță, pădurarul, sau cu alt om dela sate și nădrăgar dela oraș, ai impresia, cașicând părintele A. ar ținea o predică precum e cea descrisă mai sus. Simplu și totuș adânc, într'un tempo potolit, cu ochii în ochii ascultătorului, ocolind cu voia dogmele și, totuș, desvelindu-și religia sufletului său cinstit.

Ca oricare «intelectual» ce se respectă își pune și păr. A. întrebarea-întrebărilor privitoare la existență, la «taina vieții», și la «potopul de întrebări» găsește acelaș *vanitatum vanitas*, pe care l-au aflat drept răspuns toate spiritele înalte, prometeice chiar.

În «ceasurile de seară», când se dă odihnei natura, când muritorul privește luna și ascultă șoptul apelor, iar picurii, «lacrimile cerului, lacrimile nopții», roua, se lasă peste flori și iarba, «ca nește grăunțe de diamant» — începe vorba cu moș Ioniță, pădurarul, și — oricât de simplu să fie Moș Ioniță, își știe da răspunsuri, cari te uimesc, cu toate că n'a urmat la nici un curs de metafizică.

Caragiale descosea cu mare plăcere, ceășuri întregi, pe cutare țaran, bade Oheorghe, de prin valea Cerebului, discutând cu el probleme filozofice. — Tot cu acelaș interes caută să știricească păr. A. mentalitatea lui

Moș Ioniță și rezultatul este tot atât de satisfăcător pentru bogăția sufletească a țăranului.

Păr. A. stă în fața «nesfârșitului»: «Toate ranele pe cari mi le deschiseră în suflet gândurile triste de azi, se închideau încet-încet, dar sigur, în fața nemărginirii. Se pare că puteri nevăzute îți sorb din suflet durerile acestei vieți și-ți arată marea lor deșertăciune. Sânul naturii e sânul celei mai sfinte mame, a noastre, a tuturor... Da, e frumos să gândești, să judeci, să simțești, dar e primejdios să te revolți. Revolta ta oricum, e zădarnică, și-ți folosește cel mult la nenorocire. Nu sunt eroi ceice se revoltă (revoltă), ci aceia cari pricepând, se pleacă înaintea nemărginitului, de câte ori durerea le deșteaptă lucruri ce nu stă în putința noastră să le schimbăm. Trebuie să aibă un rost legile veșnice, altfel n'ar exista. Că nu le pricepem, ori le înțelegem în parte numai, nu-i motiv să le declarăm brutale și oarbe. Nimic nu este orb în natură. O inteligență nemărginită strălucește din toate legile. Dar n'avem noi ochi să o vedem deplin, nici minte să o pricepem întru toate». (pg. 58—9).

Soarta a vrut ca paralel să fi cetit două cărți, din cari se reflectă același gând despre infinit: Într-o biografie a celebrului învățat francez *Pasteur* e reprodus pasagiul rămas clasic, rostit de Pasteur când a fost ales membru al Academiei franceze:

«Celce proclamă existența infinitului, și nimeni nu poate să treacă peste aceasta, acumulează în afirmația aceasta mai mult supra-natural decât este în toate miracolele tuturor religiilor; fiindcă noțiunea infinitului are acest dublu caracter că se impune și că este incomprehensibilă...

«Noțiunea infinitului în lume — văd pretutindeni inevitabila expresie. În urma ei este supra-naturalul în adâncul tuturor inimelor». Așa se exprimă una din cele mai mari glorii ale științei și ale Franței despre necuprins, iar *Einstein*, de care vorbește toată lumea acuma, mărturisește și el, matematicianul și fizicianul de seamă, dela cari unii poate că se așteptau să fie plin de trufie «științifică»: «Scrutătorul se simțește în fața celor neexplorate ca un copil, care încearcă să priceapă activitatea meditată a celor mari. Fiecare scrutător adânc al naturii trebuie să fie în vecinătatea unui fel de simțământ religios; fiindcă nu își poate închipui că nespuse de finele legături, pe cari Te descoperire vor fi fost gândite de dânsul pentru întâia-ori». (Biografia și conversațiile cu Einstein, de Moszkowski).

Ceeace simțește scriitorul român în ceasurile de seară, instinctiv, o mărturisește scrutătorul cu microscopul și cel cu telescopul — ajungând la același rezultat; Smerenia în fața necuprinsului și mângâierea întru a săvârși binele și a fi un sol al colaborării laborioase pe pământ.

Din paginile păr. A. se infiripă un om armonice, contemplat de d-sa, nu acela, care taie și spânzură, ca «supra-omul» lui Nietzsche, ci celce compătimeste și leagă rănile, ca un samarinean milostiv. Scopul vieții este: «a iubi frumos, a lupta cu bărbăție, a muri liniștit», iar această iubire este iubirea de deaproapele, lupta e lupta cu «ticăloșia omenească», cu egoismul, cu gândurile trimise de pasările de noapte (huhurezul, buha, ciuvica).

Luptând împotriva doctrinei materialiste și dând răspuns negativ întrebării: Suntem numai materie? păr. A. declară: «Realitatea acestei lumi înalte în care aleargă gândul tău, o

pricepi mai bine din *responsabilitatea* ce o simți în fața ei. Nu e om care să nu se simtă responsabil în fața infinitului, ca și când mii de legături ne-ar lega de el». Cuvinte elocvente și dela inimă are fața de durerea altuia, de scăderile pentru cari nu este dânsul vinovat: «Dupăcum începem să fim răi când ne bucurăm de răul ce-l descoperim într'altul, vom începe să fim buni când nu ne bucurăm de răul ce aflăm într'alții, ci *suferim*». Căci...! «sunt atâtea scăderi firești, organice, defecte de trup, de inteligență și de spirit, de cari *nu-s răspunzători* ceice le poartă, pe cari nime nu le-ar purta bucuros prin viață. Mulți le iau și acestea de apariții vrednice de dispreț, de prostie și își bat joc de-o slăbiciune, care tot așa de bine putea fi și a lor» (în «Tot mai buni»).

Ce minunate puncte de mâncare etice și cât de călcate în picioare sunt ele tocmai în ziua de astăzi, când cinismul își serbează orgiile și când predici la urechea surdului — de cele mai multe ori — când te pui pe punctul acesta de vedere înalt-omenesc!

Goethe declară că durerea oricărui neam este durerea sa și se ridică astfel pe un pedestal etic înalt, spre care ne este rușine în zilele noastre chiar să și aruncăm ochii măcar.

Iată același «Leit-motiv» în cartea de față: «Tot mai îngăduitori față de scăderile, de lipsele ce le observăm la alții, tot mai primitivi de binele și frumosul ce-l descoperim la vecinul nostru, iată ce așa vrea să înțeleg prin «tot mai buni». *Suntem răi când ne simțim satisfăcuți de scăderile altora, și-i urăm pentru ceea ce descoperim*

în ei frumos și nobil, înalt și superior nouă» (pag. 81).

«Pasul cel dintâi spre bunătate îl faci începând să fii îngăduitor față de scăderile altora. Să nu judecăm umilitor, să nu ne revoltăm în fața scăderilor vecinului. Dupăcum începem să fim răi când ne bucurăm de răul ce-l descoperim într'altul, vom începe să fim buni când nu ne bucurăm de răul ce aflăm într'alții, ci *suferim*!» (pag. 82).

Îți vine să dorești pe un al doilea Abraham a Șta Clara, care să spună adevărurile acestea mai drastic, fiindcă epiderma oamenilor din ziua de astăzi s'a îngroșat rău de tot.

Cauza? Răsboiul mondial.

Pe omul «modern» îl descrie plastic păr. A. în «Furtunile». E sub demnitătea sa să-și examineze viața internă, disprețuește remușcările de conștiință, neagă existența conștiinței și a sufletului și «omul de azi a căzut așa de jos, încât nici nu mai pricepe că nici de numele de *om* nu e vrednic dacă nu e conștiu de sine, și în lumea în care trăim e de ajuns să rostești astfel de adevăruri ca să fii disprețuit, numit incult ori clerical, dacă nu de-a dreptul «popă simplu». Dl A. citează aici cuvintele lui *Carlyle*: «Nenorocirea oamenilor de azi stă în faptul că ni-s'a întunecat vederea interioară». (pag. 70).

Îți vine să aplauzezi cu zece mâini și să te rogi de providința divină: fă să se lase pătrunși de *astfel* de convingeri oamenii zilelor noastre!

Adevăruri banale? În vieșmântul de aici *ar trebui* să fie luate, ca medicină, din partea societății, căci cei ce vor persiflă cuvintele unui «popă» vor plăti scump nesocotința lor pănibilă.

Ilie Marin.

Dela „Asociațiune“.

„Asociațiunea“ și Familia Regală. D-l *Andrieu Bârseanu*, preș. activ al Asociațiunei, Luni în 6 Iunie a. c. la orele 5 d. a., a avut deosebita cinste să fie primit în audiență de M. Sa Regele Ferdinand I, președintele de onoare al instituției noastre, în palatul regal din București.

Insoțit cu această ocaziune de II. PP. SS. Lor *Dr. Vasile Suciu*, mitropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș, vicepreședintele Asociației noastre și de *Dr. Nicolae Bălan*, mitropolitul ortodox al Ardealului, membru în comitetul nostru central, a predat M. Sale Regelui diploma de președinte de onoare al «Asociațiunei», împreună cu un album cu vederi din Muzeul nostru central și cu 106 volume, editate de «Asociațiune» și legate frumos.

M. Sa a mulțumit, s'a interesat de «Asociațiune» și ne-a promis tot sprijinul pentru cultivarea poporului.

Faptul acesta, precum și deosebita atențiune și bunăvoință arătată de M. Sa, pentru năzuințele noastre culturale numai încurajă ne pot în munca ce o desvoltăm acum de șase decenii.

Despărțămintele „Asociațiunei“. *Harnicul despărțământ Alba-Iulia*, de sub conducerea dlui director *Ioan Teculescu*, ne transmite procesele verbale ale adunărilor cercuale din urmă. În adunarea din 11 Iulie 1920 s'a reorganizat despărțământul, alegându-se director dl *Ioan Teculescu*, cum și membrii comitetului cercual. Tot atunci s'a înscris și un mare număr de membri. La adunare a participat și dl *general D. Glodeanu* cu un mare număr de ofițeri din Alba-Iulia, asigurând concursul armatei la unificarea

noastră sufletească. — În adunarea cercuală din 19 Septemvrie 1920, ținută în Ighiu, au dat frumoase sfaturi poporului dl dir. I. Teculescu, dl I. Popa, preot în Bucerdea-vinoasă și dl colonel Tuhaș. Totodată s'au înscris 5 membri pe vieață, 33 activi și 44 ajutători. — În ședința comitetului cercual din 21 Iunie a. c. s'a constatat că în 1920 și 1921 s'au încasat 6152 lei taxe dela: 1 membru fondator al Casei naționale; 7 membri fondatori ai «Asociațiunei»; 9 membri pe vieață; 37 membri activi și 29 ajutători. — Iată rezultatele minunate ale colaborării frățești într'un despărțământ, unde este pricepere și bunăvoință pentru cauza noastră culturală. — *Directorul despărțământului Beiuș* al «Asociațiunei», dl *Camil Selagianu*, înștiințează, că până când cei în drept nu vor satisface justele dorințe ale poporului dela sate, orice propagandă culturală la sate e infructuoasă, ba între împrejurările date chiar primejdioasă. În centrul despărțământului s'au luat însă măsuri pentru sărbătorirea lui Tudor Vladimirescu. — *Directorul despărțământului Ciachi-Gârbău* înaintează procesul verbal al ședinței comitetului cercual ținută la 22 Maiu a. c., în care s'a constituit noul comitet și s'a hotărât înființarea a 14 agenturi comunale, pentru care ni se cer 14 biblioteci populare, având să se țină cu aceste prilejuri și conferințe populare. Mai departe s'a decis înființarea a trei cooperative în trei comune, iar în Ciachi-Gârbău închirierea unui local ca sală de lectură. Totodată se roagă ca comitetul nostru central să expezeze din cărțile editate de Casa școalelor și din alte cărți. Se anunță - 9

membri pe viață noui și 4 membri activi. — *Directorul despărțământului Cohalm* al «Asociațiunei» trimite procesul verbal al ședinței acestui despărțământ ținută la 11 Martie a. c., în care se constată că s'au ținut prelegeri populare în Racoș, că au primit dela comitetul central din Sibiu cărți pentru înființare de biblioteci și agenturi comunale și s'au înscris trei membri pe viață, achitând toți câte 200 lei. — *Despărțământul Gherla* a aranjat în 12 Iunie o serată culturală Tudor Vladimirescu cu concursul celor două reuniuni de cântări și al institutelor de învățământ ale eparhiei române unite de acolo. — În *despărțământul Hunedoara* s'au ținut în timpul din urmă: o serată literară muzicală cu program bogat la centru, în 24 Ianuarie a. c.; altă serată în 20 Martie a. c.; având încăperile necesare în castelul Corvineștilor din Hunedoara, s'au început colectările de obiecte necesare unui muzeu regional; s'au înscris: 1 membru fondator și 15 ajutători; s'au luat măsuri să se facă propagandă culturală și cu ajutorul cercului preoțesc din protopopiatul Hunedoara, precum și cu al cercului studențesc de acolo; s'a hotărît aranjarea de expoziții de copii, economice etc., cu distribuire de premii; în sfârșit să se distribue poporului tablourile M. M. Lor Regelui și Reginei și ale eroilor noștri naționali. — Reorganizarea *despărțământului Mediaș* al «Asociațiunei» sub conducerea devotatului șef al judecătoriei de ocol din loc dl Dr. Eugen Sâmpetrea, s'a întâmplat la 12 Maiu 1921, înscriindu-se: 4 membri fondatori, 4 pe viață și 33 activi. Director a fost ales dl *Dr. Eugen Sâmpetrea* și alți 4 membri în comitetul cercual. Tot acest despărțământ a adresat tuturor primăriilor comunale din despărțământ invitarea

să se înscrie membri fondatori la «Asociațiune» și au fost rugați și preoții și învățătorii să stărue pentru atingerea acestui scop cu toate ocaziunile (botezuri, nunți, feștanii etc). S'au luat dispoziții pentru ținere de conferințe pe sate asupra eroilor și bărbaților mari: Tudor Vladimirescu, Vasile Alecsandri, Avram Iancu etc. Pentru sporirea mijloacelor materiale ale despărțământului s'a hotărît aranjarea de festivaluri școlare cu prețuri de intrare, cu ocaziunea conferințelor populare. — În *despărțământul Mocii*, care s'a constituit sub direcțiunea pâr. protopop *Ier. Dănilă* din Cătina, s'au ales membri. comitetului cercual, s'au încasat taxe dela 4 membri pe viață, 55 activi și 15 ajutători, cum și dela 2 dăruitori în scopul bibliotecii, suma de 1850 coroane, iar mai târziu taxele pe 1921 dela 11 membri activi în suma de 110 lei. În adunarea din 1919 s'a ținut și o prelegere populară. În ședința comitetului cercual din 15 Iunie a. c. s'a constituit comitetul cercual, fixându-se și programul adunării viitoare. La centru s'au trimis 1576 coroane și 110 lei. — În *despărțământul Răciu* s'a ales director dl *Alex. Târnoveanu*, protopop. Cu ocaziunea ședinței de constituire dl Sept. Popa a cetit o lucrare despre iubirea aproapelui. Din taxele încasate 408 lei s'au trimis la centru. — În *despărțământul Tășnad* adunarea cercuală s'a ținut în prezența dlui general *Marcel Olteanu*, comandantul diviziei 17 și a corpului ofițeresc dela Reg. 85 inf. și 34 obuziere, cu participarea corului liceului S. Bărnăuțiu din Șimleul-Silvaniei împreună cu dl director și numeroși profesori și profesoare și a unui public foarte numeros. Adunarea a fost prezidată de dl *Demetriu Coroian*, fost și acum din nou reales director al despărțământului. S'a cetit raportul

despre starea despărțământului. Deodată cu directorul s'au ales 4 membri în comitetul cercual, un cassier și un secretar. S'au înscris: 2 membri fondatori, 14 pe vieață, 47 activi și 13 ajutători, încassându-se astfel suma de 1896 lei. La centru s'au trimis 1648 lei, reținându-se pentru trebuințele despărțământului 248 lei. Avera totală a despărțământului se evaluează la 4 8 lei. Corul liceului a înălțat solemnitatea zilei prin prestațiunile sale, iar dl general Olteanu prin frumoasa sa cuvântare. — *Despărțământul Teaca* s'a reconstituit sub conducerea dlui *Basil Podoabă*, protopop în numita localitate, la 10 Ianuarie a. c. — Dl *Aurel Nistor*, conferențiarul nostru cultural raportează că adunarea despărțământului Brașov primind propunerea sa de a organiza nouă despărțăminte ale «Asociațiunei», D-sa a organizat un nou despărțământ în Săcele și va mai organiza în Feldioara, Râșnov și Hărman, mai departe că a înscris 3 membri fondatori, 6 pe vieață, 70 activi și a făcut 20 abonamente la revista «Transilvania», trimițând prin sucursala «Albina» din Brașov suma de 3500 lei. Luăm act cu plăcere de acti-

vitătea D-Sale, încoronată de succese așa de frumoase. Cu privire la înființarea de despărțăminte nouă în amințitele localități comitetul central va consulta mai întâiu despărțământul Brașov.

Bursierii Asociațiunei. Dl Iosif Domșa, absolvent al școalei superioare de arte și meserii din Timișoara înaintează certificatul despre absolvirea numitei școale, fiind clasificat foarte bine. Totodată mulțumește Asociației pentru bursa ce i-a acordat, înlesnindu-i astfel terminarea studiilor. Voind apoi să facă studii mai înalte în Franța cere un ajutor de 2000 (două mii) de lei, ca să poată face practică în arhitectură, fiindcă nicăiri nu se lucrează astăzi mai serios pentru refacerea țării ca acolo. Ajutorul cerut i-se votează, sperând că și acest bursier ca și alții din trecut vor restitui sumele primite fondului numit al foștilor bursieri. — Asemena raportează dl Octavian Popp, directorul școalei primare din Vad că a distribuit suma de 80 de lei, trimisă din fundațiunea G. Boeriu ca ajutoare pentru școlari pe anii 1919/20 și 1920/21. în sensul dispozițiunilor testamentare.